

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BURSA'DA YAŞAYAN
MAMUŞA TÜRKLERİNİN
HALK KÜLTÜRÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadir EKİNCİ

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Halkbilimi**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Paki KÜÇÜKER

EKİM-2007

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BURSA'DA YAŞAYAN
MAMUŞA TÜRKLERİNİN
HALK KÜLTÜRÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kadir EKİNCİ

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Halkbilimi**

Bu tez 16/10/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

**Doç. Dr.
Mehdi ERGÜZEL
Jüri Başkanı**

**Yrd.Doç. Dr.
Kazım YILDIRIM
Jüri Üyesi**

**Yrd.Doç. Dr.
Paki KÜÇÜKER
Jüri Üyesi**

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Kadir EKİNCİ

15.10.2007

ÖNSÖZ

Halkbilimi; bir bölgedeki veya ülkedeki kültürel ürünleri, bilimsel yöntemlerle derleyip,değerlendirdiği ve bu şekilde evrensel sonuçlara ulaştırdığı için toplumlar ve milletler hatta bütün insanlık için büyük bir öneme sahiptir.Milletlerin evrensel kültürde belli bir yere sahip olabilmeleri için ulusal kültürlerini korumaları gerekir. Milli karakterini oluşturamayan toplumlar, evrensel kültürde yer edinemezler.

“Bursa’da Yaşayan Mamuşa Türklerinin Halk Kültürü” konusu, Türk kültürünün yaşayan örneklerinin tespiti ve bunların değerlendirilmesi bakımından milli kültüre katkı sağlayacağından üzerinde durulmaya değer bulunmuştur. Kosova’da beş yıldan beri yaşayan Mamuşa Türklerinin son yıllarda Türkiye’ye göç etmesi sonucu kültürel değişikliklerinin tespiti gerekmektedir.

Uzun süre Avrupa’nın göbeğinde zor şartlarda varlıklarını ve milli kimliklerini koruyabilen Mamuşalı Türklerin, bunu sağlamada önemli bir role sahip olan halk kültürü unsurlarının, teknolojik ve sosyal gelişmeler yüzünden unutulmaması, gelecek kuşaklara aktarılması çok büyük önem arz etmektedir. Kültürel zenginlikleri kaydetmek, derleyip değerlendirmek ve bu şekilde gelecek kuşaklara aktarmak halkbilimcilerin en önemli görevleri arasındadır.

Çalışmamızda Bursa’da yaşayan Mamuşa Türklerinin kültürel zenginlikleri, bunların tespiti, örf, adet, gelenek ve görenekleri yer almaktadır.

Bu zor çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Paki KÜÇÜKER’e , kaynak kişiler ; Aleaddin İSLAMOĞLU, Bahtiyar SİPAHİOĞLU ve Cemali TUNALIGİL ’e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca, bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme de şükranlarımı sunarım. Yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Kadir EKİNCİ

15 Ekim 2007

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1 : ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	7
1.1.Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler.....	7
1.1.1.Araştırma Alanının Tarihi ve Coğrafi Özellikleri.....	7
1.1.2.Araştırma Alanındaki Nüfus, Nüfus Hareketleri ve Ekonomik Yapı.....	17
1.1.3.Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı.....	33
1.2.Sosyal Normlar.....	45
1.2.1.Örf, Adet, Moda	45
1.2.2. Gelenek, Görenek	46
1.2.3. Töre.....	47
BÖLÜM 2 : HALK KÜLTÜRÜ.....	48
2.1.Geçiş Dönemleri.....	48
2.1.1.Doğum.....	48
2.1.1.1.Doğum Öncesi.....	48
2.1.1.2.Doğum Sırası.....	50
2.1.1.3.Doğum Sonrası.....	51
2.1.2.Evlenme, Evlendirme Biçimleri, Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli etme.....	56
2.1.2.1.Evlilik Öncesi.....	57
2.1.2.2.Düğün.....	61
2.1.2.3.Düğün Sonrası.....	67
2.1.3.Ölüm.....	68
2.1.3.1.Ölüm Öncesi.....	69

2.1.3.2.Ölüm Sırası.....	69
2.1.3.3.Ölüm sonrası.....	69
2.2.Bayram,Tören ve Kutlamalar.....	72
2.2.1.Sünnet.....	72
2.2.2.Dini Bayramlar, Kandiller, Hacı, Asker Gönderme ve Karşılama.....	74
2.2.3.Hıdrellez ve Yıl İçinde Yapılan Diğer Etkinlikler	78
2.3.Halk İnanışları, Halk Mutfağı, Giyim-Kuşam	83
2.3.1.Yatırlar, Ziyaret Yerleri, Tabiat Olayları, Günler İle İlgili İnanışlar, Ocaklar Uğur, Bereket ve Uğursuzluk.....	83
2.3.2.Yiyecek Türleri, Yapılışları ve Sofra Gelenekleri.....	87
2.3.3. Giyim-Kuşam.....	90
BÖLÜM 3 : ANONİM HALK EDEBİYATI.....	95
3.1. Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri.....	95
3.1.1.Manzum Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri.....	95
3.1.1.1.Türkü	95
3.1.1.2.Mani, Ninni.....	103
3.1.1.3.Tekerleme.....	111
3.1.2.Manzum-Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri.....	113
3.1.2.1.Bilmece.....	113
3.1.2.2.Atasözü, Deyim.....	115
3.1.2.3.Alkış-Kargış.....	117
3.1.3.Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri.....	117
3.1.3.1.Masal.....	117
3.1.3.2 Halk Hikayesi.....	129
3.1.3.3.Destan.....	137
3.2.Lakaplar.....	141
3.3.Ağız Özellikleri.....	144
SONUÇ.....	147
KAYNAKÇA.....	150
ÖZGEÇMİŞ.....	153

KISALTMALAR LİSTESİ

- TKS** : Türk Kùltür Sanat
- KGSD** : Kùltür Gùzel Sanatlar Derneği
- MTA** : Mamuşa Türk Ağzı
- TT** : Tùrkiye Tùrkçesi
- EAT** : Eski Anadolu Tùrkçesi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 2005 yılı Mamuşa Beldesi Nüfus Dağılımı.....	17
Tablo 2: Bursa'daki Mamuşalıların Yaşadıkları Mahalleler ve Meslekleri.....	19
Tablo 3: Mamuşa'daki Sanayi Kuruluşları.....	31

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Elmasbahçeler Mahallesi.....	15
Şekil 2: Namıkkemal ve Atıcılar Mahalleleri.....	15
Şekil 3: Zafer ve Demirtaşpaşa Mahalleleri.....	16

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: Özen Market.....	32
Fotoğraf 2: Mamuşa Market.....	32
Fotoğraf 3: Mamuşa Kuaför Salonu.....	33
Fotoğraf 4: Aşık Ferki T.K.S. Derneği Halk Oyunları Ekibi.....	40
Fotoğraf 5: Mamuşa Türkleri Kültür Sosyal ve Yardımlaşma Derneği.....	43
Fotoğraf 6: Dernek Kurucuları.....	43
Fotoğraf 7: Düğün Gününden Bir görünüm.....	62
Fotoğraf 8: Kına Gecesinden Bir Görünüm.....	64
Fotoğraf 9: Bursa’da Mermerden Yapılmış Bir Mamuşalı Mezarı.....	70
Fotoğraf 10: Bursa’da Etrafı Demirle Çevrili Bir Mamuşalı Mezarı.....	70
Fotoğraf 11: Bursa’da Etrafı Betonla Çevrili Bir Mamuşalı Mezarı.....	71
Fotoğraf 12: Eski Mamuşa Mezarlarından Bir Görünüm.....	71
Fotoğraf 13: Çityan Mintan.....	91
Fotoğraf 14: Törenlerde Giyilen Kadın ve Erkek Kıyafetleri	91
Fotoğraf 15: Eski Çocuk Kıyafeti	92
Fotoğraf 16: Genç Kıyafeti	93
Fotoğraf 17: Yaşlı Kıyafeti	94

Tezin Başlığı: Bursa'da Yaşayan Mamuşa Türklerinin Halk Kültürü	
Tezin Yazarı: Kadir EKİNCİ	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Paki KÜÇÜKER
Kabul Tarihi: 16 Ekim 2007	Sayfa Sayısı: VIII (ön kısım) + 153 (tez)
Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı	Bilim Dalı: Halkbilimi
<p>Çağımızda her alanda çok hızlı gelişim ve değişim yaşanmaktadır. Bu hızlı gelişmeler nedeniyle milletimizin geleceği açısından çok önemli olan fakat yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türk halk kültürü ürünlerinin bilimsel yöntemlerle tespit edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla hazırlanan çalışma; Bursa'da yaşayan Mamuşalı Türklerin uzun yıllar zor şartlarda, birlik ve beraberlik içerisinde Kosova'da yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlayan kültürel zenginliklerini, Türkiye'ye göçle birlikte meydana gelen sosyal – kültürel değişikliklerini içermektedir.</p> <p>Saha çalışmalarında alana inmek ve buralarda alan araştırması yapmak gereklidir. Bu nedenle bu çalışma, genellikle gözlem ve görüşme teknikleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir.</p> <p>Çalışma sonucunda Bursa'da yaşayan Mamuşalıların, Türklerin kökeninden gelen geleneklere sahip oldukları, bu geleneklerin ve kültürel özelliklerin çoğunu Bursa'ya göç ettikten sonra da korudukları az bir kısmının ise şehrin şartlarına uyarak değişime uğradığı görülmektedir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Türk Halk Kültürü, Kültürel Zenginlikler ve Değişiklikler, Gelenekler	

Title of the Thesis: The folk Culture of Mamuşa Turks in Bursa	
Author: Kadir EKİNCİ	Supervisor: Assoc. Lecturer Paki KÜÇÜKER
Date: 16.10.2007	Nu. of. Pages: VIII (pre text) + 153 (main body)
Department: Tukish Language and Literature Subfield: Folk Science	
<p>At the time being, the world is changing and developing rapidly. Due to this fact, the products of the Turkish folk Culture which are very important for the nation's future are under danger of disappereance that must be determined and evaluated. This study covers the cultural values which povided the Mamuşa Turks from Bursa to live as united in Kosova under difficult life conditions for years and the changes in social-cultural Structure caused by immigration.</p> <p>In specific studies, it is necessary to do investigations in details. For that reason, this study has been realized through observation and interview technigues.</p> <p>After study, it is has been observed that the Mamuşa Turks settling in Bursa have the original custom the same as the Turks have and it was proved that they protected their custom and cultural features even after the immigration where a minority population of them adapted themselves to the urban life conditions.</p>	
Keywords: Turkish Public Culture, Cultural Values and Changes, Custom	

GİRİŞ

Halkbilimi; bir bölgedeki veya ülkedeki kültürel ürünleri, örf, adet, gelenek ve görenekleri bilimsel yöntemlerle derleyip, değerlendirdiği ve bu şekilde evrensel sonuçlara ulaştığı için toplumlar ve milletler hatta bütün insanlık için büyük bir öneme sahiptir (Örnek, 1977:15). Özellikle gelişmiş toplumlar halkbilimine büyük önem vermişlerdir. Çünkü halkbilimi sayesinde bir toplum kalkındırılabilir gibi kötü eller tarafından kullanılması durumunda ise bir toplum batırılabilir.

Halkbilimi; milletlerin maddi manevi kültürel unsurlarını, yaşayış biçimini, dünyayı algılayışını, olaylar karşısındaki tutum ve tavırlarını ortaya koyan, geçmiş ve gelecek arasında köprü vazifesi gören bir bilim dalıdır (Örnek, 1977:16). Bu yönüyle milletlerin kalkınmaları ve dünyada söz sahibi olabilmeleri milli kültürün oluşturulması dolayısıyla halkbilimi ile mümkündür.

Teknolojinin hızla geliştiği çağımızda kültürel zenginlikleri kaydetmek, derleyip değerlendirmek ve bu şekilde gelecek kuşaklara aktarmak halkbilimcilerin en önemli görevleri arasındadır.

Konu

“Bursa’da Yaşayan Mamuşa Türklerinin Halk Kültürü” konusu, Türk kültürünün yaşayan örneklerinin tespiti ve bunların değerlendirilmesi bakımından milli kültüre katkı sağlayacağından üzerinde durulmaya değer bulunmuştur.

Kosova’da beş yüz yıldan beri yaşayan Mamuşa Türklerinin son yıllarda Türkiye’ye göç etmesi sonucu kültürel değişikliklerinin tespiti gerekmektedir.

Çalışmamızda Bursa’da yaşayan Mamuşa Türklerinin kültürel zenginlikleri, bunların tespiti, örf, adet, gelenek ve görenekleri yer almaktadır. Ayrıca Bursa’da ne işle meşgul oldukları, neler yaptıkları, nerelerde çalıştıkları araştırılmış ve tespit edilmiştir.

Bursa’da yaşayan Mamuşalıların Kosova’dan Bursa’ya göç ettikten sonra Kosova’daki geleneklerini Bursa’da da sürdürüp sürdürmedikleri ele alınmış, karşılaştırmalar yapılmıştır.

Amaç

Günümüzde her alanda çok hızlı gelişim ve değişim yaşanmaktadır. Bu hızlı gelişmeler nedeniyle milletimizin geleceği açısından çok önemli olan fakat yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Türk halk kültürü ürünlerinin bilimsel yöntemlerle tespit edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla hazırlanan çalışma; Bursa'da yaşayan Mamuşalı Türklerin uzun yıllar zor şartlarda, birlik ve beraberlik içerisinde Kosova'da yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlayan kültürel zenginliklerini, Türkiye'ye göçle birlikte meydana gelen sosyal – kültürel değişikliklerini içermektedir.

Beş yüz yıldan beri Avrupa'nın göbeğinde zor şartlarda varlıklarını ve milli kimliklerini koruyabilen Mamuşalı Türklerin, bunu sağlamada önemli bir role sahip olan halk kültürü unsurlarının, teknolojik ve sosyal gelişmeler yüzünden unutulmaması, gelecek kuşaklara aktarılması çok büyük önem arz etmektedir.

Halkbilimi; milletlerin kültürel ürünlerini, bilimsel yöntemlerle derleyip, değerlendirdiği ve bu şekilde evrensel sonuçlara ulaştığı için milletler için büyük bir öneme sahiptir.

Milletlerin evrensel kültürde belli bir yere sahip olabilmeleri için ulusal kültürlerini koruyarak gelecek kuşaklara aktarmaları gerekir. Milli karakterini oluşturamayan toplumlar, evrensel kültürde yer edinemezler.

Önemi

“Bursa'da Yaşayan Mamuşa Türklerinin Halk Kültürü” konusu, Türk kültürünün yaşayan örneklerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından milli kültüre katkı sağlayacağından üzerinde durulmaya değer bulunmuştur.

Kültürüne sahip çıkmayan toplumlar hiçbir zaman tam manasıyla bir gelişme gösterememiştir. Milli karakterini oluşturup geçmiş ve gelecek arasında bağlantıyı koparmayan milletler her alanda ilerleyerek çağdaşlaşmışlardır. Geçmiş ve gelecek arasındaki bağlantıyı kurarak milli kültürü oluşturabilmek bu şekilde evrensel kültürde yer edinebilmek ancak halkbilimi ürünlerini tespit etmek, korumak ve gelecek nesile ulaştırmakla mümkündür.

Kapsam ve Sınırlar

Çalışmamızda Bursa'da yaşayan Mamuşa Türklerinin kültürel zenginlikleri, bunların tespiti, örf, adet, gelenek ve görenekleri yer almaktadır. Ayrıca Kosova'da beş yıldan beri yaşayan Mamuşa Türklerinin son yıllarda Türkiye'ye göç etmesi sonucu kültürel değişikliklerinin tespiti bulunmaktadır.

Bursa'da Mamuşalıların yoğun olarak yaşadıkları Elmasbahçeler, Zafer, Namık Kemal, Atıcılar gibi mahalleleri kapsayan sınırlar içerisinde araştırma yapılmıştır. Çalışmada Bursa'da yaşayan Mamuşalıların Kosova'dan Bursa'ya göç ettikten sonra Kosova'daki geleneklerini Bursa'da da sürdürüp sürdürmedikleri ele alınmış, karşılaştırmalar yapılmıştır. Ayrıca Bursa'da ne işle meşgul oldukları, neler yaptıkları, nerelerde çalıştıkları araştırılmış ve tespit edilmiştir.

Çalışmanın Giriş Bölümünde; konu, amaç, kapsam, sınırlar ve kullanılan yöntemler hakkında bilgiler verilmiştir. Konunun önemi dile getirilmiştir. Konunun Bursa'da yaşayan Mamuşalı Türklerin halk kültürü olduğu söylenerek ve bu konunun Türk halk kültürü ürünlerinin tespit edilmesi amacıyla hazırlandığı belirtilmiştir. Bu yönüyle üzerinde durulmaya değer bir konu olduğu açıklanmıştır. Araştırmanın Bursa'da yaşayan Mamuşalı Türklerin kültürel zenginliklerini içerdiği söylenmiş ve araştırmada bulunan bölümler kısaca açıklanarak yazılmıştır. Genelde kullanılan yöntemin görüşme yöntemi olduğu belirtilmiştir.

I. Bölümde; Araştırma ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Araştırma Alanının tarihi, coğrafi özellikleri, nüfusu, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı anlatılmıştır. Mamuşa'nın Kosova'da ne zaman kurulduğu ve Bursa'ya ne zaman geldiği açıklanmış, yaptıkları işler ve oturdukları mahalleler tablo halinde belirtilmiştir. Aile yapısı, akrabalık ilişkileri ve eğitim hakkında bilgi verilmiştir.

Sosyal Normlar alt başlığında; örf, adet, moda, gelenek, görenek ve töre kavramları açıklanmıştır. Bunların yaptırım güçleri ve aralarındaki farklar incelenerek anlatılmıştır.

II. Bölümde ise; Bursa'da yaşayan Mamuşalı Türklerin halk kültürü ele alınmıştır. Bu Bölüm: Geçiş Dönemleri; Bayram, Tören, Kutlamalar; Halk İnanışları, Halk Mutfağı, Giyim-Kuşam şeklinde üç alt başlıktan oluşmaktadır.

Geçiş Dönemleri kısmının doğum başlığı; doğum öncesi, sırası ve sonrası şeklinde evrelere ayrılarak planlı bir biçimde incelenmiştir.

Doğum öncesinde; kısırlığı giderme, gebelikten korunma, çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması ile doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesi için yapılanlar belirtilmiş. Aşerme, gebe kadının kaçınmaları/uygulamaları gibi konular açıklanmıştır.

Doğum sırasında; doğum hazırlıklarının neler oldukları söylenerek, doğum olayı, göbek kesme / tuzlama / yıkama, çocuğun göbeği konuları anlatılmıştır.

Doğum sonrasında ise; loğusa bakımı, loğusa ziyareti, loğusa Şerbeti, loğusa sütü, ilk meme, ilk giydirme, kırk basması ve kırklamanın nasıl olduğu; ad koymanın özellikleri; yürümeyen ve konuşamayan çocuklara neler yapıldığı; huy kesmek ve süttten kesmek için yapılanlar; ilk adım, ilk diş durumlarında neler yapıldığı; ilk saç kesme ve kız çocuklarında altı aylık kınasının nasıl olduğu anlatılmıştır.

Evlenme, evlendirme biçimleri; evlilik çağı, evlilik yaşı, evlenme isteğini belli etme başlığı: Evlilik öncesi; düğün; düğün sonrası şeklinde incelenmiştir. Burada evlenmenin nasıl olduğu, çeşitleri, zamanı anlatılmış ve evlenme isteğinin nasıl belli edildiği belirtilmiştir.

Evlilik öncesinde; gelin - güvey seçiminin nasıl olduğu, kısmet açmak için yapılanlar, görücülük / kız isteme, söz kesme / tatlı yeme / başlık, nişan, nişanlılık gibi durumlardaki adetler, davet / okuntunun özellikleri anlatılmıştır.

Düğünde; bayrağın önemi, sağdıçın özelliği, çeyiz hakkında bilgi verilmiş; kına gecesi, gelin alma, gelin indirme, nikah / gerdek gibi durumlarda hangi adetlerin olduğu dile getirilmiştir.

Düğün sonrasında ise; duvak ele alınmıştır.

Ölüm başlığı; Ölüm öncesi, sırası ve sonrası şeklinde evrelere ayrılarak planlı bir biçimde incelenmiştir.

Ölüm öncesinde; ölümü düşündüren ön belirtiler belirtilmiştir.

Ölüm sırasında; ölüm sırasında yapılan işlemler, ölüm olayından sonra yapılan işlemler, kefenlemenin nasıl olduğu, gömme ve mezarlıkta yapılan işlemler anlatılmıştır.

Ölüm sonrasında ise; cenaze evinin durumu, belirli günlerde yapılanlar, ölü yemeğinin ve mezarların özellikleri ele alınmıştır.

Bayram, Tören ve Kutlamalar kısmında; sünnet, dini bayramlar, kandiller, hacı ile gönderme ve kaşılama, hıdrellez, yıl içinde yapılan etkinlikler açıklanmış ve törenlerdeki adetler anlatılmıştır.

Halk İnanışları kısmında; yatırırlarla, ziyaret yerleri ile ilgili inanışlar, uğur, bereket, uğursuzluk getiren durumlar, ocaklar, tabiat olayları ile ilgili inanışlar ve günlerle ilgili inanışlar ele alınmıştır. Halk Mutfağı kısmında; yiyecek türleri ve yapıları, sofraya gelenek ve görenekleri açıklanmıştır. Daha sonraki bölümde fotoğraflarla birlikte giyim-kuşam hakkında bilgi verilmiştir.

III. Bölüm, Anonim Halk Edebiyatı Ürünlerini, Lakaplar ve Ağız özelliklerini kapsamaktadır. Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri: Manzum Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri, Manzum-Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri, Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri, şeklinde üç alt başlıktan oluşmaktadır.

Manzum Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri alt başlığı; türkü, mani, ninni, tekerleme gibi ürünleri kapsamaktadır.

Manzum-Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri alt başlığında; bilmece, atasözü, deyim, alkış – kargış gibi ürünler ele alınmıştır.

Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri alt başlığı masal, halk hikayesi, destan türündeki halkbilimi ürünlerinden oluşmaktadır.

Mamuşalılara ait Anonim Halk Edebiyatı ürünleri tespit edilmiş ve bu ürünlerin tür özellikleri kısaca tanıtılmıştır.

Son bölümlerde ise lakaplar tanıtılmış ve ağız özellikleri anlatılmıştır.

Yöntem

Çalışmanın ilk aşamasını, ön araştırma oluşturmaktadır. Bu aşamada Bursa’da yaşayan Mamuşalı Türklerle irtibat kurulmuş, araştırma alanı tespit edilmiştir.

Çalışmada gözlem ve görüşme teknikleri uygulanmıştır. Bursa’daki Mamuşalıların yaşadıkları mahallelerin içerisinde bulunduğu Mamuşalılar, çalışma öncesinde ve çalışma sırasında uzun süre gözlemlenmiştir.

Görüşme tekniği; Mamuşalılar hakkında derin bilgiye sahip olan , Mamuşalıların ileri gelen kişileriyle sohbet havası içerisinde görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Kadınlarla da görüşülmüştür. Böylece çok sayıda kaynak kişiyle görüşülerek elde edilen bilgiler karşılaştırılmıştır.

Görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilerek daha sonra düzenli bir şekilde incelenmiştir.

Yeri geldiğinde konularla ilgili fotoğraflar çekilmiş bu şekilde konunun daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın en son aşaması bilgilerin sınıflandırılarak hazırlanmasıdır. Bu aşamada önce saha çalışmalarında elde edilen bilgiler fişlenip değerlendirilmiş sonra yazılı kaynaklardan elde edilen bilgilerle birleştirilerek ve alıntılar belirtilerek çalışma planına uygun şekilde bilgiler sınıflandırılarak hazırlanmıştır.

BÖLÜM 1 : ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1.Araştırma Alanı İle İlgili Genel Bilgiler

1.1.1.Araştırma Alanının Tarihi ve Coğrafi Özellikleri

Balkanlarda Türk dediğimiz zaman hemen akla 1389 Kosova Meydan Savaşı ve Osmanlı Türkleri gelir. Fakat tarihi gerçekler bize Türklerin Osmanlı Türklerinden yüzyıllarca önce de bu topraklarda bulduklarını gösteriyor. Bu topraklara akınlar halinde IV. y.y. da Atilla ile yerleşilir. Hun Türklerinin hükümdarlığı 452 yılında Atilla'nın ölümüyle son bulur. VI. y.y. da ise Avar Türkleri bu topraklara gelir ve Hunlarla beraber hakimiyetlerini sürdürürler. IX. y.y. da Peçenekler X.y.y. da Peçeneklerin bir kolu olan Kumanlar 1301 yılına kadar hakimiyetlerini sürdürür. Bu tarihten itibaren de Balkanlar, Osmanlı Türkleri egemenliğine girer. Osmanlı Türklerinin Balkanlardaki hakimiyeti 1912 Balkan harbine kadar sürmüştür. Bu yüzyıllar içerisinde Anadolu'dan gelenlerin düzenli yerleşimi sayesinde bu topraklarda Osmanlı Türklerinin edebiyatı, sanatı, kültürü, folkloru, gelenekleri, görenekleri ve mimarisi en yüksek bir aşamaya gelmiştir. Batı-Doğu medeniyetinin birleşmesiyle yeni bir Balkan kültürü de husule gelmiştir. Böylece Türkler ve yerli Balkan halkları hayatın her alanında öteki uluslarla kaynaşmış, birbirlerinin eksik olan taraflarını yüzyıllarca tamamlamışlardır (Bütüç, 1999:12).

Osmanlı İmparatorluğunun Prizren'i fethetmesinden sonra bu topraklara Türk ahalisinin yerleşme dönemi de başlamıştır. O dönemde Mamuşa'nın toprağı öteki köy topraklarından daha verimli olduğundan Osmanlı Devleti tarafından bu topraklar Türk köylülerine dağıtılmıştır. Mamuşa Köyüne başlangıçta Topluova Deresinin sol, daha sonraları da sağ kısmına yerleşen bu insanların (ilkin Tokat daha sonraları Ürgüp) Anadolu yörelerinden geldikleri bilinmektedir. Bu olguyu kendi eserinde Yastrebov da doğrulamaktadır. "Mamuşa köyüne gelince orada yaşayan halkın hepsi Türk'tür, çünkü onların kökenleri ve gelişleri Anadolu'dandır (Vırmıça, 1999a:196)."

Osmanlı İmparatorluğu kendi egemenliğini ve medeniyetini geliştirmek için yerleşim yerlerine ordudan akıncıları ve örnek aileleri yerleştirmiştir.Bu aileler tarafından bölgede özlenen huzurlu ortam sağlanmış, Prizren, vilayet merkezi olduğu için her

türlü kültürel ve ekonomik faaliyetlerin de merkezi olmuştur.

Mamuşa'nın kuruluş hikayesi: Konuyla ilgili olarak Sipahioğlu (1999c:4), şöyle bir oay anlatır; Osmanlı idaresi her şeyle bölgeye oturmuş vaziyetteyken halktan vergi (öşür) toplanır. Toplanan öşür vilayet merkezi olan Prizren'e götürülür. Çevre geniş olduğundan toplanan öşürleri zamanında merkeze taşımak uzun sürer.1750 yılında bir vergi memuru, topladığı öşürleri vilayet merkezine götürürken yorgunluğunu gidermek için bugün Mamuşa camiinin bulunduğu yerde mola verir, bu esnada Topluova'nın şırıltısı, düz ve geniş ovanın yeşilliği ve yerleşim yerine uygunluğu bu memuru düşünceye sevk eder, bu öşürleri taşımaktansa burada bir saray kurulup, sarayda toplanması akdini yetkili makamlara iletir ve bu fikir kabul edilir. Böylece 1750 yılı Padişah II.Mahmut döneminde, Padişah'tan izin alınarak bugünkü Mamuşa'da, Topluova'nın kenarında saray kurulmuştur. Sarayda hizmet ve idare edecek halk Anadolu'dan getirilmiştir. İşte bu halkın Tokat şehrinden olduğu nesilden nesile aktararak günümüze kadar söylenegelmiştir. Tokat'tan gelen bu ahali sarayda hizmeti sürdürürken yeni yerleşim alanı olarak bu köyü kurmuşlardır. Böylece Mamuşa kurulmuştur. Saray faaliyetleri sürerken Mamuşa'da cami, çeşme, saat kulesi, han, hamam, mektep gibi binalar inşa edilmiştir. Bu medeniyet ürünlerinin faaliyetleri Mamuşa'yı kısa zamanda gelişen ve örnek yerleşim yeri olmaya aday bir merkez haline getirmiştir.

Adının hikayesine gelince bu konuyla ilgili olarak Sipahioğlu (1999c:4), iki önemli rivayet aktarır;

Birinci rivayete göre, Sarayın kurulmasının emri II. Mahmut tarafından verildiği için Mahmut Şah isminin değişerek Mamuşa olduğu rivayet edilmektedir. Fakat saat kulesinin üzerindeki beyitlerde Mahmut Paşa ve Mamuşa kelimelerinin beraber kullanılmaları bunların farklı kelimeler olabileceğini ortaya koyar.Mamuşa kelimesi Mehmet'in Memiş'e ve Memiş Ağa kelimesinin de Mamuşa'ya dönüşmesiyle de oluşmuş olabilir (P.Küçükler, Dersler, 2007).

İkinci rivayete göre ise "Emir" kullanılarak Farsça kökünden geldiği sanılmaktadır. Bu rivayete göre "Mamida" Farsça emredilenin yerine getirilmesidir. Emir de en büyük, en yüksek makamdan geldiği için Mamida kelimesi zamanla Mamuşa şekline

dönüşmüştür (Sipahioğlu, 1999c:4).

Mamuşa'dan Türkiye'ye yapılan göçler ve Türkiye'ye ilk yerleşim; Vergi ve silah aramalarından bütün Mamuşa bitkin ve perişan bir hale gelir. Bu perişanlıkla birlikte bir de ortaya göç olayı çıkar. Türkiye'ye göç edebilmek için çeşitli çareler aranırken, halk daha büyük bir derde düşer. Düşer, çünkü göç edenler ya kardeşi, ya amcası, ya dayısı, ya komşusu veya buna benzer yakın bir akrabasıdır. Akriba gider de ben niye kalayım mantığı hakim olur. Böylece köyün büyük bir çoğunluğu gitme düşüncesine kapılır. Vesika (davetiye) fırsatı bulan yapar. Vesikası olanlar köyün yarısını geçer. Sıra malları satmağa gelir. Herkes satışa çıkardığı için satın alan olmaz. Kesin kararlı olanlar mallarını ucuz da olsa satmak için etraftaki Arnavut köylere başvururlar. 1933'te Kral Aleksandar ile yapılan anlaşmaya göre Türkiye'ye yalnız Türk olanlar göç edebilecektir. Arnavutlar Türkçe'yi bilmedikleri için göç edemezler. Dolayısıyla Mamuşa'ya gelip Türkçe öğrendikten sonra, göç etme niyetinde oldukları için Mamuşalıların topraklarını satın alırlar. Özellikle dağ köylerinde yaşayan Arnavutlar, ova toprağını görünce çok beğenirler. Çok ucuz bedelle Mamuşa'da evle beraber tarla alırlar. Böylece Mamuşa'da hiç Arnavut yokken göç yoluyla 1956, 57, 58 ve 59 yıllarında göç eden Mamuşalıların evlerine Arnavutlar yerleşmiş olur. Mamuşa'ya yerleşmiş Arnavutların bir kısmı uyum sağlar. Bir kısmı ise uyum sağlayamaz. 1965 yıllarından sonra Yugoslavya'nın genelinde durum değişince, uyum sağlayamayan Arnavutlar ucuza satın alınan topraklarını ve evlerini 5-10 misli fazla bedelle Mamuşalılarına satarlar. Elde ettikleri paralarla eski köylerinde veya Prizren ve Duşanova gibi yerleşim yerlerinde daha ucuza toprak ve ev satın alırlar. 1955 yılında başlayan göç 1960 yılına kadar sürer. Bu süre içinde 60 hane yani o gün için Mamuşa'nın üçte biri Türkiye'ye göç eder. 1960 yıllarında hükümetin millete yaptığı şiddetin miktarı az da olsa azalır (Sipahioğlu, 2000).

1945 yılından 1970 yılına kadar durum: 1945 yılında kurulan yeni Yugoslavya Federatif Halk Cumhuriyeti "Sınıfsız Toplum"u oluşturmak için Marksizmin temel kurallarından olan "Proleterya Diktatörlüğünü" zaman kaybetmeden uygulamaya koyar. Bu diktatörlüğün başında Sırp despotu, Tito'nun yardımcısı ve samimi arkadaşı Aleksandar Rankoviç vardır. Kosova'da, Bosna'da, Makedonya'da Müslüman halka yapılan zulüm, defalarca Tito'ya aktarılır ama Tito bunları duymaz. Duyuranlara, "Her

yerde bir Tito vardır”. Bulduğunuz yerin Tito’su problemlerinizi çözsün cevabını vererek, yapılanları duymak bile istemez. Sırlar en kalabalık millet olmalarına rağmen, yönetimde Hırvat ve Slovenler kadar yetkileri yoktur. Bu durum Sırların milliyetçi duygularının kabarmasına neden olur. Yönetimin başında Sırlar bulunmalı düşüncesini gerçekleştirmek için en büyük engel Tito aşılmalıdır. Tito kendisini Hırvat tanıttığına göre, başta bunun hesabı görülmelidir. İşte Sırp milliyetçileri yaptıkları planlar dahilinde Tito’ya 1965 yılında suikast düzenlerler. Düzenlenen suikast başarısız olunca, Sırların düşünceleri ortaya çıkar. Tabii ki bu düşüncelerden başta Tito, Hırvatlar, Slovenler şiddetli şekilde rahatsız olurlar. Sırları zayıflatıp, karşılarında güçlü bir cephe oluşturma yollarını ararlar. Tabii ki bunun yolu Müslüman milletleri yanlarına almaktır. Böylece 29 Kasım 1943 yılında Yayçe’deki AVNOY toplantısında bütün milletlere ve milli azınlıklara verilmesi kararlaştırılan ama verilmeyen hakları tekrar raftan indirme kararı alınır. Gecikmeli de olsa Müslüman halklara, yani Boşnaklara, Arnavutlara, Türklere, Torbeşlere, Goranlara, Çingenelere en tabi yaşama hakları verilerek, bu milletlerin rahat bir nefes almaları sağlanır. Daha ileri gidilerek ülke içinde bu milletler en güvenilir topluluklar haline getirilir. Ülkenin en kilit yerlerine yerleştirilir. Adı o zamana kadar duyulmayan Cemal Biyediç Yugoslavya Federal Konseyi Başkanlığına getirilir. Böylece Yugoslavya’nın ilk Müslüman başbakanı olur. Başbakan Müslüman olunca, Bosna’da Müslüman Boşnaklar, Sancak’ta Sancak Müslümanları, Kosova’da Arnavutlar, Türkler, Goralılar, Torbeşler ve Çingeneler, Makedonya’da Türkler ve Arnavutlar en tabi haklarıyla birlikte milli bayraklarını da elde ederler. Buldukları yerlerde çoğunlukta oldukları için, devlet dairelerinde Sırların yerlerine geçerler. Böylece zorunlu demokrasi, daha ileri yıllarda Yugoslavya’ya has “ÖZYÖNETİM” şeklini oluşturur. Özyönetim, kısaca çok milletli olan Yugoslavya’da nüfus oranına göre yönetimin paylaşması olarak değerlendirilebilir. Bu sistemde Kosova’da Arnavutlar çoğunlukta olduğu için, kilit noktalara Arnavut yöneticiler getirilir. Arnavutlar Yönetime gelince de yasalara aykırı iş yapmağa başlarlar. Hırvat ve Slovenler’in etkisinde kalarak Kosova, Cumhuriyet olmalı fikrine kapılırlar. Cumhuriyetin gerçekleşmesi için de Türkleri engel görürler. Türkler işlerden atılmaya başlanır. Türk olanlar işe alınmaz. Mamuşa’da durum farklıdır. Mamuşalılar zaten devletten hiçbir şey beklemezler, toprakla meşgul olurlar. Ancak konfikasyondan (1949-1953 yılları arasında bütün topraklar devletleştirilmesi)

sonra topraklar yine sahiplerine verilir ama köylülerde traktör olmadığı için, devletin kurmuş olduğu “PROGRES” adlı tarım şirketi tarafından topraklar sürülür, gübrenin ve ekilir. Yapılan masraflardan köylü kendi hissesine düşen kısmını ödemek zorundadır. Kısaca bu dönemde topraklar hem devletin, hem milletin olmak üzere ortak olarak kullanılır. Millet Progres’e olan borcunu ödeyebilmek için kazancının tamamına yakınına olan kısmını satar. 1966 yılında Progres’in eski bir traktörünü Yusuf Beg’in ailesi satın alır. Traktör eski olmasına rağmen bu ailenin erkekleri tarafından çok iyi çalışır hale getirilir. Yusuf Beg’in ailesi traktörle çok iyi işler yaparlar. Çalışırlar, kazanırlar ve iki sene sonra harman makinesi satın alırlar. Böylece bu aile Mamuşa’ya tarım alanında ilk yenilikleri getirir. Bunları gören halk yavaş yavaş traktör satın alır. Daha sonraları köye biçerdöver yine Yusuf Begler tarafından satın alınır. 1970’li yıllara gelince toprak iyi işlendiği için iyi verim alınmaya başlanır. Böylece yıllarca gülmeyi unutan insanların yüzü gülmeye başlar. Aynı yıllarda Almanya işçi alımlarına başlar. Almanya’ya giden işçilerden gelen paralar, halk tarafından günün şartlarına göre değerlendirilir. Böylece bahçecilikten anlamayan Mamuşalılar, bahçecilikle uğraşmaya başlarlar. Başlamakla kalınmaz, bölgenin en iyi üreticisi durumuna gelirler. Bundan dolayı Mamuşalıların fabrikalarda çalışma ihtiyaçları da pek zorunlu değildir. Kendi tarlalarında ekmeklerini rahat bir şekilde çıkarabilirler. 1967 yılında Mamuşa’ya elektrik gelir. Elektrik gelince köyün yüzü değişir. Kısa bir zaman içinde köyün tamamı elektrik akımını evlerine döşerler. O güne kadar Mamuşa’da su ile çalışan değirmenlerin yerine elektrik ile çalışan değirmen Hacı Fazlı’nın çocukları tarafından inşa edilir. Gelişmelerin neticesinde 1970 yılında Almanya’ya işçi gitme olayı başlar. Almanya kapısı açılınca, Mamuşalılar da Almanya’ya işçi olarak gitmek için müracaatta bulunurlar. Bunun neticesinde 20-30 kişi gider. Bu yıllara kadar zar zor geçinen insanlar, yavaş yavaş yaşamlarını düzeltirler. Teknoloji hızla gelişmeğe başlar. Mamuşalılar da teknolojinin bütün nimetlerinden yararlanırlar. Kısa zaman içinde köyde traktör sayısı artar. Televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi, daha sonraları özel otomobiller evlere girer. Dolayısıyla standart yükselince de refah seviyesi yükselir (Sipahioğlu, 2000).

1970’ten sonra Mamuşa’da durum: Siyasi ve ekonomik yöndeki gelişmeler bütün Kosova’yı etkilediği gibi Mamuşa’yı da etkiler. İnsanlar kazanmak için gurbet

yollarına düşerler. Sipahioğlu (2000) 'na göre gurbetin gelişmesiyle iki önemli gelişme olur: Birincisi, korku kalkınca insanlar daha serbest çalışma imkanını bulurlar. Teknolojik gelişmelerin önemini kavrarlar. Artık her hane traktör alır. Traktörle kalınmaz daha sonraları biçerdöver alınır. Toprağı çok güzel işledikleri için güzel ürünler elde ederler. Ürettikleri ürünleri eskiden olduğu gibi yalnız Prizren'e değil, Kosova'nın her köşesine, hatta Yugoslavya'nın en uzak şehirlerine kadar götürerek, satarlar. İkinci gelişme ise insanların bakış açısı değişir. Ekonominin etkisi kültürün gelişmesini sağlar. İnsanlar Prizren'in dışına çıkmazken, her yana mallarını satmağa giderler. Böylece yeni kültürlerden etkilenirler. Okumanın önemini anlayarak, çocuklarını ilkokuldan sonra ortaokula ve üniversiteye gönderirler. Prizren'e gitmek için öküz arabası kullanılırken ve çoğu zaman Mamuşa- Pirana yolunu yaya yürümek zorunda kalırlarken halkın önüne belediye otobüsü çıkar. Yani 1972 yılında ilk defa Prizren belediyesine ait otobüs Prizren Mamuşa arası yolcu taşımaya başlar. Yetiştirdikleri ürünleri satarak, gurbete gidip para kazanarak, ellerine geçen fırsatları çok iyi değerlendirerek Mamuşalı'nın olduğu gibi Mamuşa'nın da çehresi değişmeye başlar. Eskiden kerpiçten yapılan evler yerine modern, tuğla ile betonarme evler yapılmaya başlanır, radyodan sonra televizyon evlere girer. Bununla kalınmaz çamaşır makinesi, buzdolabı ve diğer elektrikli ev aletleri her Mamuşalı'nın evinde araç olarak kullanılmaya başlanır. Bunların yanında eşeğin, atın, öküzün yerini lüks arabalar almaya başlar. 1975-80 yıllarında Mamuşalılarda hemen hemen her hanenin önünde bir araba vardır. Bu ekonomik gelişmeler oluşurken, toplumsal bazı problemler ortaya çıkar. Mamuşada herkes Türkçe konuşurken, Türkçe'den başka dil bilenlerin sayısı çok az iken 1970'ten sonra gazete, radyo, televizyon gibi iletişim araçlarının gelişmesi, Mamuşalılara Türkçe'nin dışında Arnavutça ve Sırpça'yı öğrenmelerini sağlar. Mamuşalıların durumu bundan ibaret iken, çevre köylerde yaşayan Arnavutlar, Türkçe'den rahatsız olmaya başlarlar, bu rahatsızlık günden güne artar. Türkçe konuşulurken Arnavutlar rahatsızlıklarını açık bir dille ifade ederler. İlerleyen günlerde bununla kalınmaz, ürettikleri malları satmaya götüren Mamuşalılar'dan Türkçe konuştukları için mallarını almazlar. Almamakla kalmayıp, satmalarına engel olurlar. Devlet dairelerinde Mamuşalıların işleri görülmemeye başlanır. İşe alınmama, işten atma olaylar yaşanır. Yıllarca hatta asırlarca dost ve kardeş olan bu insanlar birbirine düşman gözüyle bakarlar. Daha ileri gidilerek, Türkçe okuyanlara alenen Arnavutça

okumaları için çeşitli baskılar yapılır. Okuyanlara burs verilmez. Bütün bunlar olurken Mamuşalılar; Arnavutlarla, Sırplarla, Torbeşlerle, Goranlarla ve Çingenelerle iyi geçinmeye özen gösterirler. Bir çok problemi problem görmeyerek, problem olmaktan çıkarırlar. 1980 yılına böylece gelinir. Tito ölünce olaylar değişir. Arnavutlar, Hırvatların ve Slovenlerin kışkırtmalarına kanarak, Cumhuriyet olma fikriyle ayaklanmalar başlatırlar. Federal bir yapıya sahip olan Yugoslav Yönetimi bu problemi iyi niyetle çözmek istemesine rağmen, çözemez.

1980'den sonra Mamuşa'da durum: Bu yıllarda ekonomi çok iyi bir şekilde gelişerek, insanların çok yönlü gelişmelerini sağlar. Bir yandan yeni evler yapılırken diğer yandan evleri süsleyen yeni eşyalar alınır. Herkesin altındaki binek araba, evindeki traktör, kamyon vb. tarım araçları zenginliğin ve gelişmişliğin göstergesi haline gelir. Kimisi tarla satın alır, kimisi şirket kurar. Prizren'de dükkan satın alanlar olur. Bir çok Mamuşalı Prizren'de dükkan açarken, kimileri ise Mamuşa'da çeşitli ticarethaneler açarlar. Bu olumlu gelişmelerin yanında Türklere siyasi ve kültürel baskılar artmaya başlar. Dolayısıyla 1985 yılında tekrar Türkiye'ye toplu göç başlar. Daha önceki yıllarda yapılan göçlerin hiçbir yankıları olmazken, bu dönemde yapılan göçlerde ise şiddetli bir yankı ortamı oluşur. Kosova'daki gelişmelerden Sırparda rahatsız olur. Dolayısıyla "Türkler neden göç ediyor?" diye soruşturmalar, sorgular başlar. Konuyla ilgili her gün gazetelerde yazılar yayınlanır. Bunlarla da kalınmaz, televizyon kanallarında göçün sebepleri araştırılır ve soruşturulur. 1985 yılına kadar hiçbir işyerine alınmayan Mamuşalılara bütün işyerleri kapılarını açar. Birden bire 50 Mamuşalı genç Prizren'in çeşitli kurumlarında ve fabrikalarında işe alınır. Bununla beraber Mamuşa-Pirana karayolu çok kısa zaman içinde asfaltlanır. Bu yolun yapılması devletin Mamuşa'ya ilk hizmetidir. Çünkü devlet Mamuşa'dan vergisini almıştır, hizmetini almıştır, askerini almıştır ama hiçbir şey vermemiştir. Mamuşa'da okul binası eskiden cami evindeyken 1950 yılında o zamanki sistemin baskısı ile köy halkına kendi malzemesini ve gücünü kullanarak kültür evi olarak yaptırılan daha sonra 1967 yılında okul haline dönüştürülen binaya taşınır. Köyün dışına yapılan yeni okul binası 1966 yılına kadar bütün öğrencileri içine alarak hizmet verir. Ancak bu yıllarda öğrenci sayısının artması okulu yetersiz hale getirir. Yeni bir okul binasına ihtiyaç duyulur. Okul binası ihtiyacı etraftaki diğer köylerde de vardır. Böylece Prizren

Eğitim Sekreterliği tarafından ihtiyaç duyulan köy ve kasabalarda yeni bina inşasına başlanır. evre köylerdeki okul binaları yapılırken, Mamuşa'da, 1950 yılında yapılan, Mamuşalılar tarafından kültür evi olarak kullanılan binanın düzenlenmesi uygun görülür. Olaylar böyle gelişirken Milliyetçilik akımları sürer. 1985-86 yıllarında Mamuşa'dan Türkiye'ye 7 hane daha g eder (Sipahioğlu, 2000).

1990'dan günümüze kadar olan durum: 1990 yılına gelince Mamuşa'da ekonomik gelişme hızlanmasına rağmen, huzursuzluk artar. Gn nne geçilemez. Mamuşalılar her ne kadar siyasete karışmadıysalar da yine kendilerini siyasetin içinde bulurlar. ıkan iç savaşta tarafsızlığa önem verirler. Arnavut'lara sığınma hakkı tanılır. 1999 yılındaki iç savaşta 10 binlerce Arnavut'u hem beslerler hem de barındırırlar. Bu i savaşta 3 kurban verirler. Sonuçta asırlarca zlem duyulan Türk askerine kavuşurlar. Yeni dönemin başlaması hem etraf için hem de Mamuşa için umulmadığı kadar faydalı olmuştur. Türk askeri bölgede huzuru sağlamakla kalmamış birçok sosyal çalışmalar da yapmıştır (Sipahioğlu, 2000).

Araştırma Alanının Coğrafi zellikleri;

Prizren'e bağlı bir Türk beldesi olan Mamuşa, Prizren'den 20 km uzaklıkta toprakları verimli ve tarıma elverişli geniş yeşil alanlar üzerinde kuruludur. Toprakları kuzeybatı Nefrovişt ve Samadraja, güneydoğudaki Novak-Sma, kuzeydoğuda Medveca-Aşağı Retimle, kuzeyde de Opteruşa köyleri arasında genişler. Mamuşa'nın sınırlarındaki köyler beş köy Arnavut, iki köy Sırp, bir köy de Boşnak soyundan oluşmaktadır (Mazrek, 2002b:44).

G eden Mamuşalılar, genellikle Türkiye'nin Bursa kentine yerleşmişlerdir. Bursa'da yaşayan Mamuşalılar Elmasbahçeler, Zafer, Namıkkemal, Atıcılar, Demirtaş mahalleleri gibi Bursa'nın merkez ilçelerinden Osmangazi'de bulunmaktadırlar. Bunun dışında 152 Evler, Beşevler, Esenevler, Kiremitçi gibi mahallelerde yaşayan az da olsa Mamuşalı vardır. En yoğun oldukları yerler Bursa ovasında bulunan Ankara yolunun alt ve st kısımlarındaki Zafer ve Elmasbahçeler mahalleleridir. Elmasbahçeler mahallesinde Dutlu sokakta yoğunlaşmışlardır.

Şekil 1. Elmasbahçeler Mahallesi

Kaynak: <http://www.osmangazi.com.tr/> (2005)

Şekil 2. Namıkkemal ve Atıcılar Mahalleleri

Kaynak: <http://www.osmangazi.com.tr/> (2005)

Şekil 3. Zafer ve Demirtaşpaşa Mahalleleri

Kaynak: <http://www.osmangazi.com.tr/> (2005)

Mamuşlıların yaşadıkları yerler daha çok çarşıya çok yakın merkezi yerlerdir. Şimdilerde en kalabalık olarak Elmasbahçeler mahallesinde yaşadıkları görülmektedir. Bu mahallede de en çok Dutlu sokağa toplanmışlardır.

Elmasbahçeler ve Demirtaş mahalleleri Uludağ'ın yamaçlarına daha yakınken Zafer, Atıcılar, Namık Kemal mahalleleri Bursa ovasının iç kısmına daha yakın bulunmaktadır. Bu mahallelerin çok yakın yerlerinden Gök dere geçmektedir.

Görüldüğü gibi Balkanlardan göç edip Bursa'ya gelen Mamuşlılar ilk zamanlarda aynen Kosova'daki Mamuşa Beldesinde olduğu yeşil bir ovaya yerleşmişler ve buralarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Fakat son zamanlarda Mamuşlıların Bursa'da yaşadıkları yerler şehrin merkezinde kalmış, yeşil ovanın yerini büyük binalar almış, betonlaşma artmıştır. Şimdilerde Mamuşlılar şehrin merkezinden uzak Demirtaş Bucağına yerleşmektedirler. Genelde birbirlerine yakın yerlerde toplanmışlardır. İki üç katlı müstakil evlerde yaşamlarını sürdürmektedirler.

1.1.2.Araştırma Alanındaki Nüfus, Nüfus Hareketleri ve Ekonomik Yapı

Bugün Mamuşa'da yaklaşık 5000 kadar nüfus bulunmaktadır. Bu nüfusun büyük bir çoğunluğunu Türkler oluşturmaktadır. Bu beldede az miktarda Arnavutlar da yaşamaktadır. Mamuşa'da göçün devam etmesi bu köyün en büyük sorunlarından birini oluşturmaktadır. Yani belde sakinlerinin göç etmeleriyle toprakları Arnavutlar satın alarak bu beldenin nüfusunda son dönemlerde kısmi değişmelere yol açmıştır (Vırmıça, 1999a:196).

Tablo 1. 2005 Yılı Mamuşa Beldesi Nüfus Dağılımı

	Mamuşa Köyü Nüfus Dağılımı	
	Türk	%98
	Arnavut	%1
	Romen	%1
Mamuşa Köyü'nde Bulunan Ev Ve Nüfus Sayısı		
Mahalle Adı	Ev	Nüfus
Aşağı Mahalle	25	328
Potok Mahalle	54	610
Beg Mahalle	27	370
Mazrek Mahalle	28	280
Şehit Mahalle	28	344
Yeni Mahalle	71	1114
Goran Mahalle	35	388
Paşa Mahalle	71	690
Orta Mahalle	11	146
Toplam	350	4270
Dışarıda Olan Toplam	75	766
Genel Toplam	425	5036
Bilgileri Sağlayan:Mamuşa Koordinatörü 12 Nisan 2005		

Kaynak: <http://www.kosovamamuşa.com.tr/> (2005)

1955 yılında başlayan göç, günümüze kadar devam etmektedir. Ancak bu süre içinde devam etmekte olan göç ve göç olaylarını Sipahioğlu (2001), 1955-1960 arası; 1970-1980 arası ve 1980 sonrası şeklinde üç döneme ayırmıştır.

1955 – 1960 yılları arası göç: Bu süre içinde göç edenlerin büyük bir kısmı malını mülkünü çok ucuza satmış, bir kısım alacakları alamamış, yıpranmış halde İstanbul'a parası biterek gelen ailelerdir. İşte bu göçmenler aylarca İstanbul Misafirhanesinde kaldıktan sonra, çalışarak biraz para kazanmışlar ve Balıkesir, Bursa, Salihli'yi dolaştıktan sonra, kimileri Bursa'ya, kimileri Salihli'ye, kimileri İstanbul'a yerleşmişlerdir. Yerleşinceye kadar zor şartlarda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Yaşlı olanlar kendilerinin yapabilecekleri her işe girmişler. Genellikle Bursa'da "Dikencik Çiftliği"nde yıllarca çalışmışlar. Orta yaşlı ve çalışacak durumda olanlar ise iş seçmemişler. Hangi işi bulduysalar çalışmışlar. Çocuk yaşta bulunanlar ise terzi, lokantacı, elektrikçi, sobacı, çeşmeci, berber vs. gibi mesleklere girmişler. Bu şekilde hep beraber çalışmanın sonucunda önce arsa alırlar, sonraları aldıkları bu arsalar üzerinde gecekondular yapılar. Mamuşa'dan 50 yaşın üzerinde gelenler bu gecekondularda vefat etmişlerdir. Yıllar geçince de gençler girdikleri mesleklerden birer usta elektrikçi, sobacı, terzi, berber, demirci olarak çıkarlar. Kazançları az da olsa artınca, gecekondular üzerine kat çıkılır. Meslekleriyle ilgili işyeri açarlar. Bu işyerleri büyüyünce de onları fabrika haline getirirler. Bugün bu göçmen ailelerin hepsinin kendilerine ait evleri, büyük bir kısmının kendilerine ait işyerleri bulunmaktadır.

1970-1980 yılları arasında göç edenler: Bu dönemde Yugoslavya rahata kavuşmuştur. Yaşam her ne kadar iyileştirse de eski göçün acıları dinmemiştir. Parçalanmış ailelerin ıstırapı ve Yugoslavya'daki yeni sistemin oluşumunda meydana gelen değişiklikler Mamuşalıları rahatsız eder. Günümüzde meydana gelen olayları o gün sezenler ve ayrılık ıstırapına dayanamayanlar bu dönemde 10 senelik bir gecikmeden sonra göç ederler. Bu dönemde Mamuşalıların ellerinde az çok paraları vardır. Yeni göç edenlerin mallarını da dışardan gelen aileler değil, Mamuşalıları alır. Göç edenler mallarını, mülklerini satarlar. Mallarını satarken ve paralarını alırken birçok zorluklar çekerler. Önceki göçmenler gibi bunlar da çeşitli haksızlıklara uğrarlar. Göçmenler sattıkları mallardan elde ettikleri paralarla göç etmeden önce Bursa'da ev alırlar. Böylece kiralarda yaşamadan direk kendi evlerine yerleşirler. Elleri kalan paraları

işyeri açarak değerlendirirler. Kısacası önceki gelenlerden çok rahat ve şanslı gelmişlerdir.

1980 sonrası göç edenler: 1980 yıllarında Yugoslavya çok gelişmiştir. Kısa zamanda büyük değişikliğe uğramıştır. Herkesin altında araba, cebinde bol miktarda para vardır.. Açlıklar, sefaletler unutulmuştur. Ekonomi canlanmış, yaşam hızla değişmiştir. İnsanlarda para bulunmasına rağmen sanat olmadığı için dükkan açamamışlardır. Ellerine geçen parayla herkes toprak almaya çalışır. Dolayısıyla toprak değerlenir. Kavga ve gürültüden bıkanlar, tekrar göç yollarına koyulur. Bu dönemde göç edenler şanslı olanlardır. Mallarını en üst değerden satarlar. Paralarının hepsini almışlar dolayısıyla paralarını çok iyi değerlendirmişlerdir. Görüldüğü gibi göç, Mamuşalıları üç aşamayla Bursa'ya yerleştirmiştir. Bursa'ya yerleşen bu insanlar ellerinde bulunan imkanları değerlendirerek çok çalışmışlardır. Bugün büyük bir kısmı kendi işyerini açmış, kazanıyor hem de vatandaşlarımıza iş imkanı sunuyor. Herkes kendi evini yapmış, kirada olanların sayısı çok azdır. Mamuşalıların bu şekilde yaptıkları işlerde başarıya ulaşmaları çalışkan ve yardımsever olduklarını göstermektedir (Sipahioğlu, 2001:4).

Bursa'da yaşayan Mamuşalı Türkler genellikle birbirlerine yakın yerlerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bursa'da yaşayan Mamuşalı nüfus, Mamuşa'da yaşayan nüfus kadar yani yaklaşık 5000 civarındadır.

Tablo 2. Bursa'daki Mamuşalıların Yaşadıkları Mahalleler ve Meslekleri

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
1	Atagenç Alaatin	Atıcılar	Mobilyacı
2	Atagenç Erden	Atıcılar	Tekstil
3	Atagenç Ergül	Atıcılar	Tekstil
4	Atagenç Güner	Atıcılar	Sağlıkçı
5	Atagenç İsmail	Atıcılar	İnşaat ustası
6	Atagenç İsmet	Atıcılar	Tekstil
7	Atagenç Ömer	Atıcılar	Demir Doğrama
8	Atagenç Turan	Atıcılar	Mobilya
9	Bakkal Bahtiyar	Elmasbahçeler	Emekli
10	Bakkal Emin	Elmasbahçeler	Yemek Sanayi
11	Bakkal Halil	Elmasbahçeler	

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
12	Bakkal Maksut	Elmasbahçeler	
13	Bakkal Nazmi	Elmasbahçeler	
14	Bakkal Ramiz	Elmasbahçeler	Emekli
15	Bakkal Şahsivar	Elmasbahçeler	
16	Beg Bayram	Atıcılar	
17	Bilaloğulları Fehmi	Demirtaş Bucağı	Elektrikçi
18	Bilaloğulları Gafur	Demirtaş Bucağı	
19	Çalışkan Muhsin	Elmasbahçeler	
20	Çalışkan Adnan	Elmasbahçeler	
21	Çalışkan Yusuf	Elmasbahçeler	
22	Çalışkan Erdinç	Elmasbahçeler	
23	Çalışkan Abdullah	Elmasbahçeler	
24	Çalışkan Adnan	Elmasbahçeler	Emekli
25	Çalışkan Ali	Elmasbahçeler	
26	Çalışkan Aluş	Elmasbahçeler	Emekli
27	Çalışkan Aslan	Elmasbahçeler	
28	Çalışkan Eyüp	Elmasbahçeler	Öğrenci
29	Çalışkan Fahrettin	Elmasbahçeler	Lokanta
30	Çalışkan Mehmet	Elmasbahçeler	
31	Çalışkan Ömür	Elmasbahçeler	
32	Çalışkan Şahsivar	Elmasbahçeler	İnşaat
33	Çalışkan Şuaip	Elmasbahçeler	
34	Çalışkan Tefik	Elmasbahçeler	Kahveci
35	Çalışkan Zafer	Elmasbahçeler	
36	Çalışkan Hasan	Elmasbahçeler	Boyacı
37	Çalışkan Şefik	Elmasbahçeler	Tornacı
38	Dervişoğlu Şani	Elmasbahçeler	Tüccar
39	Desenci Cemali	Elmasbahçeler	Muhasebeci
40	Desenci Nurettin	Elmasbahçeler	Muhasebeci
41	Desenci Rüştü	Elmasbahçeler	Tekstil
42	Desenci Sabahatin	Elmasbahçeler	Muhasebe
43	Desenci Sami	Elmasbahçeler	Muhasebe
44	Doğan Abdullah	Elmasbahçeler	
45	Doğan Kamil	Beşevler	
46	Doğan Mehmet	Beşevler	

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
47	Doğuş Abdullah	Elmasbahçeler	Emekli
48	Doğuş Akif	Elmasbahçeler	
49	Doğuş Bahtiyar	Elmasbahçeler	Emekli
50	Doğuş Kemal	Atıcılar	
51	Doğuş Raif	Atıcılar	
52	Doğuş Selami	Elmasbahçeler	Sobacı
53	Doğuş Vehbi	Elmasbahçeler	Emlakçı
54	Doğuş Yaşar	Elmasbahçeler	
55	Erdel Abidin	Atıcılar	İşçi
56	Erdel Halil	Atıcılar	İşçi
57	Erdel Nurettin	Atıcılar	İşçi
58	Erdel Ramadan	Atıcılar	İşçi
59	Erdel Ramazan	Atıcılar	İşçi
60	Erdel Salih	Atıcılar	
61	Erdel Selahatin	Atıcılar	
62	Erdel Selim	Atıcılar	
63	Erdel Zekai	Atıcılar	
64	Erdönmez Ahmet	Elmasbahçeler	
65	Erdönmez Cevat	Elmasbahçeler	
66	Erdönmez Fatih	Elmasbahçeler	
67	Erdönmez Fuat	Elmasbahçeler	İşçi
68	Erdönmez Hüseyin	Elmasbahçeler	İşçi
69	Erdönmez Şuaip	Elmasbahçeler	İşçi
70	Erdönmez Yasin	Elmasbahçeler	İşçi
71	Gorali Fehim	Namık Kemal	İşçi
72	Güler İlyas	Atıcılar	
73	Güler Yunus	Atıcılar	
74	Gülseven Hilmi	Atıcılar	İşçi
75	Gülseven Abbas	Elmasbahçeler	Emekli
76	Gülseven Bayazit	Elmasbahçeler	Muhasebeci
77	Gülseven Bilal	Elmasbahçeler	Buzdolap Tamircisi
78	Gülseven Cavit	Elmasbahçeler	
79	Gülseven Celal	Elmasbahçeler	Mobilya
80	Gülseven Cevat	Elmasbahçeler	Emekli
81	Gülseven Derviş	Elmasbahçeler	

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
82	Gülseven Ercan	Elmasbahçeler	
83	Gülseven Erkan	Elmasbahçeler	
84	Gülseven Esat	Elmasbahçeler	Bakkal
85	Gülseven Faik	Elmasbahçeler	Kahveci
86	Gülseven Ferhat	Elmasbahçeler	İşçi
87	Gülseven Hamit	Elmasbahçeler	Yemek Sanayi
88	Gülseven Hızır	Elmasbahçeler	Emekli
89	Gülseven İbrahim	Elmasbahçeler	
90	Gülseven İsmail	Elmasbahçeler	
91	Gülseven Kamil	Elmasbahçeler	
92	Gülseven Kazım	Elmasbahçeler	
93	Gülseven Latif	Elmasbahçeler	Yemek Sanayi
94	Gülseven Mahmut	Elmasbahçeler	Yemek Sanayi
95	Gülseven Mithat	Elmasbahçeler	Yemek Sanayi
96	Gülseven Nahit	Elmasbahçeler	Yemek Sanayi
97	Gülseven Necat	Elmasbahçeler	Emekli
98	Gülseven Nevzat	Elmasbahçeler	İşçi
99	Gülseven Nihat	Elmasbahçeler	Yemek Sanayi
100	Gülseven Ömer	Elmasbahçeler	Yemek Sanayi
101	Gülseven Rasim	Elmasbahçeler	Süthane
102	Gülseven Sedat	Elmasbahçeler	
103	Gülseven Turgay	Elmasbahçeler	
104	Gülseven Yusuf	Elmasbahçeler	
105	Gülşen Durmuş	Elmasbahçeler	
106	Gülşen İdris	Elmasbahçeler	
107	Gülşen Salih	Elmasbahçeler	
108	Gürel Elez	Atıcılar	
109	Hoşseven Bayram	Kiremitçi	Yemek Sanayi
110	Hoşseven Erdem	Kiremitçi	Fotoğrafçı
111	Hoşseven Halil	Kiremitçi	
112	Hoşseven İskender	Kiremitçi	
113	Hoşseven Mansur	Kiremitçi	
114	Hoşseven Muhammet	Kiremitçi	Bankacı
115	Hoşseven Nait	Kiremitçi	
116	Hüseyinoğlu Şuayip	Demirtaş Bucağı	Şoför

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
117	Hüseyinoğlu Cüneyt	Namık Kemal	Öğrenci
118	Hüseyinoğlu Semih	Namık Kemal	Öğrenci
119	Hüseyinoğlu Şefki	Namık Kemal	Öğretmen
120	Hüseyinoğlu Yaşar	Namık Kemal	Kahveci
121	Hüseyinoğlu Rıfat	Namık Kemal	
122	İsmailoğlu Nusret	Atıcılar	İmam
123	İsmailoğlu Adnan	Atıcılar	Market
124	İsmailoğlu Alattin	Atıcılar	Öğretmen
125	İsmailoğlu Cavit	Atıcılar	İşçi
126	İsmailoğlu Faruk	Atıcılar	Öğrenci
127	İsmailoğlu Hızır (YILDIZ)	Atıcılar	Öğretmen
128	İsmailoğlu Hüseyin	Atıcılar	İşçi
129	İsmailoğlu İsmail	Atıcılar	Öğrenci
130	İsmailoğlu Mensur	Atıcılar	Emekli
131	İsmailoğlu Münir	Atıcılar	İşçi
132	İsmailoğlu Sabit	Atıcılar	İşçi
133	İsmailoğlu Sebaattin	Atıcılar	Market
134	Koç Bayram	Atıcılar	Bahçıvan
135	Kolburan İsa	Namık Kemal	
136	Kolburan Muharrem	Namık Kemal	
137	Kolburan Yahya	Namık Kemal	
138	Mazrek Durmuş	Atıcılar	İşçi
139	Mazrek Ersin	Atıcılar	Yemek Sanayi
140	Mazrek Eren	Demirtaş Bucağı	Kuaför
141	Mazrek Hayrullah	Atıcılar	Camcı
142	Mazrek İlyaz	Demirtaş Bucağı	Emekli
143	Mazrek Liman	Atıcılar	Emekli
144	Mazrek Sıtkı	Elmasbahçeler	Kuyumcu
145	Mazrek Şani	Elmasbahçeler	Tüccar
146	Morina Abdül	Elmasbahçeler	Emekli
147	Morina Ahmet	Elmasbahçeler	Züccaciye
148	Morina Arif	Elmasbahçeler	Züccaciye
149	Morina Basri	Elmasbahçeler	Züccaciye
150	Morina Bedrettin	Elmasbahçeler	Emekli
151	Morina Bekir	Atıcılar	Nakış

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
152	Morina Davut	Atıcılar	Kasap
153	Morina Emin	Zafer	
154	Morina Engin	Zafer	
155	Morina Ferda	Zafer	
156	Morina İbrahim	Zafer	Elektrikçi
157	Morina İlhami	Atıcılar	Camcı
158	Morina İsmail	Elmasbahçeler	Emekli
159	Morina İsmet	Elmasbahçeler	
160	Morina Kadir	Elmasbahçeler	İnşaat
161	Morina Kerim	Elmasbahçeler	Emekli
162	Morina Mazlum	Elmasbahçeler	Demir Doğrama
163	Morina Muhammet	Atıcılar	
164	Morina Necmettin	Atıcılar	Servis Şoförü
165	Morina Nusret	Atıcılar	İşçi
166	Morina Ramadan	Atıcılar	İşçi
167	Morina Rüstem	Elmasbahçeler	Öğretmen
168	Morina Rüştü	Elmasbahçeler	Züccaciye
169	Morina Saffet	Atıcılar	Nakış
170	Morina Selim	Atıcılar	İnşaat
171	Morina Üzeyir	Atıcılar	Yemek Sanayi
172	Morina Veli	Atıcılar	Mobilya
173	Morina Akif	Elmasbahçeler	Esnaf
174	Morine Mehmet	Elmasbahçeler	İşçi
175	Morine Turhan	Elmasbahçeler	İşçi
176	Mustafaoğlu Refki	Namık Kemal	
177	Özen Abdullah	Elmasbahçeler	Emekli
178	Özen Abdülhalim	Elmasbahçeler	İşçi
179	Özen Abdülmecit	Elmasbahçeler	Esnaf
180	Özen Abidin	Elmasbahçeler	Yemek Sanayi
181	Özen Ahmet	Elmasbahçeler	İşçi
182	Özen Cafer	Elmasbahçeler	Emekli
183	Özen Durak	Elmasbahçeler	Market
184	Özen Ercan	Elmasbahçeler	İşçi
185	Özen Fazlı	Elmasbahçeler	Yan Sanayi
186	Özen Hacı	Elmasbahçeler	Market

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
187	Özen Hazma	Elmasbahçeler	Emekli
188	Özen İhsan	Elmasbahçeler	İşçi
189	Özen İlyas	Elmasbahçeler	İşçi
190	Özen Kamil	Elmasbahçeler	Züccaciye
191	Özen Muharrem	Elmasbahçeler	İşçi
192	Özen Orhan	Elmasbahçeler	İşçi
193	Özen Osman	Elmasbahçeler	Pres
194	Özen Ragıp	Elmasbahçeler	Tüccar
195	Özen Ramiz	Elmasbahçeler	Emekli
196	Özen Recep	Elmasbahçeler	Şoför
197	Özen Refik	Elmasbahçeler	Züccaciye
198	Özen Reşat Abdullah	Elmasbahçeler	Emekli
199	Özen Reşit	Elmasbahçeler	Antrenör
200	Özen Salih	Elmasbahçeler	Pres
201	Özen Selim	Elmasbahçeler	Pres
202	Özen Şaban	Elmasbahçeler	Emekli
203	Özen Şefki	Elmasbahçeler	Lokanta
204	Özen Ünal	Elmasbahçeler	İşçi
205	Özen Yetullah	Elmasbahçeler	Eczacı
206	Özen Züber	Elmasbahçeler	Tüccar
207	Özgür Nusret	Namık Kemal	
208	Özgür Arif	Namık Kemal	İşçi
209	Özgür Cemali	Namık Kemal	İşçi
210	Özgür Davut	Namık Kemal	İşçi
211	Özgür Hüseyin	Namık Kemal	İşçi
212	Özgür Müslüm	Namık Kemal	Öğrenci
213	Salihoğulları Abdül	Demirtaş Bucağı	
214	Salihoğulları Arif	Demirtaş Bucağı	
215	Sipahi Adnan	Elmasbahçeler	
216	Sipahi Agran	Elmasbahçeler	
217	Sipahi Alaatin	Elmasbahçeler	
218	Sipahi Bayram	Elmasbahçeler	İşçi
219	Sipahi Celaletin	Elmasbahçeler	İşçi
220	Sipahi Erdem	Elmasbahçeler	İşçi
221	Sipahi Fadıl	Namık Kemal	Emekli

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
222	Sipahi Fahrettin	Namık Kemal	Emekli
223	Sipahi Galip	Elmasbahçeler	İşçi
224	Sipahi İsmet	Namık Kemal	İşçi
225	Sipahi Liman	Namık Kemal	Emekli
226	Sipahi Murat	Namık Kemal	Emekli
227	Sipahi Nihat	Namık Kemal	Tüccar
228	Sipahi Salahattin	Elmasbahçeler	Emekli
229	Sipahi Sedat	Elmasbahçeler	İşçi
230	Sipahioğlu Bahtiyar	Demirtaş	Öğretmen
231	Sipahioğlu Kerim	Demirtaş	İşçi
232	Soylu Sadık	Elmasbahçeler	Emekli
233	Soylu Şuaip	Elmasbahçeler	Emekli
234	Şallı Cavit	Demirtaş	
235	Şallı Celil	Demirtaş	
236	Şen Aslan	Zafer	İşçi
237	Şen Aslan	Zafer	İşçi
238	Şen Beşir	Zafer	Eczacı
239	Şen Feriz	Zafer	Emekli
240	Şen Nezir	Zafer	Emekli
241	Şen Şemsettin	Elmasbahçeler	İşçi
242	Şenişçe Abdullah	Demirtaş	İşçi
243	Şenişçi Ercan	Demirtaş	İşçi
244	Taç Alaatin	Atıcılar	İşçi
245	Taç Ali	Atıcılar	İşçi
246	Taç Behcet	Mesken	İşçi
247	Taç Beytullah	Mesken	İşçi
248	Taç Cavit	Mesken	İşçi
249	Taç Celal	Mesken	İşçi
250	Taç Enver	Mesken	İşçi
251	Taç Eyüp	Atıcılar	İşçi
252	Taç Ferdi	Atıcılar	İşçi
253	Taç Fettah	Atıcılar	İşçi
254	Taç Halim	Elmasbahçeler	İşçi
255	Taç Hasan	Elmasbahçeler	İşçi
256	Taç Hızır	Elmasbahçeler	Emekli

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
257	Taç Hüsni	Elmasbahçeler	İşçi
258	Taç İrfan	Namık Kemal	İşçi
259	Taç İshak	Namık Kemal	İşçi
260	Taç İslam	Namık Kemal	İşçi
261	Taç İsmet	Elmasbahçeler	
262	Taç Kazım	Elmasbahçeler	Sağlıkçı
263	Taç Muhammet	Elmasbahçeler	Emekli
264	Taç Muharrem	Elmasbahçeler	
265	Taç Muhittin	Elmasbahçeler	Bekçi
266	Taç Mustafa	Namık Kemal	Emekli
267	Taç Nasip	Namık Kemal	İşçi
268	Taç Nezir	Namık Kemal	Emekli
269	Taç Nurettin	Namık Kemal	Emekli
270	Taç Ramiz	152 Evler	
271	Taç Refik	Elmasbahçeler	İşçi
272	Taç Rıza	Namık Kemal	Sağlıkçı
273	Taç Sami	152 Evler	Gıda Dağıtım
274	Taç Selim	152 Evler	Emekli
275	Taç Şefket	152 Evler	Camcı
276	Taç Yetullah	152 Evler	İşçi
277	Taç Reşit	152 Evler	Market
278	Tokatlı Ferhat	Namık Kemal	
279	Tuna Aslan	Atıcılar	Sağlıkçı
280	Tuna Murat	Atıcılar	Emekli
281	Tuna Şuaip	Atıcılar	İşçi
282	Tunalı Abdül	Atıcılar	İşçi
283	Tunalı Abdülmecit	Elmasbahçeler	İşçi
284	Tunalı Adem	Elmasbahçeler	Emekli
285	Tunalı Adnan	Elmasbahçeler	Belediye işçisi
286	Tunalı Ahmet	Elmasbahçeler	Mali müşavir
287	Tunalı Akif	Elmasbahçeler	Emekli
288	Tunalı Ali	Elmasbahçeler	Emekli
289	Tunalı Bahattin	Elmasbahçeler	İşçi
290	Tunalı Bakir	Elmasbahçeler	Aşçı
291	Tunalı Bayram	Elmasbahçeler	Emekli

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
292	Tunalı Cavit	Elmasbahçeler	Emekli
293	Tunalı Cemal	Elmasbahçeler	İşçi
294	Tunalı Cevdet	Elmasbahçeler	Emekli
295	Tunalı Cüneyt	Elmasbahçeler	Elektrikçi
296	Tunalı Enver	Atıcılar	İşçi
297	Tunalı Erdoğan	Elmasbahçeler	İşçi
298	Tunalı Ferhat	Elmasbahçeler	
299	Tunalı Feyzullah	Elmasbahçeler	Emekli
300	Tunalı Fuat	Elmasbahçeler	İşçi
301	Tunalı Haydar	Atıcılar	Emekli
302	Tunalı İbrahim	Elmasbahçeler	Elektrikçi
303	Tunalı İlhan	Elmasbahçeler	İşçi
304	Tunalı İrfan	Elmasbahçeler	İşçi
305	Tunalı İsa	Elmasbahçeler	
306	Tunalı Kasım	Elmasbahçeler	Camcı
307	Tunalı Kemal	Elmasbahçeler	Tüccar
308	Tunalı Muharrem	Elmasbahçeler	Market işçisi
309	Tunalı Musa	Elmasbahçeler	Emekli
310	Tunalı Musli	Elmasbahçeler	Lokanta işçisi
311	Tunalı Mümin	Elmasbahçeler	İşçi
312	Tunalı Nazif	Elmasbahçeler	Elektrikçi
313	Tunalı Nazmi	Elmasbahçeler	İşçi
314	Tunalı Nebi	Elmasbahçeler	Elektrikçi
315	Tunalı Necmettin	İhsaniye	
316	Tunalı Nurettin	Elmasbahçeler	İşçi
317	Tunalı Orhan	Elmasbahçeler	
318	Tunalı Ömer	Elmasbahçeler	Diş Hastanesi işçisi
319	Tunalı Raif	Elmasbahçeler	Emekli
320	Tunalı Ramadan	Elmasbahçeler	Emekli
321	Tunalı Ramazan	Elmasbahçeler	Öğretmen
322	Tunalı Recep	Elmasbahçeler	İşçi
323	Tunalı Sami	Elmasbahçeler	Elektrikçi
324	Tunalı Sedat	Elmasbahçeler	
325	Tunalı Selahattin	Ataevler	
326	Tunalı Sinan	Elmasbahçeler	

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
327	Tunalı Süleyman	Elmasbahçeler	Emekli
328	Tunalı Şemsettin	Elmasbahçeler	
329	Tunalı Tefvik	Elmasbahçeler	Emekli
330	Tunalı Vedat	Elmasbahçeler	Emekli
331	Tunalı Veli	Elmasbahçeler	Terzi
332	Tunalı Yunus	Elmasbahçeler	
333	Tunalı Yunus	Elmasbahçeler	İşçi
334	Tunalı Zeki	Elmasbahçeler	Emekli
335	Tunalı Adil	Elmasbahçeler	İşçi
336	Tunalı Alaatin	Beşevler	İşçi
337	Tunalıgil Cemali	Namık Kemal	Öğretmen
338	Tunalı Gani	Elmasbahçeler	Emekli
339	Vatansever Kemal	Elmasbahçeler	Sobacı
340	Vatansever Sami	Elmasbahçeler	Sobacı
341	Yaprak Abdurahman	Elmasbahçeler	Çaycı
342	Yaprak Cemil	Elmasbahçeler	İşçi
343	Yaprak Kerim	Elmasbahçeler	Emekli
344	Yaprak Rahim	Elmasbahçeler	Emekli
345	Yaprak Ramadan	Elmasbahçeler	İşçi
346	Yaprak Şaban	Elmasbahçeler	İşçi
347	Yıldız Enver	Elmasbahçeler	Postacı
348	Yıldız Sait	Eski Yalova Yolu	İşçi
349	Yıldız Ali	Eski Yalova Yolu	İşçi
350	Yıldız Bayazıt	Elmasbahçeler	İşçi
351	Yıldız Behlül	Elmasbahçeler	İşçi
352	Yıldız Ekrem	Elmasbahçeler	İşçi
353	Yıldız Enver	Elmasbahçeler	İşçi
354	Yıldız Halil B.	Elmasbahçeler	Emekli
355	Yıldız Haşim	Elmasbahçeler	İşçi
356	Yıldız Hayrullah	Atıcılar	İşçi
357	Yıldız Hızır	Namık Kemal	İşçi
358	Yıldız Mesut	Elmasbahçeler	İşçi
359	Yıldız Nait	Elmasbahçeler	Emekli
360	Yıldız Necmettin	Elmasbahçeler	Emekli
361	Yıldız Nihat	Elmasbahçeler	Emekli

Tablo 2'nin devamıdır.

	SOYAD AD	MAHALLE	MESLEK
362	Yıldız Ridvan	Eski Yalova Yolu	Emekli
363	Yıldız Rıza	Yıldırım	Emekli
364	Yıldız Rüstem	Elmasbahçeler	Emekli
365	Yıldız Süleyman	Elmasbahçeler	İşçi
366	Yıldız Şakir	Elmasbahçeler	İşçi
367	Yıldız Şuayip	Elmasbahçeler	İşçi
368	Yıldız Vahit	Elmasbahçeler	İşçi

(kişisel görüşme, 2007)

Mamuşalılar Bursa'ya göç etmeden önce öncelikle tarım ve hayvancılıkla uğraşırken , süt ürünlerini üretirken, çiftçilikle geçimlerini sağlarken 1963-67 yılları arasında otlakları devlet tarafından alınıp üzüm plantajı yapılmasıyla istemeyerek geleneksel mesleklerinden ayrılmaya ve tütün ile sebze yetiştirmeye zorlanmıştır. Çevresinde geniş ovası, yamaçları ve merası bulunmaktadır. Topraklardan yılda iki defa ürün alınır. Mamuşa sebze üretiminde özellikle biber ve domates üretiminde ünlü olmuş, bunları ülkenin en uç bölgelerine götürüp satmışlardır.

1988 yılındaki Özel Ticari Yasa ve Bursa'ya göçle birlikte Mamuşalılar daha çok ticaret ve sanayiye yönelmişlerdir. Bugün Mamuşa'da tanınmış un, ekmek fabrikaları, ticari şirketler ve yedek parça dükkanları bulunmaktadır. Aralarında adını geniş bir çapta duyuran "Birlik" ticaret şirketinin bugünkü Mamuşa'nın kalkınmasında büyük katkısının olduğunu vurgulamak gerekir (Tunalıgil, 1996:6).

2005 yılına kadar köy olan Mamuşa, bu tarihten sonra belde haline gelmiştir. Bu yöre insanları hem köy hayatını hem belde hayatını hem de Bursa'ya göç ederek şehir hayatını görmüşlerdir. Türkiye'ye göç ile birlikte halk kendini şehrin şartlarına uydurarak daha çok sanayiye yönelmiş, fabrikalarda çalışmıştır.

Kosova'da en fazla ticaretle uğraşan halklardan birisi olan Mamuşalılar Bursa'da da birbirlerine elinden gelen yardımları esirgemeyerek büyük işler başarmışlardır. Yardım etme ve yardımcı olma alışkanlığı atadan kalma bir gelenek hatta emirdir. Çalışkan , dürüst ve yardımsever Mamuşa halkı yaptıkları bütün işlerde başarılı olmuşlardır.

Tablo 3. Mamuşa'daki Sanayi Kuruluşları

Fabrikalar :	-Un Fabrikası: 3 tane -Dokuma (Çuval) Fabrikası: 2 tane -Oto Cam Fabrikası: 1 tane -Odun Kasa Fabrikası: 1 tane -Tavuk Çiftliği: 1 tane
Küçük Esnaf :	-Benzin İstasyonu: 3 tane -Pirket / Beton Blok: 3 tane -Marangoz: 6 tane -Tornacı: 2 tane -Camcı Keser-Biçer: 2 tane -Köfteci: 3 tane -Kahvehane: 3 tane -Berber: 5 tane -Glek Servis Tesisatı: 4 tane -Su-Elektrik Tesisat Dükkanı: -Bakkal Dükkanı: 17 tane -Araba Lastik Servisi: 2 tane -Oto Mekanik Servisi: 5 tane -Oto Yedek Parça Dükkanı: 40 tane -Ayakkabı Dükkanı: 2 tane -Pvc-Alm.Kapı Pencere: 3 tane
Taşımacılık :	-Otobüs Servisleri: 10 tane - Tır Mazot Taşımacılık: 15 tane - Tır Yük Taşımacılık: 9 tane

Kaynak: <http://www.kosovamamuşa.com.tr/> (2005)

Bursa'ya göç edip Bursa'da yaşamlarını devam ettiren Mamuşalı Türkler buralarda büyük ticari şirketler kurmuşlardır. Hatta birçokları borç para ile geldikleri anavatanda sıfırdan başlayarak Bursa'nın sayılı tüccarları arasına girmeyi başarmışlardır.

Bursa'da berber, market, düğün salonları, soba şirketleri açmışlar, yemek sanayi kurmuşlardır. Bu şirketlerde çalışan işçilerin bir kısmı Mamuşalılarından oluşmakla birlikte , bir kısmı da Bursa'da yaşayan yöre halkından oluşmaktadır.

Gülseven Yemek Sanayi, Hoşseven Soba şirketi, Mamuşa Market, Özen Market, Mamuşa Kuaför Salonu, Düğün salonları işletmeciliği v.b. işletmeler ve şirketler kurarak ticarete söz sahibi olmuşlardır. Bu şirketlerin bazıları ithalat ve ihracat yaparak hem Bursa hem de ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Fotoğraf 1. Özen Market

Fotoğraf 2. Mamuşa Market

Fotoğraf 3. Mamuşa Kuaför Salonu

1.1.3.Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Aile düzeni ve yapısı: Bursa'ya göç eden Mamuşalı Türkler, burada birlik içinde yaşamaya çalışmaktadırlar. Bursa'daki Mamuşalıların bir kısmı büyük aile düzeni içinde hayatlarını sürdürmektedirler. Anne-baba hayatta iken genelde kardeşler ayrılmaz, üç-dört kardeş evli ve çocukları olmasına rağmen bir arada yaşarlar. Bu kalabalık hanelerin birlik içinde yaşamalarının başlıca sebebi hak, hukuk ve adaletten ayrılmamalarıdır. Hane reisi herkesin hakkını gözetler. Zayıf olanı güçlünün karşısında korur. Alın teri ile kazandıkları paraları tek kuruşuna kadar ailenin hane reisine teslim etmektedirler. Harcama yapılırken de hak, hukuk ve adalet gözetilir. Har vurup, harman savurmazlar. Herkesin ihtiyacı karşılanmaya çalışılır. İhtiyaçlar karşılandıktan sonra artan para ile genellikle yatırım yapılır (Mazrek, 2002b:44). Bursa'da günümüzde bunun gibi geniş ailelerin dışında çekirdek ailelere de rastlanabilir. Şehirde yaşamının zaruretinden çekirdek aile şeklinde de yaşamlarını sürdürenler vardır.

Bursa'da yaşayan Mamuşalı aileler büyük aile, kardeşler ailesi ve çekirdek aile şeklinde üç gruba ayrılabilir. Büyük ailede üç kuşak bir arada bulunur. Bugün İbrahim TUNALI ve Sami TUNALI aileleri buna örnek olabilir. Kardeşler ailesinde ise

kardeşler , onların eşleri ve çocukları aynı binada yaşamaktadırlar.Bu ailede yemekler ve kazançlar ortaktır. Sami TAÇ ve kardeşleri böyledir. Çekirdek aile bizlerin bildiği gibi anne, baba ve çocuklardan oluşan küçük aile tipidir. Bu aile tipi son zamanlarda yaygınlaşmaya başlamıştır (kişisel görüşme, 2007).

Akrabalık bağları: Mamuşa halkı akraba ve dostluklara çok önem vermektedir. Akrabalık bağları dün olduğu gibi bugün de çok kuvvetlidir. Cemiyetler hep birlikte yapılır. Evliliklerde yakın akraba evliliği kesinlikle yoktur. Yakın akraba evliliklerine kesinlikle müsaade edilmez. Halk bunu kabul etmediğinden teşebbüs eden de zaten olmaz. Baba hayatta iken genelde kardeşler ayrılmaz. Babanın ölümünden sonra da kız çocukları genellikle mirastan hisse almazlar. Bu gelenek babadan oğula hep böyle gelmiştir.

Mamuşalılarda akrabalık ilişkilerini Sipahioğlu (2003), Kan bağı ile oluşan akrabalıklar ve Evlenme yolu ile oluşan akrabalıklar şeklinde iki grupta incelemiştir.

Kan bağı ile oluşan akrabalıklar: Kan bağı deyince, aynı soydan ve kökenden gelen bağ demektir. Yani baba tarafından oluşan akrabalıktır. Ki bu akrabalık Mamuşalılarda büyük önem taşımaktadır. Amca, hala, dayı ve teyze her ne kadar bağlılık bakımından aynı olsa da, hane içinde rolleri farklıdır. Dayı ve teyze ailenin dışında kaldığı için sorumlulukları ve yetkileri hemen hemen hiç yoktur. Dayı ve teyze hiçbir zaman aile işlerine karışmazlar. Amca ve hala arasında da fark bulunmaktadır. Hala, dışa çıktığı için yetki ve sorumlulukları farklıdır. Amcanın rolü ise hepsinden fazladır. Bir çok yerde amcanın rolü baba kadardır. Amcaya sorulmadan ve onayı alınmadan aile içinde hiçbir iş gerçekleşmez. Dolayısıyla babadan oğula geçen bu akrabalık, ne kadar uzak olursa olsun, kaç kuşak geçerse geçsin, akraba olarak sayılır. Bu bağ ile oluşan akrabalık, varlığını her zaman korumaktadır. Bu akrabalarda evlilik olayı kesinlikle olmaz. Düğün, dernek, ölüm gibi merasimlerde akrabalar bir araya gelir. Düğünde kutlamalar kabul edildiği gibi ölümden, baş sağlığı ve taziyeler kabul edilir.

Evlenme yoluyla oluşan akrabalıklar: Buluş çağına gelmiş erkek veya kız çocuklarının evlenmesiyle yeni bir sosyal yapı meydana gelir. Oluşan bu yeni sosyal yapıya dost denir. "Dost" kelimesi değişik anlamlarda kullanılır. Evlenme yolu ile oluşan akrabalıklara dost anlamı yüklenmiştir. Bir erkek evladı akrabalık ilişkisi olmayan bir

ailenin kızıyla; veya bir kız çocuğu akrabalık ilişkisi olmayan bir erkekle evlenince, aileler arasındaki sosyal oluşum dostluk yapısını meydana getirir. Yani evlenen çiftlerin anne ve babaları birbiriyle dosttur. Ayrıca bütün aile ve bu aileler arasında bağı bulunan aileler de dostluk çemberi içine girer. (Evlenen çiftin amcaları, dayıları, halaları, teyzeleri ve bunların çocukları) Dostlar, düğün, ölüm ve buna benzer yapılarda birbirlerine gider, gelir ve dostluklarını gösterirler.

Çocukları evlenen aileler birbirleriyle dosttur. Evlenen çiftten doğan çocuklar ise akraba olur. Amca, amcanın çocukları ve aynı kandan gelen erkek çocuklarından gelen kişiler, dayı, dayı çocukları, teyze, teyze çocukları, hala, hala çocukları birbirleriyle akrabadır. Dede, nine, amca, hala, dayı, teyze akrabalık bağınu oluşturan unsurdur. Amcadan gelen bağı ile akrabalık ebediyet kazanır. Hala, dayı ve teyzeden gelen bağı ise iki, üç kuşağı kadar akrabalık içinde kalır. Bundan sonra uzaklaşır ve akrabalık ilişkileri zaman içinde kopar. Yani amcadan gelen kişiler arasında kesinlikle evlenme olmaz. Hala, dayı ve teyzeden gelen nesil ise iki üç kuşak sonra birbirleriyle evlenir ve akrabalık ilişkisi sona erer, yeni dostluklar meydana gelir. Mamuşalılarda geçmişten günümüze kadar akrabalık bağları 8-10 kuşak devam etmektedir. Sekiz kuşak uzak olan bir amcazade kızı düğün ve derneğin dışında bütün mutlu ve acı günlerde evin en yakını olarak yerini alır. Öyle ki bu akrabalar arasında günümüzde evlilik olayları gerçekleşmemiştir. Kuşaklar arasında oluşan dostluklar ise tekrarlanmıştır (Sipahioğlu, 2003:18).

Tarihin her döneminde bütün toplumlarda akrabalık ilişkileri önem taşımıştır. Fakat 20. Yüzyılda meydana gelen sanayideki gelişmeler, bu müesseseyi neredeyse ortadan kaldırma durumuna getirmiştir. Mamuşalılarda akrabalık ilişkileri günümüzde yara almışsa da önemini korumuştur.

Bursa'da yaşayan Mamuşalılar akrabalarla ilişkiyi sıkı bir şekilde devam ettirmektedirler. Bunun için bir arada aynı mahallelerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu şekilde sık sık görüşerek, düğün ve bayramlarda devamlı bir araya gelerek aralarındaki bağları sağlamlaştırıp irtibatı koparmazlar.

Hiyerarşi ve statüler: Büyük aile yaşantısı olduğu için erkeklerin olduğu gibi kadınların da kendine göre taksim edilmiş işleri vardır. Hanenin en yaşlı kadını yemek

yapar, yemek yaparken de yardımcı olarak en büyük gelin yanında bulunur. Genç gelinler ise ekmek yoğurur, pişirir, evi ve avluları temizler. Halk genelde yatsı namazından sonra yatar, sabah ezanından önce kalkar. Yatmadan önce de yarın yapılacak olan işler planlanır ve karara bağlanır (Mazrek, 2002:44).

Gelin devamlı ayakta avluları temizler. Küçük bir çocuk gelse bile ayağa kalkar saygı gösterir. Evdekilere çay, kahve ikram eder. İşten gelenlere su getirir. Bu özelliklerin bir kısmının günümüzde de devam ettiğini görmekteyiz.

Kadınlar yalnız ev işlerinde katkıda bulunurlar. Kadın genelde dışarıda çalıştırılmaz. Ev işi, temizlik ve çocuk bakımı esas işleridir. Kadınlar ev işlerinin dışında çalıştırılmazken son zamanlarda okur-yazar oranının artmasıyla dışarıda da çalıştırmaya başlanmıştır.

Düğün, dernek ve bunlara benzer toplantılarda büyüğün, küçüğün hem oturacağı yeri, hem de konuşacağı sözü bellidir. Büyüklerin yanında küçükler dinler ve hizmet ederler. İzin almadan konuşma olayı kesinlikle olmaz. Büyük deyince akla yalnız yaşlılık gelmez tahsil de ön plana çıkar. Düğün ve derneklerde onlarca sofralar kurulur. Baş sofraya tahsilli kişiler, misafirler ve yaşlılar oturur. İkinci, üçüncü, dördüncü sofralara da sırasına göre seviyeye uygun insanlar oturur. En son sofraya da hizmet edenler ve çocuklar oturur. Erkekler ve kadınlar ayrı ayrı oturduğu gibi sofralar da ayrıdır.

Hanede veya mahallede herhangi bir problem olunca, kısa yoldan halledilmeye gidilir. Hanede problem varsa, hanenin yaşlıları problemi ortadan kaldırmak için elinden geleni yapar, problem komşular arasında veya mahalle içinde biriyle ise, mahallenin ihtiyarları toplanır, konuyu enine boyuna tahlil ettikten sonra en adil bir şekilde büyümeden çözerler. Mahkemeye başvuranlar çok nadirdir. Bütün sorunlar büyütülmeden kendi içlerinde çözülür.

Hane reisi evin en büyük erkeği olan babadır. Kazanılan paralar hane reisine teslim edilir. Hane reisi de adaletli bir şekilde evdekilerin ihtiyaçlarını karşılar. Artan paralarla da hane için yatırım yapılır. Bu adetler müstakil evlerde yaşayan bazı ailelerde devam ettirilmekle birlikte çekirdek aileye dönüşen evlerde değişikliğe uğramıştır. Çevrenin etkisiyle, çağdaşlık adına bir çok özelliği kaybetmiş ve

kaybetmekle karşı karşıyadır. Düğün ve dernekler de moda uyararak, eskisinden bir çok şeyi yitirmiştir (Sipahioğlu, 2004b).

Mamuşalılarda unutulmuş statülerden birisi de Teroglan müessesidir. Teroglan toprağı bol olan zengin hanelerin bir yıllığına kiraladıkları insanlara denir. Mamuşa'da eskiden teroglan genellikle çingeneler tutulur. Ancak fakir düşen Türk aileleri de teroglanlık yapmıştır. Teroglan olan kişi belli bir para karşılığında kiralanır. Kiralandığı hanenin insanı gibi, hane içinde çalışır. Tarlaya saban sürmeye, çapa yapmaya, demet taşımaya gittiği gibi, bu işlerin olmadığı dönemlerde de evin ihtiyaç duyduğu her işte çalışır. Hane insanı gibi çalışır, hane insanı gibi de sofraya oturur. Kiralanan kişinin evinin bütün ihtiyaçları da karşılanır. Yani teroglanın evinde ekmek yoğrulmadığı gibi, yemek de pişmez. Her akşam hane sahibi teroglanın yemek ve ekmek ihtiyacını karşılar. Bunun yanında kışlık odununu ve teroglanın iki kat elbisesini alır. Elbiseler bir kat yazlık , bir kat kışlıktır. 1948 den sonra Sosyalist sistem yerleşince topraklar elden alınmıştır. Bir anda zengin haneler fakir duruma düşerler. Yine de teroglanlık müessesesi 1963 yılına kadar sürmüştür. Köyün ve çevrenin eski imamı Behçet Hoca 1963 yılında vefat edince, incelenmesi, araştırılması ve üzerine durulması gereken bu müessese tarihe karışmıştır. Değişen yaşam şartları bu statünün kaybolmasında etkili olmuştur.

Eğitim ve öğretim: Mamuşa tarihine bakıldığı zaman, eğitime gereken önemin verildiği görülmektedir. Kurtuluşun ve gelişmenin eğitimle olacağını bilen bu insanlar en karmaşık dönemde de çocuklarını okutmak için çareler aramışlar. Çare arayan bu insanların temel düşüncesi kimliklerini koruyabilmek ve kaybettiklerini geri alabilmektir. Bunun için okumanın önemli olduğunu farkına vamsılar. Yegâne yolun çağın eğitimiyle mümkün olduğunu görerek, en modern eğitimi vermişlerdir. Dolayısıyla çocuklarını yaşadıkları mahallelerde bulunan devlet okullarına, Elmasbahçeler, Zafer, Kırıcılar gibi liselere ve ilköğretimokullarına daha sonraları da Bursa'daki Uludağ Üniversitesi ile diğer illerdeki üniversitelere göndermişlerdir. Şimdilerde kırkın üzerinde Mamuşalı genç üniversitede okumaktadır. Bu gençler üniversitede Mühendislik, Tıp, Hukuk, Ziraat gibi çeşitli bölümlerde eğitimlerini sürdürmektedirler. Bursa'da yaşayan Mamuşalılar eğitimin önemini kavramış ve herkes çocuğunu okutmayı amaç edinmiştir. Bunun için de tüm imkanlarını seferber

etmişlerdir.Kosova'nın diğer yerlerinde olduğu gibi Mamuşa Türk halkı da kendi anadilindeki eğitimine yıllarca özen göstermiştir. Osmanlı'nın buralara ayak basmasından beri (1455-1912),özellikle Balkan Savaşı'na kadar Mamuşa'da mektep adı verilen okullarda eğitim görülmüştür. (Sipahioğlu, 2002) 15.yy'da Prizren'de açılan mektep ve medreseleri, 19.yy'ın ikinci yarısında ve 20.yy başlarında devlet okulları olarak bilinen ve eğitim süreleri 4 yıl olan İPTİDAİYE (İlkokul), RÜŞTİYE (Ortaokul) ve İDADİYE (Lise) okullarının açılması takip etmiştir. Bu dönemde Prizren'de açılan iptidaiye okullarından biri de Mamuşa'da açılmıştır. Açılan bu iptidaiye okulunun binası Mamuşa camiinin avlusundadır. Aynı binada Krallık Yugoslavya'sında da Mamuşa çocuklarına eğitim verilmiştir.1912 yılında Osmanlı'nın Balkanlar'dan çekilmesiyle Kosova Türk Halkının ana dilinde eğitim gördükleri okulları da kapatılmıştır. Osmanlı döneminde Mamuşa'da iptidaiye okulunu bitirip daha sonra Prizren ve İstanbul'da eğitim gören kişiler yetişmiştir. 1912-1941 dönemlerinde Mamuşa'da eğitim Sırp dilinde yapılmıştır. Ama bu dönemde de tahsilli aydınlar yetişmeye devam etmiştir. Bunlardan Hasan Efendi'nin oğlu Behçet Efendi İstanbul'da Askeri Rüştiyede eğitim görmüş, köyüne döndükten sonra uzun yıllar imamlık yapmıştır. Bunun ardından Prizren'deki medresede eğitim gören İsmail Morina Efendi ve Hafız Abidin (Şala) Efendi de uzun yıllar Mamuşa'da din görevlisi olarak halkına hizmet etmişlerdir. 1945-1951 yıllarında Mamuşa'da eğitim Arnavut dilinde yapılmıştır. Ancak Kosova Türk halkının yılmayan mücadelesi sonucunda Kosova ve Metohiya Özerk Bölgesi'nin Halk Kurulu'nun 20 Mart 1951 yılında düzenlediği 3. oturumunda Kosova'da Türk dilinde okulların açılması kararı alınır. Alınan bu karar tabii ki Mamuşa halkını da derinden sevindirmiştir. 1951/1952 eğitim yılında Kosova'nın diğer yerlerinde olduğu gibi Mamuşa'da da anadilinde okul açılır. 1960 yılına kadar Mamuşa'da eğitim dört yıl süreli iken 1960/61 eğitim yılında ise 5. sınıf açılır. Ne var ki Mamuşalılar bu muştunun sevincini uzun yaşayamazlar. Çünkü 1955/1961 yıllarında Anavatana beklenmeyen zorunlu bir göç başlar. Göç nedeniyle öğrenci sayısı büyük ölçüde düşüş gösterir. 1969 yılına kadar Mamuşa ilköğretim okuluna kadro Prizren'den sağlanır. Hatta bir öğretmenin Vıçitrin'dan gelip, bu okulda önemli hizmetlerde bulunduğu bilinmektedir. 1969 yılında ise Prizren öğretmen okulundan mezun olan Abdül Taç, Rüstem Morina ve birkaç yıl önce vefat eden Hasan Kruezi adlı şahıslar Mamuşa'nın ilk öğretmenleridir. Daha geçlerde özellikle 1970'li

ve 1980' li yıllarda Prizren, Priştine ve İstanbul'da eğitim görüp mezun olan aydınlar bu okulda hizmet etmeye başlamışlardır (Tunalıgil,2002).

Dernekler: Aşık Ferki Derneği 1979 yıllarında kurulmuştur. Mamuşa halkı yüzyılların birikimi olan geleneğini, göreneğini, folklorunu yaşatmak için köyde bir derneğin kurulması gerekliliğini 1979 yılından önce duymuştur. Ne var ki derneğin kurulması için bu yıllardan önce, gereken koşullar yoktur. Fakat genç kuşak bu işe ciddiyetle sarılıp, kısa zaman içinde, Mamuşa'da da bir derneğin kurulmasında gerekli ortamı hazırlamışlardır. Sazı, eğlenceyi cümbüşü seven ama kendi çocuklarının müzik icra etmelerinden hoşlanmayan Mamuşalı yaşlılar kısa zamanda Türk'ün geleneksel çalgısı olan sazın çıkardığı sesi, yalnız dinlemekle kalmayıp, onu her odanın başına koymuşlar. Zamanla saz çalanı, türkü söyleyeni hor görmemişler, sayıp sevmişlerdir. 1972-1978 yıllarındaki dönemde, derneğin kurulması için gerekli olanaklar oluşturulur. Bu dönemde köyde sazlar ve saz çalanlar çoğalır. Diğer yandan köy odalarında toplanıp bir araya gelen gençler eğlence düzenlerler. Dernek resmen kuruluncaya kadar çalışmalar böyle devam eder. En nihayet 1979 yılının İlkbaharında Mamuşa halkı yıllarca özlem duyduğu derneğine kavuşur. Böylece yöre Türk halkı faaliyetlerini artık köyde yapılan düğün, toplantı, ziyafet, meclis ve bunlara benzer diğer eğlence alanlarında değil de kurulan derneklerinde sürdürerek adlarını geniş bir halk kitlesine duyurmuşlardır (B.Mazrek, 1999:17).

Derneğin kurucuları: Reşit Hanadan, Alaattin İsmail, Nuhi Mazrek, Cemil K. Tunagil Şükrü Mazrek, Cavit Şala, Şevki Krasniç, Adem Koç, Abdül Taç, Rüstem Morina, Nusret Morina

Dernek başlangıçta etkinliğini birkaç ses ve saz aygıtlarıyla sürdürmeye başlamış kısa zaman içinde bağlama ustası şarkı türkü okuyacak, halk oyunları oynayacak çok sayıda üyeyi etrafına toplamayı başarabilmiştir. Kuruluş yıllarında "Aşık Ferki KGSD"nin etkin üyeleri genellikle çocuk sanatçılar olmuştur. Bu sanatçılar, öğrenimlerini "Hacı Ömer Lütfü" okulunda devam ettiren öğrencilerden oluşmuştur.

Dernek; yaptığı faaliyetlerle, konserlerle, dernek üyelerinin ister şarkı, isterse türkü gibi folklor alanlarındaki çalışmalarıyla Mamuşa'da kültür ve sanatın canlanmasını sağlamıştır. "Aşık Ferki KGSD" nin üyeleri kurulduktan birkaç yıl sonra konserlerini,

Mamuşa, Prizren ve Priştina gibi Türklerin yoğun olarak yaşadığı merkezlerde düzenlemişlerdir. Bugüne kadar da bu yörelerde çok sayıda konserlerle seyircilerin karşısına çıkmışlardır. Dernek üyeleri sadece konserler düzenlemekle kalmamış bölge ve yurt çapında ve anavatan Türkiye’de düzenlenen bir çok festivale katılmışlardır. Festivallerde bu yörenin örf, adet ve gelenek ile göreneklerini başarıyla sergileyerek takdire layık görülmüşlerdir.

Fotoğraf 4. Aşık Ferki T.K.S. Derneği Halk Oyunları Ekibi

Kaynak: <http://www.kosovamamuşa.com.tr/> (2005)

Aşık Ferki derneğinin katılmış olduğu başlıca festivaller; İnegöl, Ankara, Zagreb, Dimitrovgrad, Glogovaç ve İstanbul “Türk Dünyası Çocuk Vakfı” şölenleridir.

Derneğin kuruluş yılı sayılan 1979 yılından bu yana Mamuşa Aşık Ferki Derneği üyelerinin başarıları sadece konser ve festivallerle kalmamış, bu sanatçılar radyolarda da programlara katılarak seslerini geniş dinleyici kitlelerine ulaştırmışlardır. Aşık Ferki Derneği sanatçıları Priştine radyosunda çok sayıda şarkı ve türkü söylemişlerdir. Bu türküleri dinleyiciler dikkatle dinlemişler, takdirle karşılamışlardır.

Dernek kuruluşundan birkaç yıl sonra köyde yazın alanında da ürün vermeye başlamış. Bunun için dernek çerçevesinde, “Necati Zekeriya” adında bir yazın kolu

kurulmuş ve çalışmalarını başarıyla sürdürmüştür. “Necati Zekeriya” yazın kolu kuruluşundan beri köyde tek başına ya da “Hacı Ömer Lütfü” ilkokulu öğrencileriyle veya diğer derneklerle ortaklaşa çok sayıda yazı saatleri düzenlemiştir.

Kına gecesi adetlerini “Hacı Ömer Lütfü” ilkokulunda okuyan bir grup kız çocuğu, her defasında örf adet ve geleneğiyle başarıyla yerine getirmişlerdir.

Kız çocuklardan oluşan bu ekip Mamuşa kına gecesi adetlerini daha geniş halk kitlesine duyurmak için İstanbul’da düzenlenen “Türk Dünyası Çocuk Vakfı” şölenine katılmışlar.Şölene katılan kızlar Mamuşa’da düğünlerin yapıldığı dönemlerde kına gecelerinde yaşanan tüm adetleri konserlerde olduğu gibi bu şölen de başarıyla takdim etmişlerdir.

1955 yılında başlayan göç ile Bursa’yı mekan tutan Mamuşalılar yardımlaşmanın, birlik ve beraberliğin önemini bildikleri için uzun zamandan beri cemiyetleşmeye önem verirler. Bir sosyal yardımlaşma derneği düşünülürken, gençler 1992 yılında “Mamuşa Spor Derneği”ni kurarlar. Bu dernek, gençleri kendi şemsiyesi etrafında toplar. Yeri geldiği zaman sosyal yardımlaşma çalışmalarına katılır ve Mamuşalıların sorunlarıyla ilgilenir. Mamuşa Spor Kulübünün ligde başarılı olması için çalışırken 1998 yılında Kosova olayları ortaya çıkınca kendisini bu olayların içinde bulur. Kosova’da 1988 yılından sonra olayların artması özellikle Kosova’daki Mamuşalıları derinden etkiler. 1998 yılında Mayıs-Haziran aylarında 1000’den fazla Mamuşalı ve Kosova’nın değişik yerlerinden on binlerce Kosovalı Türk ve Arnavut Mamuşalılar Bursa’ya sığınır. Rumeli dernekleriyle temasa geçilerek, Mamuşalıların imdadına koşular. Yiyecek, giyecek, barınma ihtiyaçlarını gidermek için çalışılır. Bununla kalınmaz Türk asıllı öğrenciler normal sınıflara yerleştirilir. Türkiye’nin değişik şehir ve kamplarında Arnavut asıllı mülteci durumunda olanların çocuklarına Arnavutça eğitim imkanı sağlanır. Programı uygularken, Türkiye’ye göç etmiş Türk asıllı öğretmenlerden ve mülteci durumunda olan Arnavut öğretmenlerden yararlanılır. Uzun yıllar Prizren Lisesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak çalışan ve 1971 yılında Bursa’ya göç eden, Türkiye’nin değişik şehirlerinde ve Bursa’da öğretmenlik yaptıktan sonra emekliye ayrılan Muhammed (İmam) Özütürk de Mamuşalıları yardımcı olur. Sağlanan bu eğitim süresince bütün mülteci öğrencilerin kılık

kıyafetleri, okul masrafları, her gün üç öğün yemekleri, ulaşım gibi ihtiyaçları valiliklerce karşılanır. 1998 yılının sonbahar aylarına gelmeden, Kosova'da durum sakinleşmiştir. Dolayısıyla Bursa'daki Mamuşalıların bir kısmı Kosova'ya geri dönerler. 1998 yılının son aylarında durum tekrar kritik hale gelir. Sınırlar kapandığı için Mamuşalıların Türkiye'ye normal yollarla gelme imkanı kalmamıştır. Gelen haberler kötüdür. Televizyon kanallarında katliam haberleri verilir. Mamuşalılar nasıl kurtarılabilir ve onlara nasıl yardım edilir diye sık sık bir araya gelerek toplantılar yapılır. Bütün Mamuşalılar hazır vaziyette Türkiye'ye gelebilmek için teyakkuz durumundadır. Önce Şevki Özen'in evinde toplanarak durum gözden geçirilir. Mamuşa'da yaşayan bütün hemşerilerin durumu görüşülür. Kim kimin akrabasıdır, akrabası olmayanlar kimlerdir şeklinde tespit yapılır. Hatta Mamuşa'da yaşayan Arnavutların bile listesi çıkarılır. Geldikleri takdirde kim kime gidecek, kim kimi misafir edecek en ince ayrıntısına kadar belirlenir. Durum bütün Bursa'daki Mamuşalılara duyurulur. Herkes gelecek olan mültecilere göre hazırlık çalışmalarını tamamlar. Bununla da kalınmaz, Şevki Özen başkanlığında değişik heyetler halinde T.C. yetkili makamlarına başvurulur. Gerekenin yapılması için talepte bulunulur. Kosova'daki vahşet yerel ve ulusal basın toplantısı düzenlenerek duyurulur. Bütün çalışmalar hazır vaziyete gelmesine rağmen Mamuşa'dan gelme izni çıkmadığından gelemezler. Ancak Bursa'daki Mamuşalılar kardeşlerini hazır vaziyette aylarca merak içinde beklerler. Nihayet Kosova'daki vahşeti durdurmak için NATO kuvvetleri müdahale eder. Böylece 21. y.y.' a girerken bu olumsuz durum sona erer. NATO müdahalesiyle Türk askeri de 87 yıl sonra bu vatan diyarına yerleşir. Bu olay Bursa'daki Mamuşalıları ve Kosova'daki Mamuşalıları anlatılması imkansız bir şekilde mutlu eder (Sipahioğlu, 2001).

Mamuşa Türkleri Kültür Sosyal ve Yardımlaşma Derneği, Yardımlaşmayı sağlayabilmek için 09.06.2000 tarihinde aşağıdaki kurucular tarafından kurulur.

Kurucu üyeler kendi aralarında toplanarak "Gülseven" yemek sanayi sahibi Hamit Gülseven'i başkanlığa, Taç Gıda Anonim Şirketi sahibi Sami Taç'ı başkan yardımcılığına, Mamuşa Gıda ve Pazarlama Şirketi sahibi Alaattin İsmailoğlu'nu da saymanlığa seçerek görev bölümü yaparlar. Dernek amaçları doğrultusunda çalışmalara başlar.

Fotoğraf 5. Mamuşa Türkleri Kültür Sosyal ve Yardımlaşma Derneği

Fotoğraf 6. Mamuşa Türkleri Kültür Sosyal ve Yardımlaşma Derneği Kurucuları

Dernek kurucuları: Alaattin İSMAİLOĞLU, İsmet ATAGENÇ, Sami TAÇ, Nermin SİPAHİOĞLU, Hızır GÜLSEVEN, İdris GÜLŞEN, Kemal TUNALI, Abdullah ŞENİŞÇİ, Recep TUNALI, Necmettin TUNALI, Nusret MORİNA, Haşim YILDIZ

Derneğin amaçları: Eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinden göç etmiş ve halen oralarda yaşayan Türklerin bir bütününü teşkil etmek.Eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinde yaşayan Türklerin bütün haklarını savunmak. Oralarda yaşayan Türklerin gasp edilen maddi ve manevi haklarını savunmak. Balkan Türklerinin varlığını söz edilen cumhuriyetlerde sürdürebilmesi ve mal varlıklarının korunabilmesi için yetkili makamlar nezdinde girişimlerde bulunmak. Eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinde Türk eserlerinin korunması ve yaşatılması için uluslar arası kuruluşların ilgilerini sağlamak. Beraberlik ve işbirliği yapılmasında yarar görülen uluslararası dernek ve kuruluşlarla işbirliği yapmak. Eğitim, kültür, sanat, sağlık, folklor, spor ve yardımlaşma alanlarında ülkemizde ve Eski Yugoslavya Cumhuriyetlerinde faaliyette bulunmak. Uygun görülen yerleşim birimlerinde şube açmak. Yurtiçi ve yurtdışı eğitim kurumu açmak ve faaliyet göstermek. Bu amaçlar doğrultusunda Mamuşa Türkleri Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği faaliyette bulunmuş, çalışmalarıyla örnek teşkil etmiştir.

Mamuşa Türkleri Kültür Ve Sosyal Yardımlaşma Derneği yaptığı ilk basın toplantısından yazılı olarak dağıttığı basın bildirisinde şunları belirtmiştir:

Anadolu'nun bağrından, Tokat'tan kalkıp, Kosova'nın şirin Türk köyü Mamuşa'yı kuran atalarımız sorumluluk bilincinde bu bölge insanına hizmet etmiştir. Hakimiyetini kaybedince de hizmet ettiği topluluklardan aynı hoşgörüyü görememiş bilakis horlanmış ve bütün varını yoğunu bırakıp göçe zorlanmıştır.

1998 Kosova olayları bölgeyi, bölge insanını, komşularını, aynı coğrafyada ve tarihte yer alan ülkemizi de etkilemiştir. Kosova insanını yardım etmek için hakiki dost olan Türkiye Cumhuriyeti; siyasi, ekonomi ve kültürel alanda elinden gelen bütün yardımları esirgememiştir.

Günümüzün şartları farklı bir boyut kazanmıştır. Kosova, Birleşmiş Milletlerin yönetiminde bulunmaktadır. Eski durumuna gelebilmek için de bu kuruluş Kosova'da yaşamış ve yaşayan bütün insanların tekrar bir arada yaşam şartlarını oluşturmak için çaba harcamaktadır. Bu şartları dikkate alarak günümüzün ihtiyaçlarına uygun yeni bir sosyal oluşumun kaçınılmaz olduğu görülmüş, dolayısıyla 9 Haziran 2000 tarihinde Mamuşa Türkleri Kültür Ve Sosyal Yardımlaşma Derneği kurulmuştur (İsmail, 2000:33).

1.2. Sosyal Normlar

İnsanların toplu halde kargaşa olmadan düzenli bir şekilde yaşayabilmeleri için birtakım denetleyici ve düzenleyici sosyal normların olması gerekmektedir. Sosyal normların ortak ve belirgin özelliği yaptırımlardır. Yaptırımlar, sosyal denetimi sağlamak ve sosyal normların etkinliğini ayakta tutabilmek için bireylerin, grupların, cemaatların ve topluluğun üzerinde zorlayıcı, kınayıcı, ya da özendirici, ödüllendirici, tepkilerini ve baskılarını işletirler. Sosyal normların yaptırım güçlerinin dereceleri birbirlerinden farklıdır. Böylece toplum yaşamında varolması gereken düzeni sağlar ve korurlar.

Yaptırımlar, kaynaklandıkları öz ve içeriklere göre türlenirler. Her tür yaptırımın amacı aynı olmakla beraber, cezalandırma ve ödüllendirme, yasaklama ve özendirme, karşı çıkma ve olurlama bakımından ayrımlar gösterirler (Örnek, 1977:121).

1.2.1. Örf, Adet, Moda

Örf;

Örfler, çoğu zaman toplumun katı beklentileri olarak nitelenen birtakım tutum ve davranışlardır. Örfler, aynı zamanda toplumun herhangi bir değer sisteminin bünyesini oluşturan temel taşlarını da temsil ederler. Bu değer sistemi, toplumsal yapının durumuna göre giderek özel bir hukuk sistemine ya da o sistemdeki bir yasa maddesine de gerekçe olur.

Örflerin bireyle birey , bireyle aile, bireyle komşular ve akrabalar, bireyle halk arasındaki ilişkileri, davranışları, tutum ve tavırları düzenleyen ve belirleyen işlevi vardır. Toplumun her üyesini sürekli olarak baskı altında tutan örfler zorlayıcı, yaptırıcı, ya da yasaklayıcı yaptırımlarıyla bireyin grupta, cemaatla ya da toplumla uygulamasını sağlar. Öte yandan cins, yaş, sınıf, ve mesleklere göre belirlenmiş çeşitli örfler bunlar arasındaki bağlantıyı koruma, kollama, pekiştirme ve denetleme işleriyle de yüküldürler.

Örflere karşı çıkma kimi toplumlarda yasaya karşı çıkmayla bir tutulur; hatta zaman zaman da yasaların da üstünde tutularak katı ve bağışlamasız bir tutumla birey cezalandırılır (Örnek, 1977:123).

Adet;

Yaptırım gücü örfe göre daha gevşek ve esnek olan adetin karakteristiğini alışılmış birtakım davranışların giderek kalıplaşması oluşturmaktadır. Bu kalıp davranışlar ve alışkanlıklar, örfdeki yapıma ya da kaçınma zorunluluğu yerine, adette yapılmalı ya da yapılmamalı niteliğine dönüşmektedir. Adetler, tıpkı örfler gibi birçok sosyal içerikli ilişkiyi düzenlemekte, yönetmekte ve denetlemektedir (Örnek, 1977:124).

Moda;

Moda, temelinde değişiklik ve özgünlük bulunan geçici davranış biçimidir. Çabuk yayılması, var olana aykırı düşmesi, insanın değişiklik gereksinimlerinden kaynaklanması, ticari amaçlarla desteklenmesi, cins ve yaş grupları arasında daha belirgin olması, toplum katlarına ve sınıflarına göre ayrımlar göstermesi belli başlı özelliklerindedir (Örnek, 1977:128).

1.2.2. Gelenek, Görenek

Gelenek;

Gelenekler geniş anlamıyla “bir kuşaktan ötekine geçirilebilen bilgi, tasarım, boşanç, yaşantı biçimi; daha geniş anlamıyla maddi olmayan kültürdür. Dar anlamda ise, kuşaklar boyunca bir toplumun örneğin kutsal ya da politik işleri gibi önemli konularındaki görüşleridir.”

Gelenekler sözlü ve yazılı olmak üzere iki bölüme ayrılırlar. Tıpkı adetler gibi, ama onlardan daha güçlü olarak toplumsal yaşamın düzenlenmesinde ve denetlenmesinde önemli rol oynarlar. Nitelikleri bakımından genellikle tutucu olan gelenekler aile, hukuk, din ve politika gibi toplumsal kurumlar üzerinde daha etkilidirler; bunlara bakarak bilim ve sanat, geleneklerin daha az etkisi altındadırlar (Örnek, 1977:126).

Görenek;

Göreneğin örfe, adete, geleneğe bakarak yaptırım gücü daha zayıftır; örfdeki yapıma zorunluluğu, adet ve gelenekteki yapılmalı özelliği görenekte yapılabilmesi niteliğini alır.

Görenekler günlük yaşamımızın gerekli gördüğü ilişkilerin düzenlenmesinde, bireyler arasındaki sürtüşmeleri azaltmakta, toplumsal ilişkilerin kolaylaşmasında belirleyici rol oynamaktadır (Örnek, 1977:127).

1.2.3. Töre

Bir toplulukta, bir grupta, bir yöre halkında bireylerin uymayla yükümlü oldukları ya da uymaya zorlandıkları davranış kalıplarının ve tutumların tümünü içine alan töreler, özellikle geleneksel kesimde ve kırsal alandaki etkinliğiyle dikkati çeker. Öyle ki, töreleri zedeleyen ya da törelere aykırı sayılan davranışlar çoğu kez bağışlanmaz bir tutumla, yasaların yargılanmasına da zaman bırakmadan, bu tür durumlar için toplumca belirlenmiş olan cezalara çarptırılır (Örnek, 1977:128).

BÖLÜM 2 : HALK KÜLTÜRÜ

2.1. Geçiş Dönemleri

İnsan yaşamının başlıca üç önemli “geçiş dönemi” vardır: Doğum, evlenme, ölüm. Herbirinin kendi bünyesi içinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu “geçiş”leri bağlı buldukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “geçiş” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere açıktır (Örnek, 1977:131).

2.1.1. Doğum

Bu üç önemli “geçiş”ten ilki olan doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, eşi dostu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve sopun sayısını arttırmaktadır; sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir.

2.1.1.1. Doğum Öncesi

2.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme, Gebelikten Korunma

Gelin gittiği yerde saygınlık kazanması, erkeğinin gözüne girmesi, analık zevkini tatması ve soyun devamı için, kadının doğurması gerekir.

Bursa’da yaşayan Mamuşalı Türklerde bundan 5-6 yıl öncesine kadar çocuğu olmayan kadınlara çocuğu olması için çömlek vurulurken şimdilerde bu adet çömlek vuran kadının ölmesiyle unutulmaya yüz tutmuştur. Modern tıbbın gelişmesi ve bu inançların azalması nedeniyle bu işe devam edilmemiştir. Çömlek vurulduktan sonra çocuğu olduğuna inanılan aileler vardır. Çömlek vuran kadının kızının anlattığına göre çömlek vurma işi şu şekilde yapılır: Çocuğu olmayan kadınlara özel günlerinin bitiminde viks sürülerek evlerinde küvet varsa içine sıcak su doldurularak küvete yoksa hamama

giderek sıcak suya oturtulur. Viksin rahim içinde iltihap varsa bu iltihabı sökeceği düşünülür. Bu işlemin yapıldığı gece eşler birlikte olur. Ertesi sabah aç karına kadının beline çömlek vurulur. Akşama yine viks sürülerek sıcak suya oturan kadın tekrar eşiyile birlikte olur. Ertesi sabah yine kadının beline çömlek vurulur. Üçüncü akşamda kadın diğer akşamlardaki gibi viks sürülerek sıcak suya oturur ve eşiyile birlikte olur. Ertesi sabah ise yani üçüncü günün sabahı kadının hem beline hem de göbeğine çömlek vurulur. Bu çömlek vurma işlemiyile kadının açık olan belinin kapanacağına inanılır. Bel açık olduğu için çocuk olmadığı düşünülür (kişisel görüşme, 2007).

Gebelikten Korunma;

Korunma, tıbbın gerektirdiği şekilde ilaçlarla ve diğer malzemelerle sağlanır. Korunma erkek tarafından gerçekleştirildiği gibi kadın tarafından da gerçekleştirilebilir.

2.1.1.1.2. Çocuğun Sağlıklı Doğması, Yaşaması ve Aşerme

Doğum yapacak kadına ağır işler yaptırılmaz. Hamile olan kadının üzerinden atlanmaz. Doğumun zor olacağına inanılır. Yatır ve türbeler ziyaret edilerek doğacak çocuğun uzun ömürlü olması için dua edilir. Çocuğun yaşaması için adak adanır, çocuğa Durmuş vb. isimler konur.

Aşerme;

Aşeren kadın ne canı çekiyorsa yemelidir. Yemediği takdirde çocuğun sakat doğacağına inanılır.

2.1.1.1.3. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme ve Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları

Mamuşalılar erkek çocuk olması için dua ederler. Ne kadar çok erkek çocuk varsa o kadar hem maddi, hem manevi güçlenirler. Bunun için erkek çocuğun değeri fazladır. Erkek çocuk doğuran annenin saygısı fazladır. Bu anlayış şehrin şartlarıyla birlikte değişmeye başlamıştır.

Aşeren kadının canı turşu gibi ekşi şeyler çekerse kızı, tatlı çekerse oğlu olacağı inancı hakimdir.

Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları;

Anne karnındaki çocuğu olumlu ya da olumsuz etkileyeceğine inanılan birtakım eylemler vardır ki bunlardan kaçınmak ya da bunları yerine getirmek isteği ya da korkusu annenin benliğini sarar.

Annenin baktığı, gördüğü, yediği nesnelere etkileyici gücünün olduğuna inanılır. Bu yüzden anne baktığı ve yediği şeylere dikkat eder. Çirkin ve ucube şeylere bakmaz.

2.1.1.2.Doğum Sırası

2.1.1.2.1.Doğum Hazırlığı/Doğum Olayı

Doğum yaklaşınca hem bebeğin hem de doğum yapacak kadının hastanede kullanmak üzere eşyaları hazırlanır ve kolay ulaşılacak bir yere konur. Bebeğin anneanesi tarafından bebeğe bohça hazırlanır. İçine bebeğin kullanacağı zıbınlar, tulumlar, çoraplar, elbiseler, pantolonlar, ayakkabılar vs. konur. Ayrıca bebek için anneanne bebek odası hazırlar beşik alır. Anneanne sadece bebeğe bohça hazırlamakla kalmayıp anneye babaya ve eğer aynı evde yaşıyorlarsa babaanne ve dedeye de bohça hazırlarlar. Büyüklere hazırlanan bohçanın içinde elbiselik kumaş, çorap, iç çamaşırı kadınlara örtü erkeklere gömlek konur (kişisel görüşme, 2007).

2.1.1.2.2.Göbek Kesme/Tuzlama/Yıkama

Göbek hastahannede doktorlar tarafından kesilir. Çocuk eve getirildikten sonra üç günlükken annesi ve yakın akrabaları tarafından yıkanır. Bu yıkama esnasında tuzlama işlemi de yapılır. Bebeğin yıkanacağı leğenin içine bir miktar su konur, bu suya yakın akrabaların ismi söylenerek her defasında bir miktar tuz atılır. Bunun sebebi bebeğin akrabalarını sevmesi ve onlar tarafından sevilmesi içindir.

Bebeğin yirmi günlük ve kırk günlükken yapılan özel yıkamaları vardır. Yirmi günlük yıkamasında bebeğin yıkama suyu yirmiden geriye doğru sayılarak leğenin içine dökülür. Bu suyla yıkanan bebeğe yeni elbiseler giydirilir. Kırk günlük yıkaması da aynıdır. Bebeğin suyu kırktan geriye doğru sayılarak hazırlanır. Yirmi günlük yıkamasında olduğu gibi kırk günlük yıkanmasında da yıkandıktan sonra bebeğe yeni elbiseler giydirilir.

2.1.1.2.3.Çocuğun Göbeği

Çocuğun geleceğini ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişimi güzel atılmaz. Temiz bir beze sarılarak çocuğun neyle uğraşılması isteniyorsa onunla ilgili yerlere gömülür.

2.1.1.3.Doğum Sonrası

2.1.1.3.1.Loğusa Bakımı/Loğusa Ziyareti/Loğusa Şerbeti, Loğusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme, Kırk Basması, Kırklama İşlemi

Bebeğin hastaneden geldiği gece yakın akrabalar loğasanın evine toplanır ve yemek verilir. Ziyarete gelen komşulara çerez, meyve suyu, şerbet, şeker ve gofret dağıtılır.

Doğumdan sonra kadınlara babına yapılır. Babına'da, doğum olduktan sonra uzaktan ve yakından akraba olanlar kuşluk yemeğine çağırılır. Bu yemeğe yalnız kadınlar katılır. Yemek yendikten sonra çocuk sofrada gezdirilir, misafirler hediyelerini sunar ve Allah'tan uzun ömürler dilerler. Bu gelenek asırlardır devam etmektedir.

Doğan çocuk için hayırlı olsun gidilir. Buna "hayırlı" denir. Doğum olan evde şeker dağıtılır. Yakın akrabalar yanında kalır. Loğusa kadına bütün işlerinde yardımcı olunur. Doğumda yine çorba, börek, tatlı gibi yemekler yapılarak ziyafetler verilir.

Loğusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme;

Doğumdan hemen sonra bebek annenin kucağına verilerek anne tarafından emzirilmesi sağlanır. Önceden hazırlanan bebek eşyaları çocuğa giydirilir. Son zamanlarda bunlar genelde hastahanelerde gerçekleşmektedir.

Kırk Basması, Kırklama İşlemi;

Bebeğe zarar gelmesin diye yani cinler bebekle uğraşmasın diye 40 gün bebek yalnız bırakılmaz ve yanına Kur'an-ı Kerim ve süpürge konur.

Doğum yapan kadın kırk gün, geceleyin dışarı çıkamaz. Geceleyin dışarı çıkan doğum yapmış kadının çarpılacağına inanılır. Loğusa kadın kırk gün boyunca çatı (saçak) altından geçmez. Kırkbirinci gün sokağa çıkılır. Çocuk kız ise evin alt tarafında olan akrabaya erkek ise üst tarafta olan akrabaya kırk uçurmaya gidilir. Doğan çocuğun

ellinci gününe kadar yüzü açılmaz.

Kırk günü dolmayan yeni gelinle loğasa kadın ve bebek görüştürülmez. Aynı şekilde iki loğasa kadın da görüştürülmez. Kırk bastı olunacağına inanılır. Kırk bastı olan bebek sürekli ağlar, büyümmez, gelişmez ve kilo verir. Kırk bastı olan bebeğin bundan kurtulması için bebeği bir kişi musalla taşına koyar ve diğer bir kişi ise musalla taşından alır. Bu işlemden sonra kırk bir tane taş toplanır ve bebeğin banyo yapacağı suyun içine atılır. Bu suyla bebek yıkanır. Diğer bir inanışa göre ise kırk bastı olan bebeğin bu durumdan kurtulması için hayvan gübresinin üzerine bir kişi koyar ve diğer bir kişi alır (kişisel görüşme, 2007).

2.1.1.3.2. Ad Koyma

Adlar varlıkların birer sembolüdür. İlk insan Hz.Adem'den itibaren kullanılmaya başlanmış ebediyete kadar da kullanılacaktır. Türklerin İslâmiyet'i kabulünden önce, animist inançta olmalarının ve tabiatta bazı varlıklara tapmalarının etkisi ile başlangıçtaki Türk adları yırtıcı hayvan, kuş ve dış tesirlere dayanıklı maddelerden seçilmiştir. Genellikle Bozkurt, Arslan, Kaplan, Şahin, Doğan, Demir, Kaya, Gökhan gibi adlar verilmiştir. Bu dönemlerde Türk geleneklerine uygun biçimde şölen yapılmış, şölende en yaşlı tarafından törenle yeni doğan çocuğa ad konulmuştur.

İslâmiyet'ten önceki Araplar da hayatın zorlukları ve özellikle düşman karşısında dayanıklı, güçlü ve cesur olması özelliklerini taşıyan adlar koymuşlardır. İslâmi döneme gelince yine ad koyma önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. İslâmi eserlere göre ad koymanın zamanı üzerine durulmuş ve bazı rivayetlerde doğumun üçüncü, bazılarında ise doğumun yedinci günü ad koymak için uygun görülmüştür. Bununla beraber Peygamberimiz Hz. Muhammed, oğlu İbrahim için " Bu gece bir oğlum doğdu, ona dedem İbrahim'in adını verdim." dediği, dolayısıyla doğumun birinci günü ad koyduğu bilinmektedir.

Mamuşalılarda ad koyma genellikle üçüncü günü veya bir hafta içinde gerçekleşir. Bazı sebeplerden dolayı bu süre uzayabilir. Ad koymadan önce düşünülür, taşınılır. Ölmüş olan yakınlarının adlarını tazeleme esas alınır. Yani baba, dede, nine, ölmüş çocuklardan veya sülale içinde bulunan adlardan seçilir. Ad konulurken aynı adın akrabalar arasında olup olmadığına bakılır. Yeni konulacak adın akrabalar arasında

olmamasına özen gösterilir, çünkü akrabalarından birinin adını koymak saygısızlık olarak değerlendirilir. Mümkün olduğu kadar bu hususa dikkat edilir. Ancak ölen yakın birinin adını tazeleme hasıl olursa, o zaman bu hoş görülür. Yoksa akrabalar arasında kırgınlıklara sebebiyet verilir. Hayatta olanların adları genellikle verilmez. Ancak nadir de olsa bunlara rastlanabilir. Ad, ailenin en yaşlı erkeği tarafından çocuğun kulağına ezan okunarak konulur. Şayet hane içinde dini vecibelerini yerine getiren kişi bulunmazsa, akrabalarından aranır veya imam, müezzin gibi kişiler tarafından ad koyma olayı gerçekleşir. Ad koyana en az bir peşkir (havlu) verilir. Ad koymada dikkat edilen hususlardan biri adların Allah dostlarını hatırlatmasıdır. Allah dostu olan Peygamberimiz Hz. Muhammed'in adı, Abdullah, Rahman, Rahim, Gafur, Ahmed, Mehmed, Mustafa, kadınlarda, Ayşe, Hatice, Zeynep, Fatime gibi adlar en fazla kullanılan adlardır (Sipahioğlu, 2004c).

Zaman içinde değişik kültürlerin etkisi, adlara da yansımıştır. İkinci Dünya Harbinin sonlarına kadar genellikle Türklerin kullandıkları İslâm adları kullanılmıştır. İkinci Dünya Harbinden sonra kurulan yeni devlette görev alan kişilerin adları veya buna benzer sistemin getirdiği yenilikler adlara da etkisini göstermiştir. Sipahioğlu (2004c), adları; 1960 öncesi adlar ve 1960 sonrası adlar şeklinde iki dönemde incelemiştir.

1960 Öncesi Adlar: Anadolu'dan gelirken beraberinde getirdikleri adlardır. Ki bu adlar Türklerin geleneklerinde göreneklerinde yer alan adlardır. Mamuşa'da erkek adı olarak en fazla kullanılan adlar şunlardır: Adem, Ahmet, Abdül, Abdürrahim, Ali, Abidin, Alim, Aslan, Asim, Arif, Abdülmecit, Aluş, Açif, Aziz, Bayram, Baki, Bahtiyar, Bardül, Bedredin, Beçir, Behlül, Bilal, Cavit, Cafer, Cemil, Cemal, Cevdet, Cevat, Cemali, Celal, Celadin, Çazim, Cemal, Çamil, Çanı, Çerim, Dalip, Davut, Destan, Durmuş, Durak, Emin, Eçerem, Esat, Enver, Eyüp, Fadil, Fazli, Feyzo, Faik, Ferik, Gani, Gafur, Hacı, Halit, Hamdi, Hamit, Haki, Halil, Haydar, Hayrulah, Hayridin, Hızır, Hüsni, İbrahim, İsa, İsmal, İslam., İsak, İdris, İlyas, İrfan, İsmet, İzzet, Latif, Liman, Kadri, Maksut, Mensur, Mehmet, Meydin , Muharem, Mitat, Misin, Mislim, Musli, Musa, Mustafa, Murat, Mürteza, Mahmut, Mülaim, Mecit, Nait, Nasip, Nazif, Nebi, Necat, Nehat, Niyazi, Nazim, Nusret, Nuhi, Nuredin, Ümer, Sami, Süleyman, Sinan, Selim, Sadri, Salih, Sebaydin, Salaydin, Sadik, Saffet, Samidin, Sadedin, Sedat, Şeydi, Seyfullah, Şefik, Şefket, Şemsedin, Şefki, Şani, Şaip, Şüçri, Şahsivar, Şaban,

Rahman, Rahim, Ramadan, Remzi, Rüştü, Rifat, Ridvan, Riyan, Rasim, Reşat, Reşit, Rakip, Refki, Refik, Recep, Riza, Tahir, Tasim, Tefik, Veli, Vedat, Vehap, Vehbi, Vahit, Veysel, Yakup, Yunus, Yaşar, Yusuf, Yetullah, Yolci, Zeço, Zaim, Zülfü, Ziya, Zekir, Zürap, Zeynel, Züber.

1960 sonrası erkek adları: 1960 ten sonra dünyada bir çok değişiklikler meydana gelir. Siyasi değişiklikler nedeniyle adlarda yenilenme olur. Siyasi arenadaki kişilerin adları yeni doğan çocuklara konulmaya başlanır. Cemal Abdül Nasır'ın 1971 yılında öldürülmesi, Nasır ve Faruk adlarının konulmasına sebep olur. 1974 yılında Kıbrıs çıkartmasıyla T.C. Başbakanı olan Bülent Ecevit'in adı da yeni adlara yansımıştır. Bunların yanında Türkiye ile alışverişler, gidip gelmeler yeni adların ortaya çıkmasına neden olur. Ayrıca kitap, gazete, basın radyo ve televizyon gibi iletişim araçları adlar konusunda halkı etkiler. 1970'lerden sonra evlere radyo ve televizyonun girmesi, yeni adlarda etkili olur. Ayrıca çevre köylerin Arnavut kültür ve edebiyatlarına uygun ad koymaları, Mamuşalıları da etkiler. 1970 ten sonra; Alaadin, Barış, Güner, Naser, Ecevit, Erol, Engin, Ergin, Enes, Ercan, Eren Erkan, Kadir, Ergül, Ergün, Erdal, Erhan, Ersin, Fatih, Fetih, Furkan, Kenan, Turan, Özer, Güven, İlker, Özgür, Subhi, gibi yeni adlar yaygın hale gelir.

Ayrıca Arnavut köylerden Mamuşa'ya evlenen Arnavut gelinler Mamuşa'yı etkilerler. Bu yıllara kadar Gzim, Agron, Uko, Şpeytim, Agim... gibi adların yayılmasına sebep olur.

Bayan Adları: 1960'tan önce erkek adları gibi bayan adları da eski gelenek ve göreneklere göre verilmiş adlardır. Eski ad diye tabir ettiğimiz bu adlardan en fazla kullanılanları şunlardır: Akile, Azize, Asime, Asiye, Ayşe, Bahriye, Bahtışah, Cevahir, Cevriye, Cemile, Cilan, Çelebi, Dudi, Emine, Elmas, Fatime, Fahriye, Feride, Fetiye, Fiçriye, Fadile, Ferdane, Firdes, Fehime, Cülasfi, Cülferi, Cüliye, Cülşah, Cüher, Cülnaz, Cülzade, Habibe, Hadiye, Hamide, Hanımşah, Hayriye, Hurişah, Hatice, Hafize, İsmihan, İmsiye, İçramiye, İlmiye, Çazime, Çamile, Kadire, Kadriye, Kadrişah, Lebibe, Letafet, Lütfiye, Nesibe, Nazlışah, Naile, Neime, Nadire, Naşide, Nazime, Nazende, Nehire, Nemciye, Nuriye, Melahat, Merdiye, Muradiye, Mukaddes, Münevver, Mükerrerem, Müfide, Müveddet, Münire, Mürvet, Ümmügül, Ümmühan,

Ümran, Ülfet, Rahime, Remziye, Resmiye, Reşadiye, Rukiye, Sabriye, Saadet, Sadber, Sadiye, Saime, Saibe, Saide, Safiye, Saniye, Samiye, Sıriye, Sehar, Selimhan, Şadiye, Şaziye, Şahzade, Şemsiye, Şefkiye, Selvinaz, Selviye, Ulviye, Vasfiye, Yıldız, Zeynep, Zeyniye, Zekiye, Zehra, Zühra, Zümrüt, Zübeyde . Cülnaz, Cülşah gibi adlar Mamuşa'nın ağız özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bunların bizdeki karşılıkları Gülnaz, Gülşah şeklindedir.

1960'lı yıllardan sonra erkek adları gibi kadın adları da Mamuşa'ya gelen Arnavut gelinlerden etkilenir. Arnavut kültürünü yansıtan adlar koyulmaya başlanır. Drita, Liriye, Lulyeta, Fluriye, Lulzim, Lumniye gibi adlar Mamuşa kızlarına verilir. Bunun yanında yine yukarıda bahsedildiği gibi Türkiye ile alışverişler, gidip-gelmeler, radyo, televizyon gibi basın araçları vasıtasıyla 1960'ten sonra yeni Türk adları ortaya çıkar. 1970'ten sonra Mamuşa adlar listesine eklenenler şunlardır: Esmâ, Nermin, Yüksel, Neriman, Nergis, Aysel, Şengül, Gülay, Şenay, Hülya, Müjde, Özlem, İlayda, Gülayda, Derya, Furya, Ayşegül, Sevim, Neşe, Türkan, Sibel, Semra, Engül, Ceylan, Sema, Setenay, Birgül, Nuran... (Sipahioğlu, 2004c:17-18).

2.1.1.3.3. Yürümeyen Çocuk / Konuşamayan Çocuk, Huy Kesme, Sütten Kesme, İlk Adım, İlk Diş / Saç Kesme ve Kız Çocuklarında Altı Aylık Kınası

Normal süre içinde yürümeyen ya da konuşamayan çocuk, yürümeyi özendiren ve taklit eden oyunlarla; yatırları ziyaret etmekle bu özründen kurtarılmaya çalışılır. Yaygın olan halk inancına göre, çocuğun yürüyememesi ya da yürümeye başlamadaki gecikmesinin nedenlerinden en önemlisi ayağındaki "köstek" tir. Genellikle zararlı cinler tarafından vurulduğuna inanılan bu köstek, "köstek kesme" diye adlandırılan bir işlemle giderilmektedir. Köstek kesme işleminde iki tane çocuk, yürüyemeyen çocuğun bulunduğu evin etrafında bir tur koşarlar ve yürüyemeyen çocuğun başına gelirler. Bu arada yürüyemeyen çocuğun iki ayağı bir araya bağlanır. Koşarak gelen çocuklardan birisi köstek kesiyorum diyerek bu ipi keser. Bu işlem üç kez yapılır.

Huy Kesme;

Huysuz olan çocuğun uslanması için üç Cuma günü arka arkaya Cuma saatinde çocuğun babasının ayakkabısının tersi ile çocuğun ağzına üç kez vurulur. Buna huy kesme denir. Bu şekilde çocuğun huysuz davranışlarını terk edeceğine inanılır.

Sütten Kesme;

Eğer çocuk babaanne ve dedenin bulunduğu kalabalık bir evde yaşıyorsa, çocuğun sütten ayrılması istendiğinde annesi çocuğu babaanneye bırakarak anneanneye gider ve bir hafta kadar kalır. Eğer çocuk çekirdek ailede yaşıyorsa çocuğu sütten tiksindirmek için göğüsün ucuna acı sürülür veya örümcek ağı konur.

İlk Adım;

Çocuk ilk adım attığında adım çöreği yapılır. Su, un ve maya karıştırılarak hamur elde edilir. Bu hamur oda sıcaklığında mayalanmaya bırakılır. Mayalanan hamurun içerisine susam, ceviz ve baharatlar eklenerek bir fırın tepsisine yayılır ve fırında pişirilir. Pişen bu çöreği bebeğin bulunduğu evin içinde yaşayanlar yerler. Bu sırada misafir gelirse ona da ikram edilir (kişisel görüşme,2007).

İlk Diş/Saç Kesme;

Eskiden çocuk ilk dişini çıkardığı zaman yakın akrabaya yemek verilirdi. Şimdi ise yemek adeti azalmıştır. Yine de bazı aileler yemek vermeye devam etmektedir. Çocuğun ilk dişini gören kişi çocuğa hediye alır.

Bebeğin saçı kuaförde kestirilir. Saçı kesen kişiye kesme parasının haricinde havlu veya mendil hediye edilir.

Kız Çocuklarında Altı Aylık Kınası;

Kız çocuğu altıncı ayını doldurduğunda yakın akrabalar ve istenirse komşular eve davet edilir. Misafirlere pasta ve börek çeşitleri ikram edilir. Her gelen kişi bebeğe hediye getirir. Bebeğin başına aynı gelinlerdeki gibi tülbent örtülerek ellerine kına yakılır ve elleri sarılır. Kızlar müzik eşliğinde oynarlar ve şarkı söylerler. Anneanne ve babaanne bebeğe kına hediyesi olarak çeyrek altın takarlar. Diğer misafirler de hediye haricinde para da takarlar (kişisel görüşme,2007).

2.1.2.Evlenme, Evlendirme Biçimleri, Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli etme

Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme

sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay olarak görülmüştür (Örnek, 1977:185).

Evlendirme Biçimleri;

Toplumların tarihsel boyutları, ekonomik yapıları, yerleşim düzenleri, üretim ilişkileri, gelenekleri, kısaca kültürleri evlenme biçimlerini de belirlemektedir. Her toplum ya da grup, kendi yapısına uygun evlenme biçimlerini yeğlerken, yapısına aykırı düşecek olanları da önlemeye çalışmaktadır.

Bursa’da yaşayan Mamuşalı Türkler arasında doğrudan tanışıp, anlaşarak yapılan evlenmeler giderek yaygınlaşırken geçmişte görülen evlenme biçimlerinin başında “Görücü Usulüyle Evlenme” gelmektedir. Gençler, anlaşarak evlenseler bile büyüklerine danışırlar. Onların da gönüllerini hoş ederler ve izinlerini de alarak birbirleriyle evlenirler.

Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli etme;

Kızın ergin yaşa girmesi; ev işlerine katılması, aile ve grup içerisinde genç kızlık çağının gerektirdiği role bürünmesi evlenecek duruma geldiğini göstermektedir. Erkek çocuğunsa aynı biçimde toplumsal rolüne bürünmesi, evin ekonomisine katkıda bulunması, askerliğini yapması ve bir iş sahibi olması evlenmesi için gerekli ve geçerli ölçütlerdir.Öte yandan evlenme işinde, bir de “sıra gözetimi” vardır. Bu konuda ağabeylerin ve ablaların daha önce evlenmelerine dikkat edilir. Günümüzde Mamuşalılarda evlenme, geçmişe bakarak daha geç yaşlarda olmaktadır.

Kızın, babasının ayakkabısını ters çevirmesi, erkeğin sessiz ve dalgın olması evlenme isteğini belirten davranışlardır.

2.1.2.1.Evlilik Öncesi

2.1.2.1.1.Gelin-Güvey Seçimi, Kısmet Açma

Erkek bir çocuğun evlenme kararı sadece kendisine bağlı değildir. Bu evlenme kararına ailesi de karışır ve bunu karara bağlarlar. Hangi kızla da evleneceği hem kendisinin hem de ailesinin izniyle ve kararıyla gerçekleşir.

Kızın seçim yapma olanağı çok azdır. Eskiden ana – baba kime verirse kız hayır demeden giderdi. Kızın erkekle ilişkisi varsa, o zaman kız da karar verebilirdi. Birçoğu evlendiği zaman eşini gerdek gecesi görürdü. Son zamanlarda erkek de kıza gösterilmeye başlanmıştır.

Kısmet Açma;

Kısmet açmak için yatır ve türbe ziyaretleri yapılarak dualar edilir. Bursa’da en yoğun olarak gidilen türbelerden birisi Emir Sultan türbesidir.

2.1.2.1.2.Görücülük/Kız İsteme, Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık

Evlenecek olan erkeğin ailesi uygun bir kız bulmak için arayış içine girerler ve akraba ve komşulara sorarlar. Uygun bir kız bulduğunu söyleyen kişi bu kız için dünürlük yapar. Kız evine giderek dünürlük yapmak istediğini haber verir. Uygun olunan bir zamanda kız görmeye elineceğini söyler. Kız evi uygun görülen bir tarihte erkek evinin gelmesini söyler kız görme – görücü gitme genellikle Perşembe günü yapılır. Kız evinde hazırlıklar yapılır. Ev temizlenir. İkramlıklar hazırlanır. Genelde ikramlıklar poğaçaya, börek, kurabiye ve tatlıdan oluşur. Kız giyinir, süslenir. Erkek evinden erkeğin annesi varsa ablaları aile büyüklerinden hanımlar ve dünürlük yapacak olan kadın toplanarak kız evine gelir. Kız evinde de aile büyükleri kızın annesi varsa ablalar ve yengeleri hazır bulunur. Gelenleri karşılarlar ve aralarında birbirlerini tanımak amacıyla sohbet ederler. Bu arada gelin olacak kız kahve yapar, ikram eder. Ardından hazırlanan ikramlıklar verilir. Misafirler uğurlanırken eğer kız evi erkek evini beğenmişse yine buyrun gelin diyerek uğurlar. Erkek evi kızını beğenmişse inşallah geliriz derler. Eğer kız beğenilmişse dünür tarafından kız evine haber verilir. Eğer görüşürülecekse kız ve erkeğin görüşeceği tarih belirlenir.

Belirlenen tarihte kızın ve erkek yanına abla veya yenge gibi büyük bir kadın alarak görüşme yerine giderler. Kız ve erkeğin görüşerek az da olsa birbirlerini tanınması sağlanır. Eğer birbirlerini beğenmişlerse yanındaki büyükler tarafından dünürlük yapan kişiye haber verilir. Dünür tarafından her iki aileye sorularak kızın isteneceği gün belirlenir.

Kız isteme preşembe akşamı veya pazartesi akşamı yapılır. Kız evinde misafir için

hazırlıklar yapılır. İkramlıklar hazırlanır. Erkek evi ise o gece kız evine götürülecek çiçek ve çikolatayı hazırlar. Aile büyükleri, erkeğin kardeşleri anne ve babası birlikte kız evine gidilir. Erkek evi kapıda karşılanır. Erkek kıza getirdiği çiçek ve çikolatayı verir. Kız kahve yapar ve ikram eder. Kız isteme işini aile büyüklerinden seçilen biri yapar. Kız istendikten sonra kızın babası eğer kızını verecekse hayırlısıysa olsun der. Hazırlanan ikramlıklar misafirlere sunulur. Misafirler giderken kızın verildiğini belirten söz mendili kızın küçük kardeşi tarafından erkeğin babasına verilir. Söz mendilini alan baba veren kişiye bahşiş verir. Söz mendili tepsisinin içinde ipek mendil ve çorap vardır (kişisel görüşme,2007).

Daha sonra aileler kız evinde toplanarak söz ve nişanın yapılacağı tarih belirlenir.

Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık;

Kızın fikri sorulduğunda susması evet anlamına gelir. Söz kesme töreninde erkek tarafı kız tarafına mahrama verir. Mahrama tezgahda dokunmuş havlu onların tabiriyle peşkir anlamına gelir. Mahramanın duvara asılması kız evinin evet demesi anlamına gelir. O akşam hamurdan yapılan tiganisa ikram edilir.

Başlık, erkeğin düğünde taktığı bilezikler ve takılardır. Bunlar, eskiden düğünü yapanın belini bükecek şekilde ağır iken şimdilerde hafifletilmiştir. Şimdilerde birçok ailede bunlarda kesin bir miktar belirtilmez. Erkek evi imkanına göre takılar takar.

2.1.2.1.3.Nişan, Nişanlılık, Davet/Okuntu

Nişan tarihi belirlendikten sonra uygun bir zamanda kız ve erkek evi nişan bohçasının hazırlanması için alışverişe giderler. Erkek evinden damat, damadın annesi, abla veya yengesi, enişte veya ağabeyi, kız evinden ise gelin, gelini annesi, abla veya yengesi, ağabey veya eniştesi alışverişte birlikte bulunurlar. Nişan bohçası için kıza eteklik ve bluzluk kumaş, döpiyes takım, gecelik sabahlık takım, iç çamaşırı, çorap, kazak, ayakkabı, terlik, çanta, mantoluk veya ceketlik kumaş, eşarp, şemsiye, mendil, saat alınır. Erkeğe ise takım elbise, pantolonluk kumaş, kravat, ayakkabı, kemer, cüzdan seti, kazak veya hırka, gömlek, terlik, iç çamaşırı, gecelik sabahlık takım, çorap, ceketlik kumaş, şemsiye, seccade, takke, tesbih, havlu, mendil, saat alınır. Alınanlar bohçalanır. Kızın ve erkeğin kardeşlerine, annelerine, babalarına, anneannelerine,

dedelerine, babaannelerine de ayrı arı bohçalar hazırlanır. Dünürlük yapan kişiye hem erkek hem de kız evi tarafından bohça hazırlanır. Kızın ve erkeğin evinde bulunan kadınlar için hazırlanan bohçada elbiselik kumaş, çorap, örtü, iç çamaşırı bulunur. Erkekler için hazırlanan bohçada ise gömlek, pantolonluk kumaş, havlu, çorap, iç çamaşırı bulunur.

Nişan töreni genelde kız evinde yapılır. Nişan için kız evi temizlenir hazırlanır. Nişandan sonra dağıtılacak olan ikramlıklar hazırlanır veya sipariş verilir. Nişan günü yakın akrabalar kız evinde toplanır. Erkek evi ve yakın akrabaları toplanarak kız evine gelir. Nişan yüzüklerini takacak kişi kız evi tarafından belirlenir. Nişan yüzükleri takılınca kurdelenin kesilmesi için damat nişan yüzüklerini getirildiği tepsiye bahşiş bırakır. Bu bahşişi tepsiyi tutan kız alır. Kurdele kesildikten sonra takı takılır. İlk olarak kıza ne kadar altın takı alındıysa onlar takılır. Erkek evinin maddi durumuna göre en az 3-4 tane bilezik, gerdanlık, küpe ve bileklikten oluşan altın set ve saat takılır. Yakın akrabalar gönüllerinden ne koparsa kıza ve erkeğe para veya altın takarlar. Daha sonra eğlence yapılır. Kız ve erkek oynatılır. Eğlenceler sırasında ikramlıklar dağıtılır. İkramlıklar pasta ve içecekten oluşur. Nişan töreninden sonra erkek evi giderken kız evi tarafından baklava tepsi verilir. Verilen baklava erkek evinde yakın akrabalara ikram edilir. Kız evinde ise erkek evinin getirdiği pasta ve çikolata yakın akrabalar ikram edilir (kişisel görüşme,2007).

Nişanlılık;

Eskiden kızla erkek 3-5 sene bile nişanlı kalsalar görüşmezlerken şimdiler de bu değişime uğramıştır.

Nişan töreninden yaklaşık bir hafta sonra kız evinin kadınları ve yakın akrabaları erkek evine ziyarete gider. Daha sonrada erkek evinin kadınları ve yakın akrabaları kız evine nişanda gönderilen baklavanın tepsisini getirir. Tepsinin içine kız için hediyeler bulunur.

Nişanlılık döneminde dini bayram yaşanacaksa kızın bayramlık kıyafetini erkek evi, erkeğin bayramlık kıyafetini ise kız evi alır. Bayrama birkaç gün varken bayramlık için kıza hazırlanan bohça erkeğin ailesi tarafından kıza getirilir. Bu bohçanın içinde etek, bluz veya kazak, çorap bulunur. Kız evi ise erkek için hazırladığı bohçayı erkeğin

ailesine verir. Bohçada gömlek veya kazak, pantolon ve çorap bulunur. Bayram günü hem kız hem de erkek bu kıyafetleri giyer.

Aileler bir araya gelerek düğün tarihini belirlerler. Bunu belirlerken her iki ailenin de düğüne hazırlanabileceği belli bir gün tayin edilir. Özellikle her iki tarafın da uygun olduğu yaz ayları seçilir.

Davet/Okuntu;

Önceleri kadınları kadınlar, erkekleri de erkekler sözlü olarak davet eder ve yanında küçük bir hediye verirken şimdilerde Bursa'da davetiyeler bastırılarak düğüne davet edilir.

Ayrıca cuma günü en yakın akrabalarından bir genç seçilir ve o düğün sahibinden izin aldıktan sonra, evden eve gider ve misafirleri düğüne davet eder. En yakın akrabaların yanı sıra komşular ve arkadaşlar da düğüne davet edilir.

2.1.2.2.Düğün

Önceki yıllarda düğünler bambaşkaymış ve üç gün sürermiş. Şimdiki düğünler ise bir gün ya da en fazlası ertesi günün öğlen yemeğinin yenilmesiyle bitiyor. Düğün törenlerinde güzel ve eski adetler iki-üç yıl öncesine kadar bile yaşatılmıştır. Nikâh ilan edilince düğün hazırlıkları başlar. Düğünler genelde yaz mevsiminde yapılır.

Mamuşa düğünleri daha fazla perşembe gününden başlar. Bugün erkek evindeki gelinlik eşyaları, akrabalarının getirmiş olduğu hediyelerle beraber, gelinin evine götürülür. Bunları da belli bir sayıda erkek (5-7 kişi) götürür.

Cuma günü, düğüne katılacak olan davetlilerin sayısı önceden bilindiği için, çarşamba günleri ya da başka bir gün, büyük bir inek satın alınır. Bu inek de cuma günü sabah namazından sonra kesilir. Kasaplıkla uğraşan birkaç akraba davet edilir ve onların arasından en iyisi seçilir. Bu inek özellikle düğün için satın alınır. Misafirler cumartesi günü düğüne gelirler. Diğer yakın akrabalar, kadınlar ve kızlar cuma gecesi düğün sahibinin evine gelir, yerleşirler ve düğünü kutlarlar. Ayrıca iki günlük bir süre için düğüne "hizmetçi" göreviyle gelen, özel olarak bu düğün için davet edilen ve her işi becerebilen yakın akrabalar gelir. Onların görevi misafir karşılamak, misafirlere

odalarda saygı göstermek, yemek dağıtmak ve daha bazı işleri yapmaktır. Ayrıca onlar düğünü de neşelendirirler.

Özel olarak düğün yemeklerini yapacak olan kadın ustadır. O aşçı, hem erkeklere hem de kadınlara yemekler yapar. Bütün misafirlere sofralar konak evinde kurulur ve orada yemekler yenilir. Son zamanlarda düğünler salonlarda yapılmaya başlanmıştır. Mamuşalılara ait yemek şirketlerinin artması düğünlere bu şirketlerden hazır yemeklerin getirilmesine neden olmuştur. Bu yüzden düğünlere ikram edilen geleneksel yemekler untulmaya yüz tutmuştur.

Cumartesi günü, gelinin evine kadınlar ve diğer misafirler giderler. Onlarla beraber genç kızlar da gider. Gelinin hazırlamış olduğu çeyizi seyrederek. Ayrıca eliğine önem verildiği için, gelinin de hazırladıklarını dikkatle seyrederek.

Köy adetlerini ihmal etmemek, yeniden canlandırmak niyetiyle, davet edilenleri neşelendirmek amacıyla, bütün gece (cumartesi-pazar) deflerle yakın olan akrabalara "gönlünden ne koparsa" diye türkülerle seslenirler. Pazar günü ise saat 9-10 arası, misafirlere yemek (cüveç) verilir. Yemekte patates, kıyma, dilim dilim kesilmiş domates bulunur. O gün ayrıca gelin alınır.

Fotoğraf 7. Düğün Gününden Bir Görünüm

Kaynak: B.Mazrek (1999:17)

İki davul, iki zurna eşliğinde düğünler yapılır. Düğünlerde düğün sahibinin yakınları ıslatılır. Erkekler, kadın kıyafeti (cambal) giyerek hasta – doktor rollerine bürünerek oyunlar oynarlar (S.Mazrek, 1999).

8-10 tane sofraya her odada iki tane hizmetçi vardır. Bunlar sabaha kadar su verir, sofrayı kurup kaldırır. Bunları yakın akrabalar misafir ederler. Düğünde hizmet etmekle görevli olanlar erken giderlerse onların misafir edildikleri evlere gidilip onlardan ceza olarak meyve, para, tavuk alınır. Çalgı eşliğinde gidilir fakat ölüm olan bir evin önünden veya mezarlıktan geçilirse çalgı susturulur. Tavuk almaya eskiden erkekler giderlerken şimdi Bursa’da ise kadınlar gitmeye başlamıştır.

Bursa’da da bazen sokak aralarında eğlence ve mevlitler olur. Gecenin ilerleyen saatlerinde davul ve zurna eşliğinde türkülerle kız tarafı erkek tarafına tavuk almaya gider. Eski adetlerin bazıları devam ettirilmekle birlikte bazıları da özellikle yemek ve salon gibi konularda Bursa’dakilere benzemeye başlamıştır.

2.1.2.2.1.Bayrak Dikme/Sağdıç, Çeyiz

Düğün başlamadan önce, düğün sahibi komşulardan düğün konağı aramaya koyulur. Ondan sonra o konakta erkekler toplanır ve düğün töreni orada gerçekleşir. Ayrıca o konağın kapısına Türk bayrağı asılır. Bununla konağın yeri belli edilir.

Sağdıç, her konuda damada yardımcı olan, düğündeki işlerin düzenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlayan, bundan sorumlu olan, damada nasıl davranacağını anlatan, düğün esnasında devamlı damadın yanında bulunan ve damadın en yakın arkadaşı olan kişidir.

Çeyiz;

Düğünden bir hafta önce çeyiz asılır. Kız evi tarafından iğneden ipliğe her şey hazırlanır. Çeyiz asma günü veya bir gün önce kızın çeyizleri alınır ve erkek evine getirilir. Çeyiz alma sırasında evin küçüklerinden birisi çeyizlerin üzerine oturur ve erkek tarafından bahşiş almadan kalkmaz. Çeyiz almaya gelenlere kahve ikram edilir. Çeyiz asmaya kızın yakın akrabaları ve arkadaşları gider. Orta yaştaki kadınlar kızın çeyizindeki yorganları ve döşekleri üst üste koyarak yük yaparlar. Yük yapılmaya başlanmadan önce sandık açılması gerekir. Kız evinden biri sandığın üzerine oturur

bahşış ister. Damadın annesi bahşış vererek sandığı açtırır. Gençler ise diğer odalardaki çeyizi yerine yerleştirir. Çeyiz asma işlemi bitince erkek evinin hazırladığı pasta, börek ve kurabiye gibi ikramlıklar verilir.

2.1.2.2.2.Kına Gecesi

Cuma günü akşamı yakın akrabalara yemek verilir. Düğün yemeklerinde mutlaka lahana sarması olur. Yemekler yendikten sonra daha önceden kiralanmış olan düğün salonuna gidilir. Gelin odadan kızlar tarafından çıkarılır. Orada müzik eşliğinde oynanır, eğlenceler yapılır. Kına gecesi sadece kadınlar arasında yapılır. Bu eğlence sırasında 2-3 yıllık yeni gelinler gelinlik giyerler. Gecede evlenen kız dahil yeni gelinler en az 3-4 kez kıyafet değiştirilir. Her kıyafet değiştirildiğinde gelin kayınvalidesinin elini öper ve oynar. Son kıyafet olarak evlenen kız dahil yeni gelinler çitiyan mintan adını verdikleri şalvarı giyerler. Daha önceden bir kabın içinde karıştırılmış kına ile birlikte salona girerler. Kınayla birlikte oynarlar. Gelin oturtulur ve başı kırmızı bir örtü ile kapatılır. Gelinin ellerine ve ayaklarına türküler eşliğinde kına yakılır. Kına yakılırken hizmet eden kızların ve gelinlerin kollarına hediye olarak yemeniler bağlanır. Kına yakma işlemi bittikten sonra oynamaya devam ederler. Bu arada gelen misafirlere çerez ve şeker dağıtılır.

Fotoğraf 8. Kına Gecesinden Bir Görünüm

Kaynak: S.Mazrek (1999:21)

Kınadan sonra eğlence eve gelince de devam eder. Gecenin ilerleyen saatlerinde, saat onikiden sonra gelin evinde hazırlıklar başlar. Uygun olan iki kız bulunur birine gelinlik giydirilir birine de erkek kıyafeti giydirilerek damat yapılır. Kızlar ve kadınlar toplanıp erkek evinin önüne giderler. Erkek evine yaklaşınca gelin kızı saklarlar. Sahte gelin ve damat erkek evinin önünde oynamaya başlarlar ve kızlar da bunlara katılır ve darbuka eşliğinde hem türkü söylenir hem oynanır. Onlar oynarken damat gelini aramaya başlar. Bir süre aradıktan sonra gelinin yerini bilen biri damada bahşiş karşılığı söyler. Damat gelinle birlikte gelir ve oynayanlara katılırlar. Biraz oynandıktan sonra bir kişi erkek evinden bir bardak su ister ve suyu içip bardağı kırar. Sonra erkek evinden tavuk, çerez, gazoz istenir ve alınıncaya kadar oynamaya devam edilir. Kız evine döndüğünde alınan tavuklar pişirilir ve oradakilere ikram edilir (kişisel görüşme,2007).

Gelin evinde evlenmeden iki gece önce "Kına gecesi" yapılır. Gelin evine erkek tarafından kadınlar ve kızlar misafir olurlar. Orada çeşitli türküler söylenir. Eskiden o gece herkese kına sürülürdü. Şimdi artık öyle değil, ama türküler hala söyleniyor. Türküler geline aittir ve onun için gelinin adı da anılır.

Mesela Ayşen adında bir geline şöyle türkü söylenir:

"Kopti üzüm asmadan, mori asmadan -Ayrıldı Ayşen kızlardan, mori kızlardan

Yak ateşi, süpür sobayı -Utur trupiçen, ağlatır kızları

Ağla Ayşen, ağla çok hızlı -Se ananın cidey hasret kızı

Ağla Ayşen, ağla çatla -Se sen cideysin gayri halka

Ağla Ayşen, ağla sesle -Seni ağlatıracasık beyaz mafesle

Hade Ayşen, hade yanımıza -Se celdi vakit kına koyalım

Beyaz mafesi taktık başına -Ağladı Ayşen, hıçkırır hıçkırır "

Gelin güveyin evine gelince, yıllardır ağızdan ağıza taşınan şu türküler kadınlar ve kızlar tarafından söylenir:

"Cüveginin caketi incedir, mori incedir -Celinin eşyaları tellidir, mori tellidir

Yürü cüvegi cer telleri -Çeldi karın, sal şeçerleri

Kalk celin anım al bi temena -Ayaktaşların seni celmişla bakma. "

Gelin ise kız arkadaşlarına şöyle seslenir:

Ayaktaşlarıma sırt çevırdım Tellendım pulanıdım celin oldum.

Gelinin kaynanası da, taşlamalarla-türkülerle, sırayı alır ve şöyle der:

Hade kızlar vurun şamarları- Celin anım yaşlı karı-Sandaliyeden stemey kalkma gayri.

Bizim oda yaygili, mori yaygili Neymısın celin anım saygili, mori saygili

Saygiyına ne deyum maşallah -Bizim evde celin sen olursun inşallah.

Cumartesi günü akşamı gelinin evinde yakın akrabalar ve gelinin arkadaşları toplanır, şalvar gecesi yapılır. Bu gece ikram edilmek üzere yakın akrabalar düğün evine tatlı getirirler. Düğün evine gelenlere yemek verilir. Evlenen kız dahil bütün yeni gelinler çitiyan mintan yani şalvar giyerler. Çalgılar çalınır ve oyunlar oynanır. Cumartesi gecesi mutlaka baklava ikram edilir. Erkek evinde ise damat eğlencesi yapılır.

2.1.2.2.3.Gelin Alma, Gelin İndirme, Nikah/Gerdek

Pazar günü düğün olur. Yakın akrabalar erkek evinde toplanır ve gelin almaya gidilir. Gelini almaya önde 3 kişi arkada bayrağı tutan bir kişi olmak üzere konvoy halinde gidilir. Konvoyun yolunu kesenlere bu 3 kişi müdahale eder. Üç kişiden birisi imamdır. Bayrağı korumak için gerekirse silah kullanılır.

Oraya önceleri atlarla gidilirken şimdilerde arabalarla ve kamyonlarla gidilir. Gelin tarafınca; babası, amcası, dayısı, kardeşleri ve diğer akrabalarca misafirler karşılanır. İlk önce sigara ikram edilir. Sonra düğün için özel olarak yapılan pastalar ve tatlılar sunulur.

Kız evinde gelin almaya gelenler görülünce gelin, arkadaşları tarafından bir odaya saklanır. Erkek evi kız evine gelir ve kayınvalide gelini almak ister ama kızlar bahşiş almadan kapıyı açıp gelini vermezler. Pazarlık yapıp istenilen para alındığında gelinin kapatıldığı odanın kapısı açılır. Gelinin babası gelinin beline gayret kuşağı denilen kırmızı bir kurdele bağlar.

Gelin dışarı çıkar ve kayınvalidenin elini öper. Annesi, babası, kardeşleri, yakın akrabaları ve arkadaşları ile vedalaşır.

Dönüşte, erkek evine aynı yoldan dönülmez, başka yol seçilir. Bu, eski adetlere göre kızın bir daha geri dönmemesi için yerine getirilen bir inanıştır.

Gelin İndirme;

Gelini evden çıkarıp damada ağabeyi teslim eder. Damat gelini alır ve arabaya bindirir. Bu sırada gelin almaya gelen arabalara gelin evi tarafından havlu bağlanır. Düğün salonuna gelinir. Salonda eğlence yapılır ve yemekler dağıtılır. Salondaki düğün sonrası gelin erkek evine getirilir. Eve girerken sağ kolunun altına kolaç adı verilen büyük bir kurabiye konur. Gelen gelin duvaklı olarak damadın babası tarafından indirilir. Damat gelenlere şeker atar. Damat ikindiden sonra gelinin önünden geçirilir. Erkek evinde yemekler verilir. Damat arkadaşlarının yanına giderek oynar.

Nikah/Gerdeki;

Akşam yemekten sonra daha önceden kıyılan resmi nikaha ek olarak gençlerin dini nikahları kıyılır. Ve odalarına götürülür. Evde bir müddet daha oynamaya devam edilir.

2.1.2.3. Düğün Sonrası

Düğünden sonraki sabah gelin ve damat kalkınca evdeki büyüklerin ellerini öperler, bayanlara tülbent, erkeklere havlu dağıtılır ve kahvaltı yapılır. Öğleden sonra yakın akrabalar toplanır. Gelin paçası denilen eğlence yapılır. Orada bulunan herkese tiganisa ikram edilir. Gelin ve damat bir önceki gün gelin eve girerken kolunun altına verilen kolaçı kırarlar. Kolaç pişirilirken içine para konmuştur. O para kime gelirse ailede o kişi daha güçlü olacak gibi farzedilir.

Düğünden bir hafta sonra gelin gezeği yapılır. Kız evinden erkek kardeş veya ağabey erkek evine gelir ve herkesi yemeğe davet eder. Erkek evinin yakın akrabaları hep birlikte davet edilen gün kız evine giderler. En az-4-5 sofraya kurulur ve yemekler ikram edilir. Sofrada çorba, etli kuru fasulye, pilav, lahana sarması, börek ve tatlı ikram edilir. Daha sonra erkek evi kız evini yemeğe çağırır. Aynı şekilde kız evinin yakın

akrabaları erkek evine gider. En az 4-5 sofraya kurulur. Hemen hemen aynı yemekler ikram edilir.

Gelin gezeği bittikten sonra gelin gezdirme başlar. Gelin erkek tarafının akrabalarına davet edilir. Davet edildiği yere giderken evin sahibine hediye götürür. Bu hediyeler tül bent ve havludan oluşur.

Gelin gezmeye giderken yanına değiştirmek için kıyafet alır. Gittiği evde belli aralıklarla kıyafetlerini değiştirir ve her kıyafet değiştirdiğinde orada bulunan herkesin elini öper. Kayınvalidenin eli iki kez öpülür. Gittiği evde gelin hizmet eder (kişisel görüşme,2007).

2.1.2.3.1.Duvak

Duvak, gerdek gecesi damat tarafından geline yüz görümlüğü hediyesi takılarak açılır. Bu yüz görümlüğü altın, bilezik gibi çeşitli takılardan oluşabilir. Damat bu hediyeyi önceden hazırlar. Geline hediye ne olduğunu söylemez ona sürpriz yaparak onu sevindirmek ister.

2.1.3.Ölüm

Doğum ve evlenmede olduğu gibi, ölüm çevresinde de birçok inanma, adet, töre, tören, ayin, kalıp davranış, işlem kümelenmektedir. Ölüm çevresinde kümelenen ve ölüyle toplum üyelerini kuşatan bu inanmalar, adetler, işlemler, törenler ve kalıp davranışlar başlıca üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan bir grubu ölenin “öte dünyaya gidişini” kolaylaştırmak; onun gerek geride bıraktıklarının gözünde, gerekse “öte dünyada” saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlama amacına yönelik olanlardır. Bir başka grupsa ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına ve geride bıraktıklarına zarar vermesini engellemek amacıyla yerine getirilenlerdir. Üçüncü grupta toplananlarsa ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını sağaltmak; sarsılan toplum ilişkilerini düzeltmek ve yeniden topluma katılmalarını sağlamak için uygulananlardır.

Ölümün herkes için kaçınılmaz son olması özelliği, dünyanın her yanında ölüm çevresinde toplanan adetlere ve işlemlere evrensel bir karakter kazandırmıştır (Örnek, 1977:207).

2.1.3.1.Ölüm Öncesi

2.1.3.1.1.Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm korkusunun bilinç altındaki baskısıyla tedirgin olduğu halk düşüncesi, alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışları, araç-gereçlerin şu ya da bu biçimde kullanılışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir önbelirtisi saymaktadır. Köpek havlaması, yıldız kayması ölümün önbelirtilerindendir.

2.1.3.2.Ölüm Sırası

2.1.3.2.1.Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Ölümde; dostundan, arkadaşından başka bütün halk da bu acıyı paylaşmaktadır. Bunun yaralarını sarmak için, ellerinden gelen yardımı esirgemezler.

Bütün Mamuşalılara haber verilir. Hepsi de cenaze namazına katılıp orada hazır bulunurlar. Ellerinden gelen yardımı esirgemezler.

2.1.3.2.2.Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler, Kefenleme, Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Ölü kefenlenirken bütün akrabalar bildikleri duaları okurlar.Bazen hatim de indirilir. Bütün ahali ölüyü gömmek için mezarlığa gider. Mezarlık hazırlanırken imam dualar okur.Ölü, yakınları tarafından tutularak mezara yerleştirilir. Üzerine eğik şekilde tahtalar konularak kürekle toprak atılır. Bazen ölü gömme esnasında ölünün arkasından hayır yapılır.

2.1.3.3.Ölüm sonrası

2.1.3.3.1.Cenaze Evi, Belirli Günler/Ölü Yemeği, Mezarlar

Yedi gün yakın akrabaları her gün gelir. Cenaze genelde kendi evlerinde yıkanır. Bir kadın ölen kimsenin iyiliğini anlatır, diğerleri ağlarlar. Komşular, cenaze evine üst üste konulmuş yufkadan yağlı börek yaparak getirirler. Kadınlar da cenaze evinde toplanıp zor durumda bulunan aileyi yalnız bırakmazlar, teselli ederler.Cenaze evinde akşamları

Kuran okunur. Yedisinde ve kırkında hatimler indirilir, yasinler okunur. Mamuşalılarda ölünün evinde pişirilen helva konu komşuya 100-200 gram kadar dağıtılırdı. Ölü helvası verilen ev cenazenin çıktığı eve yemek yollar. Bu yüzden ölümün olduğu evde üç gün yemek pişirilmez.

Mezarlar genelde mermerden yapılmaktadır. Aşağıdaki resimlerde de görüldüğü gibi mezarların çevreleri demirden , betondan ve mermerden çevrilidir.

Fotoğraf 9. Bursa'da Mermerden Yapılmış Bir Mamuşalı Mezarı

Fotoğraf 10. Bursa'da Etrafı Demirle Çevrili Bir Mamuşalı Mezarı

Fotoğraf 11. Bursa'da Etrafı Betonla Çevrili Bir Mamuşalı Mezarı

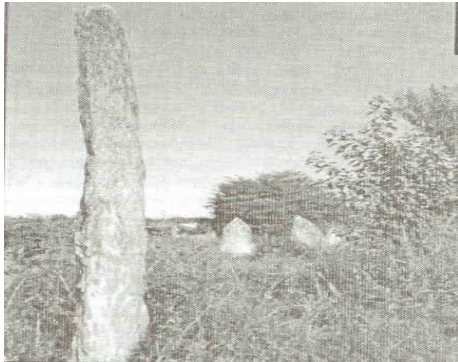
Fotoğraf 12. Eski Mamuşa Mezarlarından Bir Görünüm

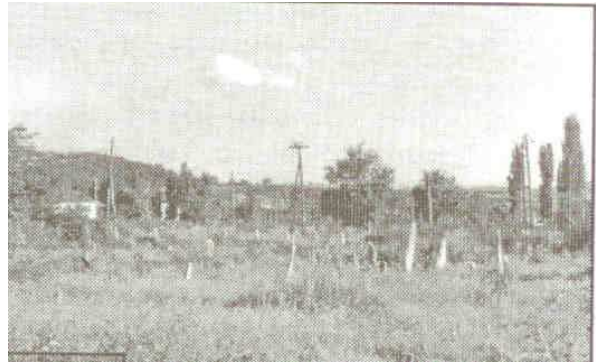
Koca Hoca mezar taşları

Mamuşa'da çingene mezarlığı

Kaynak: Sipahioğlu (2004b:17)

Bursa'da yaşayan Mamuşalılar ölümlerini genelde Bursa'nın merkezinde bulunan Baruthane mezarlığına gömmektedirler. Bunun dışında ölümler, geniş bir arazi üzerine kurulmuş olan Hamitler mezarlığına da gömülmektedirler.

2.2.Bayram, Tören ve Kutlamalar

2.2.1.Sünnet

Sünnet düğünü yapılacak olan evde eskiyen eşyalar, perdeler yenilenir. Ev baştan aşağı tekrar düzenlenir. Yeni eşyalar alınır. Boya badana yapılır, temizlenir. Sünnet düğünü için ev yeniden hazırlanır.

Sünnet edilecek olan çocuğun yakın akrabalarına kirve tarafından örneğin anneanne, babaanne, dede, hala teyze v.s. davetiye yerine elbiselik kumaş gönderilir. Anneanne ve babaanneye elbiselik kumaş, çorap, eğer kullanıyorsa baş örtüsü, iç çamaşırı gönderilir. Verilen elbiselik kumaşlar diktirilerek düğün günü giyilmek üzere hazırlanır. Dedelere ise takım elbiselik kumaş, çorap, gömlek, kravat, iç çamaşırı gönderilir. Düğün günü giyilmek üzere takım elbise diktirilir. Eğer ailenin maddi durumu iyi ise anneanne, babaanne ve dedelere ayakkabı da alınabilir. Yakın akrabalar yani hala, teyze ve eniştelere elbiselik ve takım elbiselik kumaşlar gönderilir. Uzak akrabalar ise davetiye ile düğüne çağırılır.

Sünnet edilecek çocuğu gezdirmek için gidecek olan arabalara hediye edilmek üzere iğne oyalı havlular hazırlanır. Sünnet çocuğu gezdirileceği zaman arabaların yan aynalarına havlular bağlanır.

Sünnet düğünü yirmi gün önceden başlar. Her akşam yakın akrabalar düğün evine gelirler, çalıp söylerler ve oynarlar.

Yatak yapma günü;

Genelde Perşembe günleri yatak yapılır. Çocuğu sünnet edildikten sonra yatacağı yatak süslenir. Yatak yapmak için yakın akrabalar çağırılır. İlk olarak çocuk için süslenecek yatağı üzerine tavana asılmış bir çiviye cibinlik yani büyük bir tül asılır. Bu tül yatağın her tarafını saracak kadar büyüktür. Bu tülün üzerine çeşitli süsler asılarak tül süslenir. Yatağın üzerine ise yeni alınmış çarşaf serilir. Yatağa konacak pike takımı yeni alınır

ve yatağın üzerine yayılır. Çocuğun yatacağı yastıklar da süslenir ve yatağa konur. Yatak böylece hazırlanmış olur. Yatak yapma işlemi bittikten sonra orada bulunanlara yemek ikram edilir. Yemekler genelde çorba, etli kuru fasulye, börek ve tatlıdan oluşur.

Kına gecesi: Cuma günü akşamı yakın akrabalara yemek verilir. Düğün yemeklerinde mutlaka lahana sarması olur. Yemekler yendikten sonra daha önceden kiralanmış olan düğün salonuna gidilir. Orada müzik eşliğinde oynanır, eğlenceler yapılır. Kına gecesi sadece kadınlar arasında yapılır. Bu eğlence sırasında yeni gelinler ve sünnet çocuğunun annesi sık sık kıyafet değiştirir ve oynar. Gecede en az 3-4 kez kıyafet değiştirilir. Eğlencenin sonlarına doğru sünnet çocuğu kına yakılması için hazırlanır. Çocuğun üzerindeki sünnet kıyafetleri çıkartılır ve kına gecesi için özellikle alınan pijama ve terlik giydirilir ve çocuk salona getirilir. Yeni gelinler ise çitiyan mintan adı verilen şalvar giyerler. Daha önceden bir kap içinde hazırlanmış kına yakın bir akrabası tarafından alınır, üzerinde mum ve maytaplar yakılır, oynayarak salona getirilir. Çocuğun sağ elinin baş parmağı, işaret parmağı ve orta parmağını kaplayacak şekilde kına yakılır ve çocuğun eli bağlanır. Kına işleminden sonra orada bulunanlar çocuğa para veya altın takarlar. Böylece takı töreni yapılır. Kına gecesi tülbent dağıtılır.

Cumartesi akşamı şalvar gecesi yapılır. Bu gece ikram edilmek üzere yakın akrabalar düğün evine tatlı getirirler. Düğün evine gelenlere yemek verilir. Bütün yeni gelinler çitiyan mintan yani şalvar giyeler. Çalgılar çalınır ve oyunlar oynanır. Cumartesi gecesi mutlaka baklava ikram edilir.

Düğün Günü: Sünnet düğünlerinde, çocuğu ilk önce en yakın olan bir kadın akrabası, hala ya da teyze iyice yıkar. Yıkarken de diğer kadınlar def çalıp, türküler söyler. Sonra çocuğa sünnetlik kıyafetleri giydirilir. Eski adetlere göre, o gün pideler yenilir. Mevlüd okunurken çocuk geziye çıkarılır. Dedesi bunu yapabilirse, o zaman onunla çocuk geziye çıkar. Eğer dede torununu gezdiremezse, o zaman onu çocuğun dayısı arabayla gezdirir. Emir Sultan veya Veysel Karani Türbesine götürülür. Bazı erkekler düğüne neşe katmak için kadın kıyafetine girerler ve çocukla beraber gezinirken, halkı güldürürler. Sünnet düğünü eğer evlenme düğünüyle beraber yapılıyorsa, o zaman

çocuk gezideyken, güveyin amcaları, dayıları, diğer akrabaları ve arkadaşları onu alır ve havuzda veya suda bir güzel ıslatırlar, ondan sonra düğün oyunlarını saatlerce oynarlar. Çocuk ya da çocuklar sünnet olur, yemek yenilir. Burada ikram edilen yemekler yemek şirketlerinden hazır olarak getirilir. Genelde çorba, tas kebabı ve helva ikram edilir. Bundan sonra davetliler davul zurnayla uğurlanır (kişisel görüşme,2007).

2.2.2.Dini Bayramlar, Kandiller, Hacı, Asker Gönderme ve Karşılama

Türk- İslâm, geleneğinde olduğu gibi Mamuşa halkında da Ramazan ve Kurban bayramlarının ayrı yeri ve önemi vardır. Bayram gelmeden önce en az bir ay evvel çeşitli hazırlıklara girişilir. Başlıca şunlar yapılır: Evin iç kısmı badana yapılır, ev eşyaları yıkanır, temizlenir. Eksiklikler varsa tamamlanır. Bayram yaklaştıkça da kadınlar bayram kuşluğu için özel yapılan "saraylı" yufkalarını açarlar. Hanenin reisi pazara çıkar. Pazarda bayramda giyecek elbiseler satın alınır, gelen gidene ikram etmek için kahve şeker ve evin diğer ihtiyaçları alınır. Mümkün olduğu kadar hane halkının tamamının ihtiyaçları karşılanmaya çalışılır. İmkânlar kısıtlıysa gelinlere ve çocuklara muhakkak yeni elbise alınır.

Hane içinde nişanlı erkek varsa, nişanlısına bayramda hediye götürülür. Dolayısıyla bayramdan evvel muhakkak gelin olacak nişanlı kıza hediye alınır. Hediye genellikle bir çift çityan (on iki metre bezden/kumaştan oluşan yerel giysi), gömlek, kazak, gelinlik günlerinde giyebilecek eşyalar alınır. Hediyeler arife günü öğleden sonra evin bekâr olan kızı (hanede bekâr kız yoksa akrabalar arasında en yakın olan bekâr kız) tarafından gelin adayının evine götürülür. Hediyeleri götüren kız en iyi şekilde ağırlanır. Dönüşte de kıza küçük hediyeler verilir. Böylece arife gününe kadar yapılması gereken hazırlıklar tamamlanır. Hane halkı başta aile reisi olmak üzere ruhsal olarak artık bayrama hazır hale gelir.

Bayram havası arife günü ikindi namazı ile kendini iyice gösterir. Erkekler ikindi namazına gider, gelinler avluları baştan aşağı süpürür, genç kızlar da evlerin önündeki sokakları süpürür. Mahalle baştan aşağı tertemiz hale gelir. İkindi namazından sonra camiden çıkan bütün cemaat eve gitmeden doğrudan mezarlığa gider. Camiye gitmeyen gençler de ellerinde mezarlığa giderler. Akraba-komşu mezarları tek tek

ziyaret edilir. Kur'an okumasını bilenler mezarlar başında yasin-i şerifi okur. Bilmeyenler ise bildikleri duaları okurlar. Hatim okumuş olanların bir kısmının duaları ikindi namazının sonunda imam tarafından camide yapılır. Kimisi ise yakınlarının mezarı başında hatim duasını yapar (Sipahioğlu, 2006:18-19).

Duaların akabinde mezarlar tazelenmiş olur. Yani çapa ve kürekle mezarın etrafı temizlenir, üstüne yeni toprak atılır, mezar yenilenmiş olur. Akşam ezanından sonra cemaat namazdan çıkınca sofralar kurulur. İhtiyarlar ve orta yaşta olanlar arife günü oruçlu olurlar. Arife günü akşam yemeğinde mutlaka bir etli yemek ve helva yapılır. Yemekten kalkmadan evvel sofrada olanların tamamı üç ihlâs, bir elham okur ve ölmüşlerin ruhlarına hediye edilir.

Bayram sabahı erkenden kalkılır. Hanenin erkekleri yeni elbiselerini giyer, abdest alarak camiye giderler. Camiye erken giderler çünkü bayram günü cami kalabalık olur, erken giden yerini kapar, geç kalan da ancak cami avlusunda yer bulabilir.

Bayram namazı vakti gelince hep beraber bayram namazı kılınır. Namazın bitmesiyle ön saflarda bulunanlar öncelikle imamla, avluda bulunanlar da birbirleriyle bayramlaşırlar. Yine eve gitmeden önce mezarlığa gidilir. Ölmüş olanlar ziyaret edilir. Bundan sonra eve gelinir. Evde hane reisiyle bütün hane halkı tek tek bayramlaşır. Bayramlaşırken de "bayramın barışlı olsun", karşılığında "senin de bayramın barışlı olsun" denir. Bayramdan evvel ölen akraba veya komşular varsa, onlara gidilir, acıları paylaşılır ve bayram kuşluğuna davet edilir. Davet edilir çünkü yaşlı olan hane içinde tatlı veya buna benzer zevkli yemekler bir müddet yapılmaz. (en az bir sene).

Hane içinde bayramlaşma bittikten sonra bayram kuşluğu sofrası kurulur. Bayram kuşluğu menüsünde paça, tava, kol pite, saraylı ve sütlü aş bulunur. Saraylı yapılmamışsa yerine baklava, düğün tatlısı, kadıboğan, şekerpare, körtatlı... gibi tatlılardan biri mutlaka vardır.

Osmanlı döneminde, yani 1878'li yıllara kadar Mamuşa'da paşa ikamet etmiştir. Dolayısıyla ihtiyarlar ve orta yaşlı olanlar topluca saraylara gidip, paşa ile bayramlaşmışlardır. Bu dönem kapandıktan sonra yine ihtiyarlar ve orta yaşlılar imamın evine gider, imamla bayramlaşma yaparlar.

Hane halkına gelince; bayramın birinci günü evin en yaşlısı ve ona yardımcı olacak genç biri evde kalır. Bayramlaşmaya gelenlere hizmet eder. Gelenlere mutlaka saraylı ikramı yapılır. Şayet ihtiyar ise özel kahve de yapılır.

Mamuşa'da bayramlaşmaya kadın erkek beraber gidilmez. Erkekler ayrı ve tek başına giderler. Kadınlar bayramın birinci günü evde kalırlar. İkinci günü, taze gelin olanlar veya evliliğinden on seneden fazla zaman geçmemiş olan gelinler babalarına giderler. Bayram münasebetiyle en az iki-üç akşam kalırlar.

Mahallede ne kadar gelin olmuş kızlar varsa bayram münasebetiyle bir araya gelir ve müsait olan bir evde eski günlerini yâd ederler. Senede iki kere olan bu buluşmalar hasret çeken genç kızların bir panayırısıdır adeta. Bayramda babalarının evine gelen gelinler tamamen hürdürler. Hiçbir sorumlulukları olmadığı için akşama kadar bir arada oturur, konuşur, şarkı, türkü söyler, oyun oynar, eğlenirler.

Bayramın birinci gününde yakın akrabalar ve komşular ziyaret edilir. Bayramın ikinci ve üçüncü günü ise daha uzak akraba ve dostlar ziyaret edilir, küçük çocuklara harçlıklar verilir.

Ramazan bayramı ile kurban bayramı arasında genelde büyük bir farklılık yoktur. Kurban bayramında kurban kesme gücüne sahip olanlar genelde bayramın birinci günü hayvanın yüzünü kibleye çevirerek kurbanlarını keser ve ardından iki rekat namaz kılarlar. Kurbanların bir kısmını akrabalarına, bir kısmını fakirlere, bir kısmını da kendilerine ayırırlar. Bu şekilde akrabalarıyla aralarındaki bağı pekiştirmiş olurlar.

Kandiller;

Ramazanda akrabalar birbirlerini iftara davet eder ve iftarda akrabalıklar pekiştirilir. Ramazanın dışında haftanın Pazartesi ve Cuma akşamları da kutsal sayılır. Aile en iyi yiyeceklerini bu akşamlarda yapar. Yani etli yemek veya sıra dışı bir yemek yapılacaksa bu kutsal gecelerde yapılır. Maddi durumun en kıt olduğu anlarda bile tatlı havası verecek tatlı çerviş yemeği yapılır. Tatlı çerviş un ve mayadan yapılır. İçine şerbet katarak, tat verilir. Bu gecelerin hürmetine genellikle evlenmiş kızlar, halalar yani mirası olup evlenme yoluyla aileden ayrılanlar davet edilir. Gelen çocuklar

hürmet görür ve yakınlıklar daha da pekiştirilmiş olur. Kandil gecelerinde kutlamalar yapılır.

Hacı Gönderme ve Karşılama;

Hacı olacak olanlar bütün eşi-dostu, hısım akrabayı dolaşarak onlardan helallik alır. Ayrıca Hacca gidecek olanların evine bütün akrabalar gitmeden önce ziyarete gelir. Misafirler gelmeden evin her tarafı temizlenir. Hediye olarak bohça hazırlanır. Evin içinde gelin ve torun varsa onlara hediye getirilir. Hacca gidecek olanlara orada giyilmek üzere kıyafet dikilir. Orada ihtiyaçları olacak olan eşyalar giysiler valizlere konulur. Orada yemek üzere uzun yola ve sıcağa dayanabilecek yiyecekler hazırlanır. Kolilere konur. Gerçi günümüzde genelde yemek hacca gidilen şirket tarafından verilmektedir. Evden çıkınca kapının önünde herkes toplanır dua edilir. Mamuşalılar dualar eşliğinde hacca gönderilir. Uğurlamaya ve karşılamaya giden araçların önünde Türk bayrağı vardır. Dönüşte de hacıları karşılamaya giden arabalara havlular bağlanır. Hacdan gelenleri ziyaret ederler. Ziyarete gelenlere zenzem ve hurma ikram edilir. Zenzemi alkol almayan kişiler içebilir. Zenzem içilirken ayağa kalkılır kibleye dönülür ve 3 İhlas 1 Fatiha sureleri okunur ve üç yudumda içilir. Ziyarete gelenlere yüzük, tesbih, takke, örtü, çocuklara oyuncak gibi hediyeler verilir. Hacdan gelindikten 1 hafta veya 10 gün sonra hacı sofraları yapılır yemekler ikram edilir. Mevlüd okunur.

Asker Gönderme ve Karşılama;

Askere gidecek gencin evine uğurlamaya gidilir ve gence hediyeler götürülür. Asker tatlı gitsin, tatlı gelsin diye evine şekerler, kurabiyeler ve tatlılar götürülür. Genç yakın akrabaları tarafından yemeğe çağırılır. Asker gitmeden bir gece önce ve gideceği gece eğlence yapılır. Gencin arkadaşları ve akrabaları toplanır yemek yenir oyunlar oynanır. Askere giden gencin bütün arkadaş ve akrabaları toplanarak askeri “en büyük asker bizim asker” şeklinde bağırarak uğurlarlar. Askere gidecek olan genç giderken herkesin elini öper. Elini öptüğü kişiler askere para verir. Asker gencin babası veya ağabeyi yolda ona refakat eder ve yerine teslim ederek geriye döner.

Asker izne geldiğinde evde ziyafet hazırlanır. Ayrıca asker yakın akrabalarına yemeğe gider.

Askerin döneceği gün bütün akrabalar askerin döneceği evde toplanarak askeri karşılarlar. Asker geldikten bir süre sonra yakın akrabalar eve davet edilir. Şükür için Kur'an-ı Kerim okunur ve yemek verilir.

2.2.3. Hıdrellez ve Yıl İçinde Yapılan Diğer Etkinlikler

Hızır ve İlyas isimlerinin halk ağzında aldığı şekilden ibaret olan Hıdrellez, kökü İslam öncesi eski Orta Asya, Orta Doğu ve Anadolu bayramlarına dayanan Hızır yahut Hızır ve İlyas kavramları etrafında dini bir muhtevaya bürünmüş halk bayramının adıdır. Hıdrellez halk arasında ölümsüzlük sırrına erdiklerine ve biri karada, diğeri denizde darda kalanlara yardım ettiklerine inanılan Hızır ve İlyas peygamberlerin yılda bir defa bir araya geldikleri gün olarak kabul edilir. Ancak bu beraberlikte ismi yaşatılmasına rağmen uygulamada İlyas'ın şahsiyeti tamamıyla silinerek Hızır motifi ortaya çıkartılmıştır. Dolayısıyla bu bayramda icra edilen bütün merasimler Hızır'la ilgilidir. İnsanüstü varlıkların daha ziyade Hızır'ın şahsiyetine uygun düşmesi ve onunla özdeşleşmesidir. Türkiye'de "Hıdrellez", Kırım ve Doburca'da "Hıdırlez", Makedonya'da "Ederlez", Kosova'da "Hıdırles" gibi değişik biçimlerde söylenen Hıdrellez merasimleri, çeşitli ülke ve yörelerde teferruata tabi olarak bir takım farklılıklar gösterebilir. Ancak bunlar Hızır adının çağrıştırdığı gibi genellikle bolluk ve bereketi simgeleyen su ve yeşillik kavramlarının öne çıktığı, ağacın bol bulunduğu, bazen içinde türbe de yer alan mesire yerlerinde kutlanan merasimlerdir. 5 Mayıs günü temizlik yapıp, yiyecek ve içecek hazırlama gibi işlerle başlayan Hıdrellezle ilgili bütün merasimleri, adet ve gelenekleri Sipahioğlu (2005b:18-20), şifa ve sağlık talebine yönelik olanlar; uğur, bereket ve bolluğa yönelik olanlar; mal, mülk, mevki ve servet talebine yönelik olanlar; kısmet ve talih açmaya yönelik olanlar şeklinde dört grupta toplamıştır.

Sipahioğlu (2005b:18-20), Mamuşalıların yaptığı Hıdrellez etkinliklerini halkın yaptığı etkinlikler ve genç kızların (evlenmemiş) yapmış olduğu etkinlikler şeklinde iki grupta ele almıştır.

Halkın Yaptığı Etkinlikler: Hıdrellez eğlenceleri, Türk dünyasında olduğu gibi Mamuşalılarda da önemli yer tutmakta çeşitli etkinliklerin dışında değişik anlam ve özellikleri bulunmaktadır. Hıdrellez seneyi ikiye ayıran bir bayram olarak günlük

hayatta önemlidir. Bunların dışında yaz mevsiminin başlangıcı olarak, kışın pisliğini temizlemek için her hane Hıdrellezden bir hafta, on gün evvel evini temizler, evin eşyalarını yıkar, evin her yanını badana yapar, hıdrelleze tertemiz girer. Bunların yanında genç kızlar evlerinin her yerine, özellikle giriş kapısına yeşil dallar, sarmaşıklar asarlar. Evin hanımı, evde bulunan yiyeceklerin üstünü açar. Hıdrellez günü bütün evde bulunan yiyecekler açık durur. Erkekler normal olarak her gün olduğu gibi kendi işlerine gider, herhangi bir değişiklik yapmazlar. Ancak hıdrellez günü her hanede kuşluk yemeği için kol pite (kol böreği) yapılır, tarlada çalışanlara da kol pite götürülür. Akşam yemeği için ise paziden, ıspanaktan, kargaayağından veya ebeğümecinden yapılmış büryan yemeği yapılır.

Genç Kızların Yaptığı Etkinlikler: Hıdrellezden en az bir ay evvel genç kızlar çeşitli hazırlıklar yaparlar. Her mahallenin kızları kendi aralarında toplanır, hıdrellezi kimin evinde geçirecekleri kararını alırlar. Mahallede evi müsait olan, evin bir göz odasını genç kızlara hıdrelleze kadar tahsis eder. Kızlar nerdeyse her gün öğleden sonra tahsis edilen evin avlusunda salıncakta sallanarak, şarkı türkü söyleyerek eğlenirler. Perşembe günleri ise tam gün kalacakları eve giderler. Evin avlusunda dut, erik, elma gibi ağaçlara salıncak asarlar. Hem sallanırlar hem de şarkı, türkü söylerler. Hıdrellez gecesi gelmeden önce uzun Perşembe dedikleri günde bir çömlek, büyük bir desti veya bir küp içine her genç kız birer simge olarak bir şeyler koyarlar. Hıdrellez akşamı önceden hazırlamış oldukları yemekleri eğlenerek yerler, def eşliğinde türkü söylerler. Bütün gece uyumazlar, gün ağarmadan topluca çayırlara giderler. Çayırlarda diğer mahallenin kızlarıyla buluşurlar hep birlikte eğlenirler. Eğlenirken diğer mahalle kızları arasında mani atışması yaparlar. Her mahalle kendi yemeklerini över, karşı tarafın yemeklerini söverler. Özellikle baklava (sarayli) yemeği yerine körtatli (çörtatli) yapan mahalle kızlarına atıfta bulunurlar. Atışmalar devam ederken bir yandan da otlar üzerinde yuvarlanırlar. Yuvarlanmadan evvel evde önceden kaynatılmış ve değişik renklerle, özellikle kırmızı rengin hakim olduğu süslemelerle süslenmiş yumurtalar otlara salınır, arkasına ise yuvarlanmalar gerçekleşir. Yuvarlanmalardan sonra kuzukulağı toplarlar. Kuzukulağına Mamuşa'da kekelisa denir. Yiyebilecekleri kadar yerler, bir kısmını da eve getirir hane halkına verirler. Kızlar eve gelmeden önce dereye giderler. Şifa niyetiyle ellerini yüzünü yıkarlar.

Kimisi ise dereye dalar ve yıkanır. Gün artık kendini iyice belli edince hıdrellez evine gelirler. Kızları kollayan ve koruyan muhakkak orta yaşlı kadınlar vardır. Onlar da kızlarla beraber eğlenirler. Topluca eve gelince ilk iş olarak gül ağacı altına saklamış oldukları martifallarını açarlar. Bütün kızlar toplanır. Yanlarına da küçük çocuklar ve kadınlar toplanırlar. Maniler eşliğinde küpten herkesin simgesi çıkarılır. Genç kızlar söylenen manilerin anlamına göre kısmetlerini yorumlarlar. Maniye Mamuşa'da martifal denir. Martifal töreni bittikten sonra tekrar şarkı ve türküler söylenir. Öğlen yemeği yenilir. Akşama kadar eğlendikten sonra evlerine dağılırlar. Böylece kızların bir aylık eğlenceleri sona erer.

Mamuşalılarda da hıdrellez eğlenceleri, Anadolu'daki ve diğer Türk dünyasındaki eğlencelere benzemektedir. Yapılan bütün hal ve davranışlar, sağlığa, uğura, berekete ve kismete yöneliktir.

Hıdrellez günü kır çiçeklerinin kaynatılarak suyunun içilmesi, hastalıklara şifa vereceği, hıdrellez gecesi bütün sulara nur yağacağından, o gece suya girmenin her türlü hastalıklara karşı bağışıklık sağlayacağı inancı birinci gruba örnek gösterilebilir. Genellikle hıdrellez gecesi Hızır'ın yeryüzünde dolaştığı ve dokunduğu şeylere bereket getirdiği inancı çok yaygın olduğundan o gece evlerdeki yiyecek ve içeceklerin ağzının açık bırakılması, dileklerin bir kağıda yazılarak gül ağacının dibine konulması ikinci grubu teşkil eden uygulamalara örnek sayılabilir. Bunlara benzer pek çok örneğe rastlamak mümkündür.

Hıdrellez inancı ve adetleri folkloru olduğu gibi edebiyata da köklü bir biçimde yansımış, Gılgamış Destanından bu yana mitoslar halinde yazılı ve sözlü edebiyat geleneğinde yer almıştır. Anadolu'nun pek çok yerinde Hıdırlık denilen mesirelerin bulunması ve Hıdrellez başta olmak üzere bütün eğlencelerin burada düzenlenmesi edebiyatta Hıdrellez temasının canlı tutulmasına sebep olmuştur.

Dede Korkut'tan itibaren, Ebu Müslim, Battal Gazi, Danişmend Gazi, Sarı Saltuk, Köroğlu gibi kahramanların hayatı etrafında teşekkül eden destani romanlarda gerek Hızır ve İlyas'ın kişilikleri, gerek hıdrellez günü , gerekse Hıdırlıktan devam eden sosyal faaliyetler ve gelenekler ekseninde yer yer Hıdrellezin de zikredildiği görülür.

Klasik Türk Şairleri “evvel baharı” andıkları zaman genellikle Hıdrellez günlerini kastetmekte, ve bahar konu edilen şiirlerde ekseriya bu günleri anlatmaktadırlar.

Hıdrellez şenlikleri yapılırken özellikle dilek tutan genç kızlar tarafından söylenen aşk ve hasret dolu maniler anonim halk edebiyatının önemli bir bölümünü oluşturur. Bu tür manilere bütün Türk dünyasında rastlamak mümkündür. Bunun yanında halk şiiri geleneğine uyularak bazı saz şairlerince Hıdrellezi konu alan şiirlerde söylenmiştir. Divan edebiyatında da Hıdrellez çeşitli özellikleriyle bir çok beyitte yer almıştır. Osman Şems Efendi'nin bir Hıdrellez günü İstanbul'dan Bursa'ya gitmek için vapura binerken söylediği “Devran bizi yaran-ı kadimden ayırdı. / Oldukları gün Hızır ile İlyas mülaki” beyti bunun bir örneğidir. Modern Türk şiirinde de Hıdrellezden ilham alan manzumeler tertiplenmiştir. Arif Nihat Asya'nın “Hıdrellezde Kızlar” adlı şiiri bunlardan biridir (Sipahioğlu, 2005b:18-20).

Yıl İçinde Yapılan Diğer Etkinlikler;

Sipahioğlu' nun (2006:18-19) aktardığına göre eskiden yıl içinde gerçekleşen başlıca etkinlikler şunlardır: Koloştra pidesi, kuzulann analarından ayrılması, koyunların kırılması, ekin ve harman kırılması, pekmez yapılması, pastırma kesilmesi

Koloştra Pidesi: Eskiden hemen hemen her evde sağmal inek bulunmaktadır. İnek en az senede bir yavrular. Yavru olduğu zaman bir hafta kadar sütü koyudur. Bu süte koloştra denir. Bir hafta ineğin sütü sağılırken koloştra toplanır. İneğin memelerinden normal süt akmaya başlayınca da, toplanılan koloştra ile pide yapılır. Buna koloştra pidesi denir. Koloştra pidesine yakın akrabalar davet edilir.(hala, amca, dayı, teyze, yakın komşular)

Koyunların Kırılması: Eskiden çoğu evlerde koyun sürüleri bulunmaktadır. Yapağlar büyüyünce kırılma zamanı gelir. Koyunlar kırılırken de akrabalar toplanır, bir araya gelir.

Kuzulann Analarından Ayrılması: Koyunlar ocak ayının ortalarında kuzulamaya başlarlar. Kuzular analarını emer. Mayıs ayı gelince artık kuzular iyice büyür ve gelişir. Erkek kuzuların çoğu ve zayıf olan dişi kuzular satılır. Satılmadan önce kuzular analarından ayrılır. Anasından ayrılan kuzu annesini ister. Ayrıca annesi de yavrusunu

ister. Birbirlerine kavuşamadıkları için çok acıklı ses çıkararak bağırlar. Bu acıklı ses bütün hane halkını etkiler. Bu acıklı sesin etkisinden kurtulmak için de ilk süt ile süt paparası yapılır. Süt paparasına akrabalar ve komşular davet edilir. Böylece muhabbetin sesi, koyun ve kuzuların sesini bastırmış olur.

Ekin ve Harman Kırçması: Uzun süren bir işin sonunda, işin sağ salim, kazasız, belasız bittiğinden dolayı akraba ve yakın komşulara akşam yemeği verilir. Bu yemeğe kırçma denir. Ekinler de Ekim ayında ekilmeye başlanır. Arazisi bol olanlar bir ay veya fazla bir süre ekin ekmekle uğraşır. Ekinler bittikten sonra da yukarıda bahsedilen akşam yemeği yapılır. Ekinlerin sonunda ve Harmanların sonunda verilen kırçma yemeklerinde tavuk etiyle yahni yapılır. Aynı olay harmanların bitiminde de tekrarlanır. Arazisi bol olan haftalarca harman döver. Sonunda da akrabalarını bir araya getirerek, kırçma yapar.

Pekmez Yapılması: Kışlık yemekleri süsleyen yemeklerden biri pekmezdır. Pekmez, Ekim ayının sonunda bağ bozumu sonunda yapılır. Pekmez yapılırken hala, teyze gibi akrabaların yanında komşular da çağırılır. Birlikte üzümler ezilir. Kasaya atılır, şıra yapılır. Şıra büyük bir şenlik içinde davetlilerle birlikte içilir. Artan şıralar tavaya konularak, pekmez yapılır. Pekmez koyulaşınca köpük tutar. Bu köpükler ağaçtan kaşıklarla çanaklara konulur. Ceviz ile yenilir. Ayrıca poğaçaya yapılır. Poğaçaya pekmez yapılan ateşin külleriyle pişirilir. Hep beraber şenlik içinde iki akşam kadar geçirilir.

Pastırma Kesme: Mamuşa' da gelenek haline gelen davranışlardan biri pastırma kesmektir. Hali vakti yerinde olan büyük baş hayvan, (kısır inek, öküz, manda) daha zayıf halde olanlar tosun, buzağı gibi ...hayvanlar keserler. Manda kesenler oldukça azdır. Günümüzde tamamen kalktığını söyleyebiliriz. Pastırmalar, havalar soğumaya başladığı mevsimde kesilmeye başlar. Bu genellikle Aralık ayına tekamül etmektedir. Pastırmayı kesmeden önce yakın olan akrabalar davet edilir. Erkekler pastırma kesme hazırlıklarını tamamladıktan sonra keserler. Hayvan yüzüldükten sonra ilk iş olarak hayvanın ödünü ortadan kaldırmaktır. Bunu yaptıktan sonra hayvanın sidik torbası çıkarılır ve çocuklara verilir. Bunu şişirip, bununla oynarken, bak bizim pastırma ne kadar büyük diyerek, arkadaşlarıyla yarış haline gelirler. Daha sonra hayvanın kaba etlerinden büyük bir tepsi et keserler. Kesilen bu et hanımlar tarafından hazırlanır,

ateşte pişirilerek, orada bulunanlara verilir. Ayrıca pastırma kuşluğu yapılır. Pastırma kuşluğuna uzak-yakın bütün erkek akrabalar çağırılır, bayanlardan ise yakın olanlar, yani hala, teyze, komşu kadınları davet edilir. Pastırma kuşluğunda pastırma köftesi ve pastırma helvası yapılır. Pastırma köftesi, yeni kesilmiş pastırmadan etler, et baltası ile et tahtasında parçalanarak, kıyma haline getirilir. Kıyma haline getirilen bu etler, ateşte kaynatılarak yemek haline gelir. Pastırma helvası da pastırmanın iç yağlarını kullanılarak undan yapılır. Pastırma köftesi ve pastırma helvasından oluşan, pastırma kuşluğu akraba, dost ve komşularla birlikte yenilir. Yemekten sonra sohbet esnasında çay, kahve içilir. Öğle namazı için camiye gidilerek, herkes dağılır. Görüldüğü gibi Mamuşalılar düğün, dernek, doğum, ölüm gibi olayların dışında yıl içinde birkaç defa bir araya gelmektedirler.

2.3.Halk İnanışları, Halk Mutfağı, Giyim Kuşam

Geçmişteki tecrübelerle dayanan, halkın kendisine zarar ya da fayda getireceğini düşündüğü birçok inancı vardır. Bu inanışlar batıl gibi görünse de birçoğunun doğruluğu bilimsel olarak ispatlanmıştır.

2.3.1.Yatırlar, Ziyaret Yerleri, Tabiat Olayları, Günler İle İlgili İnanışlar, Ocaklar, Uğur, Bereket ve Uğursuzluk

Emir Sultan ve Veysel Karani Hazretlerinin türbeleri önemli ziyaret yerleridir. Mamuşalılar dileklerinin gerçekleşmesi ve şifa olması için buraları ziyaret ederler. Özellikle sünnet düğünlerinde çocuklarını buraya getirerek dua ederler. Çocuklarını Tophane'ye ve Bursa'da bulunan diğer Osmanlı padişahlarının türbelerine de götürüp dua eden Mamuşalılar da vardır.

Yatırlar;

Mamuşa'da da Koca Hoca'nın mezarı vardır. Halk buraya "Koca Hoca Türbesi" der. Koca Hoca'nın kimliği belli değildir. Halk Koca Hoca'nın keramet sahibi olduğuna, ruhunun gücüne halen inanmaktadır. Türbede yatan Koca Hoca'nın ruhu iç rahatsızlıkları, huzursuzlukları, nazara tutulanları iyileştirdiğine inanılır. Bu yüzden sinire kapılmış, ev büyüklerinin sözünü dinlemeyen çocuğa "Sen be çocuğum delirmisin, olmsın Koca Hoca türbesi için" derler. Durdurur, rahatsızlığına şifa

arayan kişi türbeye para koyar veya gömleğini kabrin üzerine bir süre bıraktıktan sonra onu giyer. Bir Şey dileyen kimse türbede mum yakar. Kabrin yanında ateş yakanlar ve bir yumurta bırakanlar vardır. Ateş aile ocağının aydın olması ve yumurta ise neslin çoğalmasını sağlayan üremenin-bereketin sembolüdür (Receboğlu,1999:7).

Ziyaret Yerleri;

Mamuşa'da Kamber Bey Camiinin yerinde 1979 yılında inşa edilen yeni camiinin avlusunda bulunan musalla taŐının ortasında iki parmağın girebileceği kadar bir delik vardır. İnançlara göre elinde "badraviça" (sivilce biçiminde et çıkıntılar) olan kişi parmağını bu deliğe koyar veya yağmur yağınca bu delikten akan yağmur suyu ile elini yıkarsa sağılacağına inanılır (Receboğlu,1999:7).

Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar;

Güneş;

Mamuşalı Türklerin inançlarına göre, Güneş çıkay yerine mutlaka güneş doğay denmesi gerekmektedir. Eğer Güneş çıkay denirse, güneş kendiliğinden "Gözlerin çık-sın" dermiŐ. Güneş batay yerine mutlaka güneş doluni denmesi gerekmektedir. Biri "Güneş Batay" derse güneş de kendiliğinden "Gözlerin batsın" dermiŐ. Mamuşalılar da konuşma sırasında bunlara çok dikkat etmektedirler. Herhangi bir yanlışlığa kapılmamaları için büyük özen göstermektedirler.

Yıldız;

Mamuşalı Türklerin ilginç inançlarından biri de, mesela gecede parlayan yıldızları biri saymaya kalkarsa, kaç yıldız saymıŐ olursa ellerinde o kadar siğil (badravica) çıkacağına inanılır.

Günlerle İlgili İnanışlar;

Mamuşalı Türklerin başka bir inanışları da kızını vermeye niyetlenen baba, "evet" sözünü Pazartesi ya da Perşembe gecelerinde der. Bu gecelerde törenler düzenlenir, Şenlik yapılır, ziyafet verilir. Bu adete uymayan ailelerin kızlarının evlilik hayatında uğursuzluk ve piŐmanlıđın hüküm süreceğine inanılır. Bir de, kızını veren bir baba o ilk gece pişmanlık duyarsa, kızın hayatı boyunca büyük Őansızlıđa yol açacağına

inanılmaktadır. Babanın da öbür dünyada cehennem ateşinde yanacağına inanılır. Türklerin eski inançlarında var olan babayı ve onun söylediklerini kutsal sayma Mamuşalılarda halen devam etmektedir.

Çamaşır;

Pazartesi, Cuma günlerinde Mamuşalı kadınlar kesinlikle çamaşır yıkamazlar. Yıkayan olursa onun o haftasının iyi geçmeyeceğine inanılır. Bugünlerde yıkanan çamaşırın uğursuzluk getireceğine inanılır.

Sofrabezi;

Mamuşalı Türkler akşamleyin sofrabezini kesinlikle dışarıda silmezler. Akşamleyin bezin sililmesiyle bereketin ve meleklerin evden kaçacağına inanılır.

Ocaklar;

Tırnak; Mamuşalı Türklerin inançlarına göre, bugün de hala ayak ve el tırnakları Cuma ve Salı akşamları kesilmezmiş. Eğer bu gecelerde tırnaklar kesilirse öbür dünyada Allah, gözünün yaşına bakmadan, göz kirpikleriyle toplatılacağı inanılmaktadır. Bir de tırnakların gündüzün kesilmesi şartmış, kesilen tırnakların bir kâğıt parçasına toplanarak duvarın bir deliğine bırakılmasını şart koşturmaktadır. Ya da ateşte yakılmalıdır.

Tırnaklar ateşte yakılırken şu sözler söylenir: "Bu dünyada kül, öbür dünyada gül olsun". Çocuğun tırnaklarını çalışkan biri keserse çocuğunda çalışkan olacağına inanılır.

Elişi;

Cuma ile Salı gecelerinde kadınlar el işi yapmazlar. Bu geceleri kutsal sayarlar, bu gecelerde Kuran okurlar. Eğer bu gecelerde biri el işi yaparsa, evde bulunan meleklerin kaçırdığına inanılmaktadır.

Cuma günleri ziyaret günleri olarak kabul edilir. Büyükler de Cuma namazından önce giyinip süslenirler, öksüzleri ziyaret ederler. Bu durum kısmen de olsa Bursa'da da devam etmektedir. Bu ziyaretten sonra, Cuma namazını kılmak için camiye giderler.

Uğur, Bereket ve Uğursuzluk;

Yolculuk;

Yola çıkan yolcunun annesi su dolu bir kovayı ardından dökmektedir. Bu da yolcunun sağ salim gidip gelmesi içindir. Ayakkabılarını çıkardığı anda ayakkabılar birbiri üstüne gelirse o kişinin yol yapacağına inanılır.

Düğün;

Mamuşalı Türkler düğünlerin ilk günü olarak Çarşamba ve Cumartesi gününü seçerler, Genelde düğünler bu günlerde başlamaktadır. Bu günlerde hayırlı olacağı düşünülür.

Doğum;

Doğum yapan kadın 40 gün, geceleyin dışarı çıkamaz. Geceleyin dışarı çıkan doğum yapmış kadının çarpılacağına inanılır. Yeni doğan bebek kırk gün yalnız bırakılmaz. Bebeğin yanına cin ve şeytan yanaşmasın diye Kur'an-ı Kerim ve süpürge konur.

Ekmek;

Mamuşalı Türkler ekmeği kutsal sayarlar, ekmeğe katiyen basmazlar. Her gören ekmeği munasip olan bir yere bırakır. Çocukların elleriyle ekmeği yere atmaları iyi bir işaret değildir, deyişlerine göre "günah"tır. Aynı biçimde çocuklara İkinci ve Akşam ezanları arasında ekmecek verilmezmiş. Bu zamanda çocuklara ekmecek verilirse "Evin bereketi kaçar" tümcesiyle inanışlarını dile getirirler. "Kıtlık olur" ya da çocuğa "anan ölür" derler.

Kızarıklık;

Mamuşalı Türkler her hangi bir zamanda birinin elinin içinde kına gibi bir kızarıklığın belirmesini, çok yakın birisinin ölümüne işaret olarak görürler. Mamuşalı Türklerin inançlarının biri de, kulakların sürekli kızarması (yanması) "düşman anıyor" olarak yorumlanır. Sağ kulağın kızarmasına "dost anıyor", sol kulağın kızarmasına "düşman anıyor" derler. Aynı biçimde sağ kulağın çınlaması ve sağ yüzün yanması ile yakın biriyle kucaklaşacağına inanmaktadırlar. Sol kulak çınlaması ile sol yüzün yanmasına "düşman anıyor" diye inanılır (Mazrek, 2001a:28).

2.3.2.Yiyecek Türleri, Yapılışları ve Sofra Gelenekleri

Kol pite (kol böreği), ırgat böreği, yufka böreği şeklinde üç çeşit börek vardır. Kol böreği, genelde düğünlerde yapılır. Irgat böreği ise lor, lahanana, ıspanak gibi çeşitli şekillerde tarlada çalışan işçilere yapılır. Yufka böreği de genelde cenazelerde yapılır, yağlı olur. Genellikle işkembeden bazen de lordan, lahanadan yapılan bu börek yufkaların üst üste dizilmesiyle olur (kişisel görüşme, 2007).

Paça (koyu çorba); kemiklerin suyundan yapılan bir çorbadır, içerisine kuşbaşı etler konulur.

Etlı fasulye; bu yemeğin çok lezzetli olmasının üç tane nedeni vardır: birincisi içine bol et konulması, ikincisi doğal sudan yapılması, üçüncüsü ise iyi fasulyenin kullanılmasıdır.

Musakka; kıyma, domates ve soğandan oluşur, içine çok fazla miktarda kıyma konulur.

Lahana sarması;

%80i etten gerisi pirinçten oluşan bir sarma çeşididir.

Tezpişte; hamurun tereyağı ile kavrulmasıyla oluşan bir tatlıdır. Çabuk pişti, oldu anlamındadır. Ayrıca saraylı (baklava), sütlaç gibi tatlılarda yapılır.

Piçiva

Yemeğe konulacak etler doğranır. Bunlar arzuya göre kırmızı et veya tavuk eti olabilir. Bir tencerede etler suyunu bırakıp çekinceye kadar karıştırılır, üzerine su ilave edilerek kaynatılarak pişirilir ve soğumaya bırakılır.

Diğer tarafta un pembeleşinceye kadar kavrulur. Kavrulmuş unun üzerine soğuk et suyu dökülür. Boza kıvamına gelinceye kadar karıştırılarak pişirilir. Sarımsak dövülerek bu karışımın içine ilave edilir. Birkaç kez karıştırılarak ateşten alınır. Fırın tepsisine dökülür ve üzerine etler dizilir. Fırında etlerin üzeri kızarıncaya kadar pişirilir.

Rasolet (Kapuska)

Beyaz lahanana küçük küçük parçalar halinde doğranır. Doğranan bu parçalar tuzla iyice

ovulur. Doğranan lahananın içine domates rendelenir. Soğan ufak ufak doğranarak ilave edilir. Dövülmüş sarımsak konur ve iyice harmanlanır. Derin bir tencerenin içine bu karışımın yarısı konur. Üzerine tercihe göre kırmızı et veya tavuk eti çiğ olarak sıralanır. Kalan karışım üzerine dökülür. Diğer taraftan margarin eritilir içine kırmızı toz biber konarak tencereye dökülür. Yeteri kadar su konarak pişirilir.

Filiya

Bir çeşit börek olan bu yemek bahçede yapılır. Bahçede ateş yakılır ve sac buradaki korların üzerine konur.

Unun içine su ve tuz ilave edilerek boza kıvamında bir karışım elde edilir. Yağlanmış büyük bir tepsiye bu karışımdan iki kepçe dökülür. Odun ateşi üzerindeki kızgın sac tepsinin üzerine kapatılır. Hamur pişene kadar bekletilir. Hamur pişince sac tepsinin üzerinden alınarak tekrar ateşe konur. Bu arada pişen hamurun üzerine ayran ve yağ sürülür. Üzerine tekrar iki kepçe hamur dökülür. Kızgın sac tepsinin üzerine kapatılır hamurun pişmesi beklenir. Bu işlemler yirmi kez tekrarlanır.

Mamuşa Tatlısı

İlk olarak aynı oranda şeker ve su karıştırılarak ateşe konur ve şerbet kaynatılır. Kıvam alınca ocaktan alınarak ılınmaya bırakılır.

Sütün içine sıvıyağ ve su katılarak kaynatılır. Kaynamaya başlayınca içine yavaş yavaş karıştırarak boza kıvamına gelinceye kadar un ilave edilir ve kaçamak yapılır. Bu hamur yağlanmış fırın tepsisine dökülür. Baklava dilimi şeklinde kesilir. Fırında pişirilir. Tatlı fırından çıkarılınca sıcakken ılık şerbet dökülür.

Kadı Boğan Tatlısı

Bir kg su ve şeker karıştırılarak şerbet yapılır. Ocaktan alınarak ılınmaya bırakılır. Üç paket margarin eritilir ve içine bir çay bardağı süt ilave edilir. Bir paket kabartma tozu ve aldığı kadar un konarak yumuşak bir hamur elde edilir. Yumurta büyüklüğünde parçalar koparılarak yuvarlanır ve bastırılarak bir parmak kalınlığına indirilir. Yağlanmış fırın tepsisine dizilir ve pişirilir. Fırından çıkan tatlının üzerine sıcakken ıltılmış şerbet dökülür.

Kabak Reçeli

Kabak ufak ufak doğranır. Kabaklar sulandırılmış kireç suyunda yaklaşık bir saat kadar bekletilir. Kabaklar yıkanır. İçine bir kg şeker ve biraz su ilave edilerek kaynatılır.

Ayva Reçeli

Ayva ufak ufak doğranır. Ufak ufak kesilen ayvalar sulandırılmış kireç suyunda yaklaşık bir saat kadar bekletilir. Ayvalar yıkanır. İçine bir kg şeker ve biraz su ilave edilerek kaynatılır.

Erik Reçeli

Eriğin çekirdekleri çıkartılır ve yıkanır. Bir kg erik için bir kg şeker konur ve akşamdan sabaha kadar bekletilir. Erikler suyunu bırakır. Bu suyla birlikte kaynamaya konur. Eğer su yetmezse ilave edilir. Reçeller Mamuşalıların yemek kültüründe önemli bir yere sahiptir.

Sofra Gelenekleri

Hanenin en yaşlı kadını yemek yapar, yemek yaparken de yardımcı olarak en büyük gelin yanında bulunur. Genç gelinler ise ekmek yoğurur, pişirir, evi ve avluları temizler.

Sofra kurulur, sofraya oturmadan önce herkes ellerini yıkar. Eskiden hanenin en küçük gelini bir eline leğeni, bir eline ibriği alır. Büyükten başlayarak, bütün aile fertlerinin ellerine su dökerken, ikinci bir gelin varsa, mahramayı (havlu) uzatır. Gelin yoksa hanenin genç kızı bu işi yapar.

Yemek işi bitip, sofraya kalktıktan sonra da aynı işlem tekrarlanır, ellerin yıkanması için gelin tarafından leğen ve ibrik getirilir ve eller yıkanır. Şimdilerde bu kalkmıştır. Erkeklerin olduğu bir sofrada gelinin gördüğü işi, hanenin delikanlısı görür. Sofra kurulunca, önce hanenin en yaşlısı yemeğe başlar.

Düğün, dernek veya bunlara benzer bir cemiyet toplantısına cemaat namazdan sonra gelir. Önde imam, sonra yaş sırasına göre insanlar içeri girer. Girdikleri gibi başta

imam oturur. İmamın sağına soluna varsa yabancı misafirler oturur. Yaş sırasıyla oturma işlemi tamamlandı Gençler ve çocuklar da kendilerine ayrılan odada oturur.

Bir düğünde on-on beş sofraya kurulur, ancak bütün bu sofralara oturacak insanlar yerlerini bilirler. Rastgele sofraya oturulmaz. Muhabbet esnasında başta imam, sırasıyla yaşlılar konuşur, diğerleri dinler. Bir odada bir kişi konuşur, diğerleri can kulağıyla dinlenir. Soru sorulacaksa, adabına uygun olarak söz istenir ve sorulur. Dolayısıyla bir cemiyette veya aile içinde konuşacak olanlar bellidir.

Düğünlerde yemeklerden en fazla ilk gece: çorba, etli fasulye ve pasta; ikinci gece ise: paça (koyu çorba), etli fasulye, lahana sarması ve baklava sunulur. Düğünlerde Pazar günü ise saat 9-10 arası misafirlere yemek (cüveç) verilir. Yemekte patates, kıyma ve dilim dilim kesilmiş domates bulunur. Düğünlerde 500-700 kilo et yemekler için harcanır. Düğünün birinci akşamı ziyafete gelenler ikinci günü börek üzerinde karpuz, üzüm gibi mevsime göre meyveler veya bal, reçel gibi değişik yiyecekler koyarak düğün evine getirirler.

Düğünden önce kız tarafı mahramayı duvara asıp evet dediğini ima ettiği akşam misafirlere hamurdan yapılan tiganisa ikram edilir. Ramazan ayında iftara davet edilenlere çorba, etli kuru fasulye, börek, pilav ve tatlı ikram edilir. Yemekler evde hazırlanır (Sipahioğlu, 2004a:18-21).

Şehre göçle birlikte yemek çeşitlerinin çoğu özelliğini devam ettirmekle birlikte birçoğu da şehrin şartlarına uydurularak değişmiştir. Bazı düğünlerde ve özel günlerde Mamuşalılara ait yemek şirketlerinden yemekler getirilmeye başlanmıştır.

2.3.3 Giyim Kuşam

Özel günlerde giyilenler: Düğünlerde yeni gelinler ve gelin olan kız “Çityan mintan” adı verilen şalvardan oluşan kıyafeti giyerler. Bu şalvarlar on iki metre bezden/kumaştan oluşan yerel bir giysidir. Üzerindeki cepken yıldızlarla işlidir.

Fotoğraf 13. Çityan Mintan

Kaynak: S.Mazrek (1999:21)

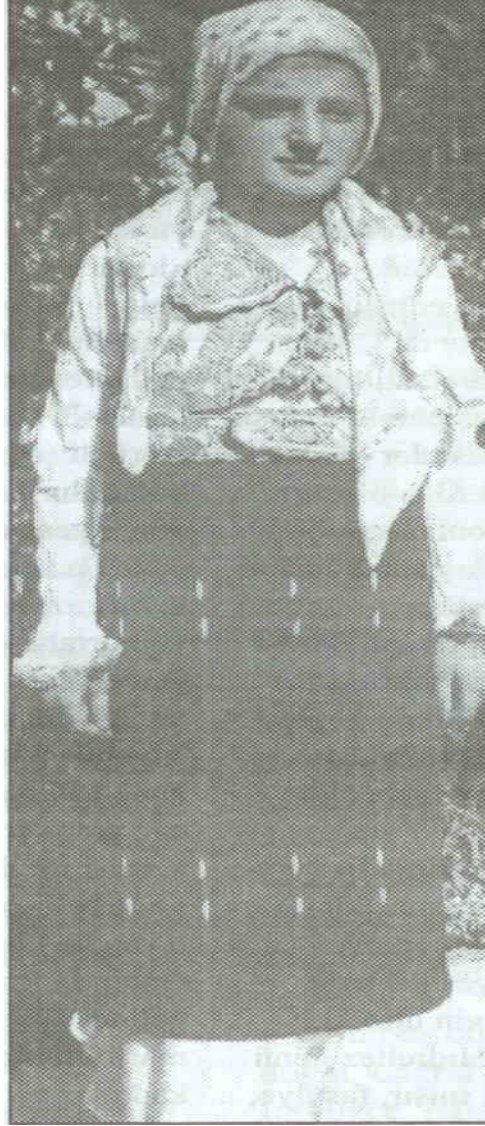
Fotoğraf 14. Törenlerde Giyilen Kadın ve Erkek Kıyafetleri

Kaynak: B.Mazrek (1999:17)

Günlük kullandıkları geleneksel ve modern kıyafetler kıyafetler aşağıdaki resimlerde görüldüğü gibidir.

Fotoğraf 15. Eski Çocuk Kıyafeti

Kaynak: Sipahioğlu (1999)

Bayan ve çocukların giydiği eski kıyafetler, Türkiye’de köylerde çocukların ve kadınların giydiği kıyafetlere benzemektedir. Günümüzde ise Kadın ve çocukların giydiği kıyafetler şehirdekilere benzemeye başlamıştır. Kadınlar; kendileri ve çocukları Bursa’nın çarşılarından aldıkları giysileri giyerler.

Fotoğraf 16. Genç Kıyafeti

Gençler, genelde modern ve çağdaş kıyafetlere yönelmiştir. Yukarıdaki resimde de görüldüğü gömlek , kot ve spor ayakkabı gençlerin yaygın olarak kullandıkları kıyafetler arasındadır.

Yaşlı erkekler, genelde kumaş pantolon ve ceketten oluşan takım elbise giyerler. Ceketin içinde gömlek, gömleğin üzerinde ise yelek vardır.

Fotoğraf 17. Yaşlı Kıyafeti

Erkekler, oyun oynamak için kadın kıyafeti giyer, buna “Cambal kıyafeti” denir.

Bursa'daki Mamuşalılarda giyim Bursa'ya dolayısıyla Batı'ya benzemeye başlamış.Ancak düğünlerde ve bazı özel günlerde kullanılan yöresel kıyafetlerden bir kısmı halen özelliğini koruyabilmiştir.

BÖLÜM 3 : ANONİM HALK EDEBİYATI

3.1. Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

3.1.1. Manzum Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

3.1.1.1. Türkü

Türkü; türlü ezgilerle söylenen Anonim Halk şiiri nazım biçimidir. Yapı bakımından İki bölümden oluşur. Birinci bölüm, türkünün asıl sözlerinin bulunduğu kısımdır. Konuları; aşk, kahramanlık, gurbet, ölüm, doğadır. Türk halkı yaşamını ilgilendiren her konuda türkü yakmıştır.

1. Haticem Türküsü;

Mendilımdır turali

Sevgilımdır burali

Ceçma kapım ününden

Yüregımdır yarali

Kara vapor odundandır

Direkley mumdandır

Beni senden ayıran Haticem

Eceli kurşumdandır.

2. Çimende Çiçek;

Çimende çiçek

Çim beni cümecek

O beyaz vücudumi

Ziyaret edecek

Yaşım onseyçiz

Anam aglasın

Karalar baglasın

Çivide mantom

Asılı kaldı

İçi sandık çeyzım

Basılı kaldı

Ürtün yüzümi

Sinekler konmasın

Celır ayaktaşlam

Yüregım yanmasın.

3. Osman;

Osman kavali çalar

Fatma tepede aglar

Ne aglarsın be Fatma

Dar mi celdi bu yollar

Mamusa'ya endın mi?

Çarabını cidın mi?

Cittığın akşam be Fatma

Ane benim Osmanım dedın mi?

Mamuşa çınarlari

Alaylı dolaylı yollari

Niça oldun a be Fatma

Yoktur bunun kolayi.

4. Askerlik Türküsü;

Kışlada daulla çalay

Asçerle toplani

Ne hoş imiş bu asçerlık

Lezedine doyulmay

Pek çoktan bekledık bu cüni

Bucundur asçerlerin düğünü

Cücilen bekledık bu cüni

Bucundur asçerlerin düğünü

Ugurla olsun arkadaşla

Aldık selamet yoluni

Bu akşam çalgıla çalayla

Asçerle toplanıla

Sebep oldi bu asçerlık

Can cigerden ayrıldı.

5. Çanakala İçinde;

Çanakala içinde sıra sıra süğütler

Süğütler altında yatır baba yigitler

Of cençliğime vay.

Çanakala içinde bi yeçil testi

Analar babalar ümidi çesti

Of cençlıgıme vay.

Çanakala içinde vurdılar beni

Anasız babasız cümdila beni

Of cençlıgıme vay.

Çanakala içinde zincirli bunar

İçmanın be arkadaşla zehirli sula

Of cençlıgıme vay.

6. Mamuşa'nın Kızları

Şu Mamuşa kızları

Kısa ciyer carları

Eteni Aga kızları

Renk renk ciyer çarapları

Armut dalda dallanır

Yere düşer ballanır

Şu Mamuşa kızları

Cene bize yovvarır

Rafta kodum çağıdı

Çim aldı çim okudi

Şu kulubun kızları

Cene bizi çağırdı

Ne bakaysın bacadan

Cüzlerin alacadan

Ne korkaysın azime
O kk kocandan
Baelerde kaysi
Yere düşti yarısı
Yakup Poe karısı
Kati cece yarısı
Turnam, turnam,
Sen cidersen Mamuşa'dan
Ben bunda durmam
Baelerde bberım
Crmcemden czelyım
Dır dır etma kaynanam
Ogluni alır ciderım.
Turnam turnam
Hiçbir dala konmam
Sen cidersen Mamuşa'dan
Ben burda kalmam.

Söyleyen: Merhume Hidayet Mazrek, Derleme Tarihi:1979, Derlenen: Bir Türkü

Kına Gecesi Türküleri:

7. Gelin Gidecek Kız Evinde Söylenen Trk;

"Hayde kızlar haykırılım akşamda sora

Biz bu cni crmisık kaç yıldan sora

Hayde kızlar oturalım mindere bağdaş

Nasıl ayrılacasın kızlardan kardaş.

Elimizde elimizde telli yumurta

Çok haykırdık celin hanım bizi unutma

Elimizde elimizde boncukla

Alla versın celin anıma çok çocukla".

8. Oğlan Evinde Söylenen Türkü;

"Bizim evde bizim evde serçe

Celin anım cetirecek çevreler

O çevreler o çevreler bin dallı

Neymişin mori anım celin igballı

İgballına deyalım maşalla

Düğününde oynayalım işalla.

Bizim evde bizim evde çovkala

Celin anım cetirecek alkala

O alkala bükmeli, o alkala bükmeli

Neymişin celin anım sürmeli

Sürmelene ne deyalım maşalla

Bu ceceden sen bizımsın işala.

Celinin başında zambaklar,

Yürür cezer cüvegiye hep bakar

Celinin elinde rakilen şarap

Cetirecek cüvegiye nağışli çarap
Bizım evde bizım evde koyun kulagi
Cüvegi kaldırıcak telli duvagi
Celin anım pek maşalla
Bu cece celırsın bize işalla
Cüvegi cüvegi kaldır başını
Sana alacasık Mamuşa'nın en cüzel kızını

9. Yemen Yemen Şanlı Yemen;

Ovmay atım ezılırmı
Tabur yolda dizılırmı
Vay benim kara yazılarıım
Çak Yemene cidılırmı
Yemen Yemen şanlıYemen
Toprakları kanlı Yemen
Ben Yemene dayanamam
Validimden ayrılamam
Borozanlar çalıyor
Bin başılar danlıyor
Darılmayın darılıyor
Can cigerden ayrılıyor
Çıktım Yemen düzüne
Çizmey çıktım ta dizıme

Cürdüm düşman celiyor
Devlet menzilerini aldım elime
Yeşil çadır yaşmi tutar
Devlet manzer pasmi tutar
Varmi soran vahlidime
Benim için yasmi tutar

10. Küçük Asker;

Annem beni büyütti
Bu yerlere yoladi
Alsancağa teslim etti
Hizmet eyle vatana
Hey küçük asker sen nereye
Ben cidiyorum evime
Üç cünlükçi kardaşlarım
Kan damlar yüregimde
İştinmi dünkü zabitlar
Ne söyledi kışlalarda
Çafir düşman
Bayrak baglamiş
Camilarda her yerde
Cel tutunalım el ele
Atılalım dag tee

Patlatalım bombaları

Şan vereli her yere.

(Tunalıgil, 1996:51-52)

3.1.1.2.Mani, Ninni

Maniler;

1. Ak bunar kara bunar

Hep kuşlar ona konar

Yarım citti aşçere

Yüregim ona yanar.

2. Akıllısın korkmasın

Fekat biraz aylasın

Bu akıllen kalırsen

Ebet adam olmassın.

3. Al şalım yeşıl salım

Ah edip ağlaşalım

Aramızda düşman var

Biz nasıl konuşalım.

4. Ayagında yemeni

Niçın almaysın beni

Bu dünyanın ülümi

Ne seni kor ne beni.

5. Ay dogdi düze düşti

Zülüfler yüze düşti

Eller çifte cezerçen

Ayrılık bize düşti.

6. Ben bir sehar kuş idım

Asmaya konmuş idım

Erenler olmasaydı

Ben onda kalmış idim.

7. Bu derenin uzuni

Balta çesmez buzuni

Alsam Prizren kızını

Cütüremem nazını.

8. Cükte uçar tayare

Selam süle o yare

Benden ümidi çessın

Baksın başına çare.

9. Çevremın çenari işli

Avliyımızda yeşil testi

Sen tutmasen elımden

Bu cünül senden ceçti.

10.Çıktım çeşme başına

Çikti bi kız karşıma

Verdim selam almadi

Vay o kızın başına.

11.Deynizde vapor ceçer

Dibi yeşile benzer

Senin yeşil cüzlerin

Benim cüzleme benzer.

12.Duvara astım çilim

Kardaşımın adi Selim

Selim bizim büyürse

Alırsık telli celin.

13.Ey kamişım kamişım

Suya düştüm yanmışım

İster al ister alma

Ben kapıyına dayanmışım.

14.Furunda olur amur

Çüreklen yanar çümür

Müradımız tez olur

Allah verirse ümür.

15.Kalladan endım aşı

Elimde cümüş maşı

Kovk be süpür çardagi

Celecek mühim paşı.

16.Lamba şişesız yanar mi?

Bülbül cüle konar mi?

Ben bu dertten üürsem

Yarım bana yanar mi?

17.Mamuşa'nın çardakları

Tellidir bardakları

Ben yarimi seçerim

Kınalıdır parmakları.

18. Odama düşettim hali

Boyum karanfil dali

Cüren maşallah desin

Çimin var büle yarı.

(Tunalıgil, 1996:49)

Ninniler,

Anonim Halk Edebiyatına giren ninniler, şiir biçiminde yazılmıştır. Şiir biçiminde olan bu ninniler, anneler tarafından çocuklarını uyutmak için söylenmiştir. Mamuşalılarda önceleri ninnilerin sayısı daha çokmuş, bugün ise ninniler gün geçtikçe değerini kaybetmektedir. Anneler çocuklarını uyutmak için beşik sallayarak ninniler yerine türküler ya da şarkılar söylemektedirler. Ama okunan ninnileri dikkate alırsak bu ninnilerin sözlerinin sağladığı ahengin çocukları etkileyerek daha çabuk uyuttuğu görülmektedir. Mamuşalılar ninnileri dörtlük ve beşlik olarak söylemektedir. Mısralarında ise hece sayısı yedi, sekiz, ya da on bir olarak görülmektedir.

Ninnilerde her kıtada ninni denmesi geleneklerden ileri gelmektedir. Ninnilerde çocukların güzelliği konusu daha ağırlıklı olarak söylenmektedir. Annelerin çocuklarını uyuturken söyledikleri bu ninniler, yeni yetişmekte olan çocuklar tarafından büyük bir dikkatle dinlenmektedir. Bunlar sayesinde çocuklar daha çabuk uyumaktadırlar. Anneler söyledikleri bu ninnileri kısa zamanda yeni yetişen annelere

de ezberletmektedirler. Mamuşalılar ninnileri böylece kuşaktan kuşağa taşımış ve günümüze kadar ulaştırmıştır.

1.Ninni kızım ninni

Ninni içi cüzüm ninni

Ninni annan söyleyecek

Ninni beşiğidir boyalı

Yastığıdır oyali ninni ninni

2.Pek hanımsın, pek hanım

Sensiz sıkılır canım

Uyu çocuğum uyu

Büyü çocuğum büyü ninni ninni

3.Ninni söylerim ninni

Ninni uyuturur ninni

Anan cüzel uyuturur

Süt içtirir hem büyütürür ninni

4.Ninni çocuğumu uyuturacam

Ninni çocuğumu salacam

Ninni nana ninni

Çocuğun nanası sağlayacak ninni.

5.Anası çocuğu sağlayacak ninni ninni

Beşiği salayacak çocuğu uyuturacak

Ninni çocuğumu uyuturacam

Anda kokar besleyecek ninni ninni.

6.Ninni bebe ninni

Ben anan ninni ninni

Kızım baban gelecek küpe alacak

Ninni anan sağlayacakı ninni.

7. Dandili dandili destana

Çocugum cider bostana

Bostan yoli uzundur

Çocugum bucün yorgundur.

8. Nina nina ninali

Çocugum gayri uyudi

Beşigidır boyali

Çocugumdur sevdali.

9. Dandili dandili destana

Çocugum cider bostana

Kaun karpuz cetırır

Anasına yedırır.

10.Dandili dandili dan dedım

Oğluma uyuki verdım

Uyusun içi cüzi

Büyüsün tatli çocugum.

11.Dandili dandili dankuşı

Yüksek sarayın kuşı

Çalılıktır yuvası

Şeyger cetırır bey babası.

12.Nini nini ninala

Çocugum uyur işala

Uyusun da büyüsün

Büyüdi mi taransın

En sonunda evlensın.

13..Nina nina ninasına

Çocugum citti alasına

O kapamış cüzleni

Cit al kuto başkasını.

14.Kara çüpek hunlama

Sen başını sallama

Ben başını çeserim

Tagarımı silerim.

15.Bize çovkalar celmanın

Pencereye konmanın

Çovkam seni tutarım

Kınadını kırarım

Çocuguma manca yaparım

16.Nina nina ninali bebek

Elleri ayakları boyalı bebek

Bunanık akıllı naneley
Yarım çüseleli alalay
Çirli çityanli inceley
Telli pulli tezeley
Şaroli kuşakli dayolay
Kukali toyagali babolay
Paraman çakşirli acolay

17.Ay dandili dandili

Medresenin kandili
Bebeciğin celini
Üpmedi kahpe elini.

18.Cüke biner Cebrail

Cükten ener Azrail
Altın beşik endırır
Nina derım uyur
Nina derım kovkar
Ak yoluna yoladım
Ak yolunda bi bunar
Ne içılır ne donar
Karancaıar çepçevırme
Sordum nerden oldunuz
Alla'nın korkusundan

Peygamberin sevdasında

(Tunalıgil, 1996:50)

3.1.1.3.Tekerleme

1.Dog cüneş dog

Ali Begin çardagina

Çor çüpegın ayagina.

2.Elüfte büfte

Bi sahan çüfte

Çüftenın yarısı

Selma'nın dul karısı.

3.Vili vili vak vak

Çesmesın bıçak

Bıçagın yarısı

İbrahim'in çel karısı.

4.Huuu...

Taze tuzi

Berber kızı

Açın celdın?

Yazın celdım.

Yazılasın

Dizılesın

Oncuk, boncuk

Lepede bi çocuk.

5. Elelisa

Pepelitsa

Cuma sana

Raka tana

Koysin

Koybin

Sinaliya

Sin kuş

Tapuloş Guguloş.

6. HUUU...

Bırım bir

İçiyım içi

Üçüm üç

Derdım dert

Beşim beş

Altiyım alma

Yediyım yarma

Seçyizm sarma

Dokuzum dolma

Onum orak

Rafta tarak

Suda zambak

Ben yeym sen bak.

7.Sümükli bücek

Duvara binecek

Anasi cürecek

Maşalen dügecek.

(Tunalıgil, 1996:46)

3.1.2.Manzum-Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

3.1.2.1.Bilmece

1.Sarıdır altın cibi.

Yenılır baldan cibi (Armut)

2.Ayna deydır bakılır.

Pencereye tatılır. (Cam)

3.Altı mermer üsti mermer.

İçi kanlı mermer (Karpus)

4.Cider Leylam, celır Leylam

Bir ayakta durur Leylam (Kapı)

5.Dert kardaş

Bi kuşak içinde (Koz-Ceviz)

6.Uzun babo uz yatır.

Çocukları düz yatır. (Merdiven)

7.Potogi atlar.

Dikine patlar.(Kavun)

8.Bir celnim var,

hep kapi ardına oturur. (Süpürge)

9.Beyazdır süt cibi

Yürür cilin cibi (Bit)

10.Cüksi sudadır.

Arpa saman istemez.

Akşam oldi mi inlemez. (Vapur)

11.Boynuzlıdır şeytan dey.

Süt cetırır,

sütçi dey. Peynir satar,

şenlik katar. (İnek)

12.O hiç şaşmaz yolundan

taşır insan, taşır yük.

O hem uzun hem de bük. (Tren)

13.Karadır katran cibi

atılır şeytan cibi.(Pire)

14.Binbir kardaş

birbirine bağlıdır. (Zincir)

15.Nar tenesi nur tenesi

bu dünyanın bi tenesi. (Ana)

(Tunalıgil, 1996:47)

3.1.2.2. Atasözü, Deyim

Atasözleri;

1. Alet işler el ügünür.
2. Anasına bak danasını (kızını) al.
3. Arfe cüni kurban tavlanmaz.
4. Başkasına mezar açan cendisi düşer.
5. Bıçak yarası ceçer, dil yarası ceçmez.
6. Ceç celir ema ey celır.
7. Çocuğa uyan çocuk cibi olur
8. Çorlar ülçesinde şaşılar padişa olur.
9. Delinin boynuzları yoktur.
10. Derey cürmeden paçalarını kıvrırma.
11. Her cün bayram olmaz.
12. Her uçan kuş tutulmaz.
13. İşleyen iğne pas tutmaz.
14. Kari koca arasına cirilmez.
15. Sakla samani celır zemani.
16. Otuz içi dişten çıkan bi süz bütün çüye yayılır.
17. Son pişmanlık fayda vermez.
18. Üzümüni ye bağını sorma.
19. Zoruna cüzellik olmaz.

Deyimler;

1. Angarsem beni, angarım seni
2. Astarı yüzünden da pali
3. At pazarında eşek anırmaz
4. Balık derede, tava ateşte
5. Bal yememişim çi yüreğim ağırsın
6. Beycirden eşeğe düşmüş
7. Çel basa şimşir tarak
8. Sabahın hayri, akşamın şeri
9. Fakırın düğününde daul paralanır
10. Demire cüre su verırla
11. Domuzdan kıl koparmak
12. Eşçi çüde yeni adet
13. Herçes derdınlen değirmenci bendiyle
14. İmamdan pişin camiya cirmek
15. Kırk senede bi namas, o da kabul olmaz
16. Süncer raftan düşmüş, başını yarmış
17. Pireden yağ çıkarmak
18. Pitesine yağ sürmek
19. Üçüz altında buzagi çıkarmak
20. Yan yatti çamura battı.

(Tunalıgil, 1996:48)

3.1.2.3. Alkış-Kargış

Mamuşalı Türk halkı arasında çok sayıda hayırdualar ve beddualar vardır. Türk halkı arasında kullanılan hayırdualar ve beddualar genelde çok kısadır, en çok birkaç sözden ibarettir.

Mamuşalı Türk halkında Allah adıyla başlayan çok sayıda hayırdua vardır: "Allah ne ararsın versin", "Allah cennetten hiç ayırmasın", " Allah muradını versin", "Allah iyi bir kısmet nasip etsin", "Allah bereketini eksik etmesin", "Allah kazadan beladan kurtarsın", "Allah canını almasın", "Allah yakmasın", "Allah kötülük göstermesin", "Allah beladan kurtarsın" vs.

Mamuşalı Türk halkı arasında umutsuzluk, talihsizlik, dert, kin, kıskançlık ve buna benzer olayların belirdiği anlarda hayırduaların yerini beddualar almaktadır. Halk inanışlarına göre, beddualar bağlayıcı bir güce sahiptir ve mutlaka gerçekleşmektedir. Öyle ki anne ve babanın bedduası en ağır beddualardan sayılmaktadır. Bursa'da yaşayan Mamuşalı Türk ahalisi arasında beddua eden daha çok kadınlardır. Babaların ağızlarında beddualar çok seyrek. Ancak babaların beddualarının daha çok gerçekleşebileceği inancındadırlar. Mamuşalı Türk halkı arasında en sık kullanılan beddualar şunlardır: "Allah belanı versin", "Allah canını alsın", "Allah cehennemdeki katranlarda yaksın", "Allah malını cavurlara yedirsın". Mamuşa Türk halkı arasında görme organı olan gözlere yönelik beddualara çok sık rastlanılmaktadır. Şöyle ki, "Allah gözünü alsın", "Gözünü kargalar çıkarsın", "Gözlerinden kör kalasın", "Gözlerin kör olsun" vs. (Ş.Mazrek, 2005:26).

3.1.3. Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

3.1.3.1. Masal

Tunalıgil (1996), Çü Agasi ve Deli İbrayim adında iki masal anlatır.

Çü Agasi;

Ne varmış ne yogemiş, bi çüde üç kardaş vaymış. Babalay üle zencinmiş, çi çüyünde ne sterse hiç çimseden korkmadan yapaymış. Bi cece düşegine yatmış uyumuş, hem bi ruya cürmiş. Ruyasında çüyünde üle cüzel bi cami yaptırmış çi duvarlay hep mermer

taşından olmuş. Ema çü agasi uyukidan uyanırçen cürdükleri epsi boş, uyukidan başka bişe kalmamış. Düşünmiş taşınmış, bi cün üçbüle çuçuguni yanına çağırmiş.

- Bakın çocuklam, ben bi cece bi ruya cürdüm, köse çüyümüzde bi cami yaptırdım. Üle cüzel cami çi duvarlay ep mermer taşından oldi. Em sai mermer taşından bi cami yaptıracam. Demiş çocuklarına. Buni duyan çucuklay episi biçeten kaylolmişla.

- Oldi, baba se bizim bu çüyün iç camiyi yok. Bizim çüye bi cami lazım, üle bi cami yaptır çi çü ağasına degsin. Çü agasi Telallay (potecel) çağırtırmiş, çüyünde bi cami yapacağını anlatırmiş em bağırırma başlamış. Çü auki yardım etma koşmiş camiyi kurmişla em yapmişla. Çülerinde üle cüzel bi cami çi onun yanında başka çü camilay, çümez cibi kalmış. Camiyn er tarafi mermer taşından altın cibi parlaymiş. Bu çü agasi cenek bi cün potecelley (telallari) çıkarmış sokaklara.

- Bu camiyin ne noksanlığı var çim büler çitsin çü agasına anlatırsın. Ona ne sterse çü agasi verecek. O çüde çok fukar bi adam vaymiş. Çocuklay da çok kalabalık imiş. Cünlerini çok zor ceçirmişla, çok akşam aç yatımışla. Bu fukara adam poteceli açın duymış karısına demiş çi:

- Ne olurse olsun epımız açlıktan ülecesık, isla olur cıdeym çü agasına vaziyeti düvereym. Fukara adam citmiş çü ağasının yanına.

- Agam sen bu camiyi üle cüzel yaptırdın çi er tarafi altın cibi parlay.

Ema bu cüzel camiya dabişe olsaydi takasın, sonra çü agasına dey em paşalara uyardi.

- O nedir, bre fukara adam, bana anlatır bakaum. nedir o takılacak şey.

Agam camiyn erşeyi yerli yerinde olmuş, salte ne üter o bülbülü yok, oda olsaydi erbişe isla olurdi.

- Oni bana çim cetirebüler, ne büler yabırısı varmi bakaum. Fukara adam.

- Agam o bülbüley salte senin çocuklan bulabülerla.

- Benden ne araysın, ara bakaum be fukara adam.

- Agam ben çok fukara bi adamyım, çocuklam çok kalabalık. Da çok aksamısı

aç yatisık. Senin cünlünden ne koparse ver. Çü agasi bi çese altın çıkarmış fukara adama salmış. Fukara adam çesey, altınlarla doli almış em evine citmiş. Çü agasi çocuklani yanına çağırmiş.

- Bakın çocuklam bu cüzel camiyımıza dabi bülbül ne üter lazım, bu bülbüli çim bulur oni benim yerime çü agasi yaparım. Buni da bulursek o vakıt camiyımız tam olmiş. Bülbüli bulmadan evime celmeyesınız. Arayacasınız, tarayacasınız açın bulursunuz sora evime celırsınız. Demiş çü agasi. Üç büle çocuk bi cün yola çıkmışla az yürümişla düz yürümişla dereley tepeley ceçmişla, bi cün bi şevire citmişla. Bük kardaş üle yorolmuş çi gayri yürüma takati kalmamış, em demiş obi kardaşlarına.

- Ben gayri yoruldum başka yürüyemeym, bu şevırde kalacam a siz sterseniz cidın aranın bülbüli. Bük kardaş o kasabada kalmış bi semerci olmiş, em onda işlemiş. Ortanci hem küçük kardaş cenek yoluna yürüma başlamışla. Citmişla, citmişla cene bi cün bi kasabaya celmişla. Ortanci kardaş ta üle yorolmuş çi gayri onun da ayaklari kopmiş. Küçük kardaşına ceyri dünaum demiş. Yovarmış, yovarmış ema küçük kardaş ceyri dünmemiş. Ortanci kardaş küçük kardaşa büle demiş.

- Bak kardaşım ben gayri yürüyemeym bu şevırde kalacam a sen stersen cit, ema açın dünersın ceyri beni da cel al.

Ortanci kardaş o kente kalmış bi nalbant cibi işlemiş. Küçük kardaş çene yoluna citmiş. Dag ceçmiş çü ceçmiş, dere ceçmiş, yol yürümiş, bi cün yürürçen ününe sakali bi koca adam çıkmış. Açın cürmiş çucugi sormış:

- Çucugum senin ne işın bu yerleyçene var. Küçük kardaş başına celenley düvermiş. Koca sakali adam!

- Bak çucugum sen o bülbüli çok zordur alasin. O bülbüli almak biçeret aslanlar ülçesini lazım ceçesın, sora ilanlar ülçesını, olardan sora bülbüller ülçesine cirırsın. Bülbüller ülçesine cirdınmi onda bük bi ev var. Sana ne lazım o bülbül o evın içindedır. Ema ben ne saydım bu ülçeley ceçma çok zordur. Ben seni çocugum cibi sevdım sana yardım edecem. Bu ülçeleri nasıl ceçesın ben sana ügredecem. Demiş sakali koca adam. Sakali koca adam cendi torbasından bi çese

toprak hem bi şişe doli su çıkarmış. Küçük kardaşa vermiş.

- Sen bulay al açın cidersın aslanlar ülçesine, bu çeseden topragi çıkarırsın em aslanlar ülçesine dagıdırsın. Bu topragi açın dagıdırsın aslanlay biçeten uyuki alır em uyurla, sen serbes ceğersın olay. Sora cirırsın ilanla ülçesine em bu şişe suyi olara serpersın em, ilanla episi bayılırlar, sora sen bulay da kolay ceğersın. Bülbülle ülçesine çıkarsın em o bük eve cirırsın. O evin ününde bi aslan em bi beycir var. Aslanın ününde ot a beycirin ününde el var. Sen beycirin ününden eti alırsın aslana atarsın, oti beycire atarsın. Açın aslan yer eti sana bişe yapmaz, Em sen o eve cirırsın. O evin içinde bi kafes var, o kafesin içinde bi bülbül em yanında bi tas kan var. Sen o tas kani alırsın kafesteçi bülbüle verirsin içsin. Bülbül o tas kani açın iççer, senin ününe cüzel bi kız çıkar, em sana sorar. Ne araysın be cenç çocuk? Sen üten bülbülü ararsın, o seni alır bi sobaya cütürür, O sobada bi dolap var. Cüzel kız dolabi açar sen bülbülü alırsın, salte unutma bülbülün gagasını da alırsın se bülbül gagasız ütmez. Em açın çıkarsın o azgın beycire binersın o beycir seni em ilanla ülçesinden em aslanlar ülçesinden uçarçen çıkarır. Sakali koca adam küçük kardaşı alıştırmış, em yoluna yürümiş.

Küçük kardaş, sakali koca adamın süzleni yapmış. Aslanlar ülçesine açın cirmiş, çeseden topragi çıkarmış aslanlara dagıtmiş, ep aslanla uyumış, em yavaş yavaş aslanla ülçesini ceçmiş. Açın celmiş ilanla ülçesine şişeden suyi üstlerine serpmiş em ilanla bayılmış, olay da kolay ceçmiş. Bülbüle ülçesindeçi bük evin ününe celmiş, em pişin beycirin ününden eti almış aslana atmış, sora oti almış beycire atmış, raat raat eve cirmiş o tas kani bülbüle içtirmiş. Ne cürsün üle cüzel bi kız ününe çıkmış çi...

Küçük kardaş cendısını şaşırmiş biraz oturmuş, sora demiş:

- Bana bülbül andadır düverırsen çok şenilirim. Cüzel kız bişe sülemeden, ardıma cel demiş em küçük kardaşı bi sobaya cütürmiş, dolabi açmış. Küçük kardaş bülbülü açın cürmiş birden yakalamış, em dışari çıkmış. Uçan beycire binmiş em ilanla ülçesini em aslanla ülçesini uçmuş em ceri dünerçen, ortanci kardaşın kaldığı şevire em kardaşına dünmiş ne yapay bakaym demiş. Buni cüren ortanci kardaş.

- O kardaş celdınmi! Ne ütey o bülbülü aldınmi, sormış

- Aldım be kardaşım.

- Benda seninle çüyümüze celeyim, düvermezmişin babaya, çi seninle bülbüli alma celmedım.

- Cel bre kardaşım, çımseye düvermem. Ortanci em küçük kardaş yola çıkmışla yürümişla yürümişla. Bi cün bük kardaşın kaldığı şevire citmişla. Hayt bük kardaşımızı ne yapay bakaum demişla. Açın cürmiş bulay bük kardaş.

- O kardaşlam celdınızmi, üten bülbüli aldınızmi, yorulunuzmi karşılamış, selamlamış kardaşlarını. İçi büle kardaşlar birden bağırmişla.

- Aldık bre kardaşım.

- Benda sizinle evimize celim, babaya düvermezmişiniz.

- Düvermesık bre kardaşım, çımse anlamaz vela, senda bizimle biyerde eel cidaum çüyümüze. Üçbüle kardaş yola çıkmışla az citmiş uz citmişla dereley tepeley düz citmişla. Bi cün bi dere çenarına celmişla. O dere çenarında oturmişla. O cecey onda ceşırma aramışla. O dere çenarında oturmişla. O cece onda ceşırma aramışla. Bük em ortanci kardaş bi çenara çekilmişla düşünmüşla taşınmışla, küçük kardaştan bülbüli alma em oni dereye atma karar vermişla. Küçük kardaşın yanına citmişla.

- Bak kardaşım sen çok yol yürüdün, yorulmuşın o bülbüli üpetmeyesın bize ver biz tutaum a sen yat rahat, uyu. Küçük kardaş ta buların dediklerine inanmış. Bülbüli bük ve ortanci kardaşa vermiş, em cendisi raat yatmış uyumuş. Buni açın çürmişla çi uyumuş yakalamışla em dereye salmışla. Bülbüli almışla yollana yürümişla. Bi cün evlene celmişla. Çü agasi, çü aukuni toplamış, yola çıkmışla çocuklarını karşılamışla. Ne cürsün çü agasi en küçük çocuğı içbi yerde yok.

Celdınızmi bre çocuklam, bülbüli aldınızmi, küçük kardaşınızı ne yaptınız. Bük ve ortanci kardaş bi yerde sülemişla:

- Üten bülbüli aldık ema yolda çok zamet çektık, küçük kardaşımız dayanamadi yolda üldi. Çü agasi küçük çucugi ne ülmüş acıdiseda, üten bülbüli ne cetirmişla üle şenilmiş çi, çü ustalarını çağıtmış, em bülbüli camiya taksınla

demış. Çü ustalay celmişla, bülbülü camiya takmışla. Ondan sonra çü agasi kırk cün kırk cece düğün yapmış , akşamlıkla yapmış. Ema ne yazık çi ne takmışla o bülbül cenek ütmeymiş. Küçük kardaş üle nafakalimış çi, kardaşlari derey açın atmışla, dere sulay bu küçük kardaşı bi çenara çıkarmış em ülmekten kurtolmuş. Sora çıkmış, cendi çüyüne ciderçen yolda bi şkembe bulmuş. Şkembey almış em başına kuymış. Üstünde şeyley paraman, çaraman cendi çüyüne citmiş. Bi evde toroglan (Irgat) cibi işlema başlamış. Bük em ortanci kardaş küçük kardaştan bülbülü almışla, ema o bülbülün klunguni (gagasini) alma unutmuşla. Bu bülbül klunguni cürmeden ütmeymiş. Küçük kardaş toroglan cibi işlerçen er cün çü deresine su alma cideymış. Bi cün üten bülbüle klunguni cüstermiş. Bülbül üle cüzel ütmiş çi bütün çü auki şaşırmiş, em camiya dogri koşmışla. Ema hiçbi ayır yok çü agasi açın aray o bülbül ütsün, bülbül ütmey. Bi cün büle içi cün büle bi kaç cün açın olmuş büle. Çü agasi çenek bi cün potecelley çağırmiş. Em sokaklarda bağıtırmiş. Çim büler bu bülbül niçin ütmey, ona ne sterse verırım. Bütün çü auki sısımiş çimseden bi süz vela çıkmamış. Çü agasi üle kızmış çi, buna nasıl bi çare bulmak içen üzmeçilerle anlaşma düşünmüş. Çü agasi üzmeçileni yanına çağırmiş em sormış.

- Bu bülbül niçin ütmey sizden yabırısı büleyemi? Üzmetçile biras sısımişla sora oradan bitene çıkmış.

- Agam, bülbülü nerde idi ne büldi o adam, cenek niçin ütmey o fukara adam büler. En islatır o fukara adami çağıraum ona soraum. Buni açın duymış çü agasi biçeten o fukara adami çağıtırmiş yanına. Bak be fukara adam! Ya bana niçin ütmey bu bülbül düver ya ben senın başını çeserim. Cünatan fukara adam bülmemiş neyapma, biçeten şaşırmiş. Sora biraz düşünmüş em demış.

- Vala bre agam, ben neka büleyem, çüyümüzde bi toroglan var. Ercün o toroglan açın çıkay dereye su alma, camının bülbülü ütey. Açın duyay buni çü agasi, biçeten üzmeçileni yolay o toroglani alsınla. Üzmeçile çitmişla o toroglani almışla aganın yanına cetirmişla. Em o toroglan tebüle demış:

- Ben sana duverırım ema biçe bitevi çü aukuni toplarsın, sora cendi çocuklani alırsın ben bitevi sülemeklemi ta bitırırım sen çımsey çüverma oradan citsın. Çü

agasi o toroglanın ep laflani dinlemiş, ep çü aukuni toplamış em çocuklani yanına almış, em süleşın demiş.

- Bak bre ağam, sen bu çüyün agasisın, bi cece ruyanda cürmısın kose çüyünde bi cüzel cami yaptırmısın. Sora uyukıdan koukmısın üç büle çocuguni yanına çağırmısın, ne cürmısın o ruyani çocuklana düvermısın. Em sai bi cami yaptırma aramısın. Em üle bi cüzel cami yaptırmısın çı duvarlay ep mermer taşından olmış. Sora çü aukuna sordurmısın bu camiyın yabi eksiklığı varmi. Bi fukara adam çikmiş. Ofukara adam demiş çı camiyın er şeyi isla, salte ne üttey o bülbül yogımış, sana düvermiş. Sen çene çocuklani yanına çağırmışsın, em demısın çı çım o üten bülbüli bulur, bana cetırır, ben ona malımı verecem. Çocuklan yola çikmişla citmişla, citmişla, bi cün bi şevire citmişla. O şevirde bük kardaş ortanci em küçük kardaştan ayrılmış o şevirde kalmış. Buni açın duymış bük em ortanci kardaş, anlamışla çı bu oların küşük kardaşlay, oradan nasıl kaçma düşünmüşla. İçi bülesi babalana sülemişla:

- Baba biraz çıkaum dışarı, araysık cezınma eni bük kardaş em ortanci kardaş, nasıl kaçma düşünmüşla. Çü agasi açın başlamış anlama sai bu işi.

- Bi yere cidemesınız hızı bağırmiş, çocuklana. Anlatır bre çocuğum sora ne oldi bakaum. O meydanlıkta üle kalabalıkımış çı bitevi çü auki sısaymış bu toroglanın süledıkleni dinleymışla. Toroglan çene sülema başlamış.

Sora ortanci em küçük kardaş cenek yoluna yürümüşla, yürümüşla yürümüşla, cenek bi cün bi şevire citmişla. Ortanci kardaş üle yorulmuş çı başka edememiş yürüma, sora aramış dünma ceyri ema o küçük kardaş ceyri dünmemiş. Sora ortanci kardaş o şevirde kalmış. En ufak kardaş cenek yola çikmiş yürümüş yürümüş, yolda ciderçen bi cün ününe bi sakali koca adam çikmiş. Sakali koca adam küçük kardaşa sormış. Küçük kardaş sakali koca adama hep olaylay sıralen düvermiş, sora o sakali koca adam küçük kardaşı acımış. Em sırasilen bülbüli nerededir em nasıl citsın alsın düvermiş. Küçük kardaş aslanla ülçesını ceçmiş ilanla ülçesını ceçmiş, sora bülbüle ülçesine citmiş. O bülbüle ülçesinde bi ev vaymış o evin ününde bi aslan em bi beycir. O aslanın ününde ot a beycirın ününde et vaymış. Küçük kardaş beycirın ününden eti almış aslana atmış em

aslanin ününden oti almiş beycire atmış, sora o eve cirmiş, evin içinde bi bülbül em bi tas kan vaymış, küçük kardaş o tas kani almiş em bülbüle içitirmiş. Bülbül cüzel bi kız olmiş em küçük kardaşa ne araysın sormiş. Küçük kardaş o kızdaki bülbülü aramış em o kız bülbülü nerededir düvermiş. Küçük kardaş dolaptan ne ütey o bülbülü almiş, evden dışarı çıkmış o beycire binmiş em uçarçen em aslanla ülçesini em ilanla ülçesini kolay ceçmiş. Yürümüş yürümüş bi cün ortanci kardaşın ne kalmış o şevire celmiş. Em ortanci kardaşın yanına citmiş, açın cürmiş ortanci kardaş, küçük kardaşısını kucaklamış em demiş. Benda celim düvermezmişin babaya çi seninle celmedim bülbülü alma. Küçük kardaş oni acımış, cel çimseye düvermem demiş, em yola içi bülesi bi yerde çıkmışla. Citmişla, citmişla bi cün o bük kardaşın şevirine celmişla em onun yanına dünmişla, açın cürmiş o bük kardaş ortanci kardaşı em ufak kardaşı içi bülesini kucaklamış em demiş benda sizinle celim düvermezmişiniz babaya çi sizinle bülbülü alma celmedim. Ortanci em küçük kardaş biçeten cel bre kardaşım çimseye vela düvermesik. Em üç büle kardaş bi yerde yola çıkmışla, citmişala, bi cün bi dere çenarına celmişla, em o cecey onda cecırma aramışla em kalmışla. O dere çenerında bük em ortanci kardaş küçük kardaşı dereye salmışla em biçeten kaçmışla. Ema bülbülün gagasi o küçük kardaştan kalmış em küçük kardaşı o dere sulari çenara çıkarmış em kurtolmuş. Sora yola çıkmış cendi çüyüne celmiş em birisinde toroglanlık yapmış. Bu küçük kardaş bulay düverirçen çü agasi em bitivi çüy auki çok aglamışla üle aglamışla çi cüzyaşılai nice bi potok akaymış. Em o küçük kardaş cene anlatma başlamış. Bük em ortanci kardaş bülbülü almışla ema bülbülün gagasını, küçük kardaştan unutmuşla alma.

Em en sonunda cendi cepından bülbülün gagasını çıkarmış cendi babasına uzatmış şkembey başından çıkarmış em şte demiş ben senin en küçük çocugunyum. Açın cürmiş buni çü agasi, cendi çocuğuni kucaklamış, aglamış. Em sora çü agasi em bük çocuğuni em ortanci çocuguni çesmiş, tepelemiş. Çüyün cençine çü agasi kurbanlay çesmiş, bütün çü aukuna auva dağıtmış. Em ondan sora çüyün camiye sıralı çalaymış, erçes şenilmiş, bizde şenilaum.

Anlatan: Merhum Yusuf Morina, Derlenen: Bir Masal

Deli İbrayim;

Evel zaman içinde kaubur zaman içinde. Kralar, krallık ederçen, fukarala çare ararçen, dertlile dernan ararçen, kralların en ugursuzlandan, vaktın en yaramaylandan, ugursuz em kavi bi padişa vaymış. Onun vaktında insanlay çeseymiş, tepeleymiş. O vakitçi insanlay çeseymiş em yufka yapaymış. O vakitçi insanlara üle bi korki cirmiş çi adını duyayla, duymayla onun korkısından biçeten ülimişla. Buna karşı padişa yediden yetmişe ep insanlay öldürma em küçükley evlenden alma uzaklara cütürma emır etmiş. Açın duymış padişayın aşerley biçeten, şevırlere em çülere dagılmışla. Padişayın emrine cüre, bükley öldürmişla a küçükley almışla em uzaklara cütürmişla, em esir edeymişla. Duşman çüley ararçen. tararçen. Bi çüde azgın bi kari vaymış. Cendısı en küçük cucuguni İbrayimi düşmana vermesın, yorganlalen, düşeklen isla sarmış. Düşmanla, İbrayimin evine açın celmiş, babasını tepelemişla em motrasını (kızkardeşini) almışla em uzaga cütürmişla. Anası İbrayimi düşmanlardan çok zorle kurtarmış. İbrayimin babası üle kavımış çi çüyünde ondan da kavi çimse yogımış. Kılıç ta oynatırma çok büleymiş. İç çimseden korkmadan çeseymiş em tepeleymiş. Üle cüzel em kavi bi beyciri vaymış çi sülama da büleymiş. Ema ne ayır çi buçere İbrayimin babası padişayın aşerinden cendısını kurtaramamış, padişayın aşerley çesmişla, öldürmüşla. Senele ceçmiş anası İbrayimi büyütürmüş. Üle kavi em azgın bi dedlikanlı dünyaya cetürmüş çi, açın olmuş onbeş yaşında babasından ne kalmış o beyciri em kılıcı almış azgınlar meydanına çıkaymış İbrayim kılıcını beline bağlaymış em beycirle dünyalay dolaşımış. Ema padişayın yaptıklanı bülmeymiş. Cünler ceçmiş İbrayim da büyümüş. Buni cüren çü auki cendilene cizlin cizlin yabişeyle süleymişla. Bu deli İbrayim çü aukuna şişma büley ema padişayın yaptıklandan korkay galiba. Ep süleymişla. Cünle ceçmiş İbrayim bi cün anasına beycirini isla azırlasın dayosunda citma aramış. Açın duymış anası bunun büle bu cidışını iç stememiş. Çümçi İbrayim'ın dayosi üle minafikmişçi, anası neka yovarmışseda citmesın tutamamış. İbrayim anasını iç sormadan kılıcını beline bağlamış beycirine binmiş em dayosunun yolunu tutmuş. Yürümüş yürümüş bi cün dayosunun evine celmiş. O vakıta çülerın evley çerpiç duvarlalen sarılıymiş. Evlere cirma büle, çok zor imiş. Salte o duvarla arasında bi kapıcık vaymış em o kapıcıktan eve cirebileymişla. İbrayim da iç telaş etmeden cendi beycirile çerpiçten duvari atılmış, dayosunun avliya cirmiş. O cün ava çok cüneşli em

cüzel imiş. İbrayim'ın dayosi koca, ema bi sklembi (iskemle) almış cendi evi ününde çıkmış em cüneşlenmiş. İbrayim'i dayosi açın cürmiş iç bişe demeden biçeten cülma başlamış. Em şaşırılmış biraz durmuş sora da.

- Ha ha ha ha dayocigım, babanın kanını alma vakti celmiş, bağırılmış. İbrayim bu süzi duyay, duymay beycirinden iç enmeden ceyri dünmiş. Hızı ızı evine celmiş. Anasi İbrayimın, babasını padişa üldürdüğünü düverma stememişeda, başka içbi yol bulamamış. Olayı, yani padişayın yapısının yanına koşmuş. Babasına ne olmuş anlama aramış. Anasi her şeyi sıralen anlatırılmış. İbrayimın motrasi üle cüzelmiş çi, açın cüri padişa buni, biçeten evleni o cüzel kızle. Em açın anlatırılmış buni İbrayima anasi biçeten aramış citma motrasını cürma. Em karar vermiş, anasi açın duymış, çucuguna cün cece yalvarmış.

- Sakın more çocugum, padişa seni açın cürür, biçeten kılıcilen tepeler. İbrayima anasi laf vela anlatırmamış. Bi cün İbrayim kılıcını beline bağlamış em beycire binmiş sora yola çıkmış.

Az citmiş uz citmiş dere tepe düz citmiş. Bi cün padisayın sarayına yetişmiş. İbrayim saraya açın celmiş nevakıt duyay motrasi, biçeten kardaşını içeyri çağırtı. A beycirini podruma, ne yatı taukla o yere kuymışla. İbrayim'ın motrasi oş, beş vela dememiş, biçeten raki şarap cetırılmış. Üle cüzel içitirmiş, saroş yapmış çi ta cendisını üpetmiş. Sora İbrayimın motrasi üle kalın bi ip almış çi, em biçeten kardaşının eleni o kalın iplen bağlamış. Ema İbrayim üle kaviymiş, üle azgın imiş çi o kalın ipley biçeten parçe parçe yapmış. Açın cürmiş buni İbrayim'ın motrasi, biçeten üzmeçileni çağırılmış em olardan zencir cetırsınla aramış. Üzmeçile da zencirley cetırılmışla, buçeret İbrayim'ın eleni da kavi bağlamış, motrasi. İbrayim İçbi zor çekmemiş em zincirley da biçeten parça parçe, yapmış. Sora İbrayim motrasına büle sülemiş:

- Bak more motram, bana ne yapaysın bulay episi boş celır, içbişe dayanmaz, epısını parçe parçe yaparım. Motrasi da İbrayim'a sormış.

Üleyse sana neyle en çok dayanırla. İbrayim saroşluktan cendisını iç anlamadan motrasına anlatırılmış.

- Banami, bana senin başındaçı saçlardan bi saç var, şte o dayanır bana, se ola elerimi çeser. Osaçlana içbitürli zor veremem, em salte o saçlan senin bana dayanıklıdır, Sora İbrayim'in motrasi başından bi saç çıkarmış em üzmeçilere vermiş, em sora üzmeçile İbrayim'in eleni o saçlen bağlamışla. Em ondan sora, gayri İbrayim'in eley yedi cün yedi cece ep bagli kalmış. Sora İbrayim'in motrasi yedi cün yedi cece İbrayim'a raki şaraptan başka ne ekmek, ne su vermemiş yesin. O cün İbrayim saraya açın celmiş. Padişa yedi cünlük bi av ziyaretine çitmiş. İbrayimin, motrasi, Padişayın ne vakit saraya gelecek çok zorlen beklemiş. Yedi cün olmuş, padişa sarayına ceyri dünmiş. İbrayim'in motrasi ününe karşılama çikmiş yüksek sadalen bagırma başlamış. Padişayım bakaum av cezisından ne cetirdin sarayımıza. Sen mi da isla avladın se ben mi? Padişa şaşırmiş em biraz durmuş, sora da ade hanımefendi anlatır bakaum sen sarayımıza ne cetirdin. Cenek padişayın karisi yüksek sadalen bagırmiş.

Haaa! ben kardaşımı avladım, şte yedi cün, yedi cece eley bagli em üstten raki, şaraptan başka içbirşey ne ekmek ne su vermedim. Padişa bu süzi duyay, duymay biçeten koşarçen saraya ciri em Deli İbrayim'in yanına citmiş.

- A bre Deli İbrayim sen beni büle tutsaydın, sen bana ne yapardın. Deli İbrayim kızgın, kızgın.

- Ben mi, ben seni parçe parçe yapardım.

- Üleyse a ben şini sana ne yapaym. - Ne stersen yap, ne deyecekla isla adami mi tepelemisin. Cenek İbrayim sülema başlamış.

- Eger sen azgınisen erler meydanına çıkaum o vakit azgınlığını bana cüster bakaum. Padişa da bu Deli İbrayim'in dediklene kızmış.

- Oldi bre Deli İbrayim. Padişa biçeten emır vermiş, Deli İbrayim'in eleni çüzmişla. Em İbrayim beycirini alma podruma citmiş. Ema İbrayim'in beyciri üle kızmış çi, açın cürmiş İbrayim'i biçeten bi tepnesini kaldırmış.

- Babanın atri se teşini seni ezerdım, te yedi cün yedi cece oldi bana tavuk tüyünden başka bişe cetirmedin yema. A sen türli ziyafetle, türli akşamlıkla zefk yapmısın. Sülemiş beycir. Açın buni duymış - İbrayim biçeten kılıcını belından

çıkarmış em...

- Benda babamın atrından se teşini seni parçe parçe yapardım. Sen salte açlıktan, a ben şte yedi cün yedi cece elem bagli em üstten raki şarap içirdila demiş. Deli İbrayim. Açın duymış buni beycir İbrayim'dan af aramış, Em sora beycir süze karışmış.

Üle ise benim bu nasiatlami dinle. Erle meydanına açın çıkarsınız, sen, padişa, sana pişin karşı celsın ararsın. Em padişa açın sana dogri beyciri koşturur, sen bana kavi tutunursun açın yaklaşır bize ben biçeten yere yatırım te büle kurtulursuk. A bize açın celır sıra ben padişayın beycirine isla ovuşurum em işle olur biter. Şte benim nasiyatlam bu kadar, demiş beycir. em büle İbrayim beycirin dedıkleni yapmış. Sora çeskin kılıcilen padişayın başını çesmiş em tepelemiş. Em sora motrasına koşarçen citmiş onun da başını çesmiş em onida tepelemiş. Sora içi bülesının başlani koparmış em bi torbaya kuymış. Torbay umuzuna atmış, beycirine binmiş, koşarçen evine celmiş. Açın cürmiş anasi İbrayim'i çok şenilmiş em sormış.

- Nedır ola more çocugum?

- İç ana padişa bi karpuz, motram bi karpuz sana yolladi. İbrayim'ın anasi üle şenilmiş çi biçeten torbaya dogri koşmış em torbay eline almış. Açın açmış torbay ne cürsün içi çesık baş. İbrayim'ın anasi biçeten şaşırmiş em cendısını üpetmiş.

- Aman more çocugum da isla senin başını çeseydila se çi sen ne çesmisın cüzel kızımın em padişayın başlani. Açın duyay bu süzley İbrayim biçeten kılıcını belnden çıkari em anasına dogri.

- Anamsın se teşinik senında başını çeserdım, em İbrayim anasına, motrasının em padişayın yaptıklani anlatırmiş. Ondan sora anasi İbrayim'dan af aramış. Em sora ta vaymış ümürley İbrayim em anasi ep biyerde raat, raat yaşamişla.

Anlatan : Müfide Morina, ev hanımı, Derlenen: Bir Masal

(Tunalıgil, 1996:53-59)

3.1.3.2.Halk Hikayesi

Sipahioğlu (2005c:20-24), aşağıda anlatılan halk hikayelerini dile getirmiştir.

Sarayda Bir İkindi Sefası: Bir bahar günü İkindi ezanından önce yaşlılar cami avlusunda toplanır, sırtlarını duvara vererek güneşlenirken ezan okunur. Topluca camiye giderek ikindi namazını eda ederler. Namazdan sonra her gün olduğu gibi o günde topluca sarayın yolunu tutarlar. Saraya gelen cemaati, sarayın hizmetçisi şükrü Dayı karşılar. Hava güneşli olduğu için çardakta hazırlanmış şiltelere cemaati oturtur. Paşa Hazretleri başta olmak üzere herkes yerini alır. Paşa Hazretlerinin yanında Ahmet Ağa, en sona ise Muharremo ingene oturur. Muharremo sessiz, sakin ama cin fikirli bir insandır. Hayatını Osman İbolarda teroğlanlık yapmakla geçirmiştir. Yaşlı olup, hizmet edecek durumda olmadığu için, diğer ihtiyaçlar gibi camiden eve, evden camiye giderek gününü geçirir. Dolayısıyla saraya giden cemaatin mdavimlerindedir. Ahmet Ağa ise köyün orta halli insanlarındandır. Konuşma esnasında göz kırparak konuşur. Kendini su yüzüne çıkarmak için etrafına bakar, gözüne kestirdiğu insanlarla alay eder. Kısa bir hal hatır sorma faslından sonra misafirlere kahve ikram edilir. Kahve olur da sigara olmaz mı? Önceden hazırlamış oldukları sigaralarını tabakalarından çıkarıp yakarlar. Muharremo da önceden sigarasını yakar. Kahve ile birlikte zevkle tüttürmeye başlar. Bir ara Ahmet Ağa, Muharremo'nun bu zevkini kıskanmışçasına Paşanın kulağına eğilerek “Bu ingene kahveden ve sohbetten ne anlar? şnun oturuşuna bak, sanki kim bilir nerenin ağasıdır?... Kahve içip sohbet etmek için değil, sırf karnını doymak maksadıyla geliyor bu melun ingene” diye fısıldar. Paşa Hazretleri Ahmet Ağa'yı dinler. , bir şey duymamış gibi hareket eder. Ancak bıyık altından gülmeden de edemez. Paşa Hazretleri akıllı adamdır, bütün cemaatin kaç dirhem ettiğini bilir. Az konuştuğu için konuşulanlara güler. Ancak Ahmet Ağa'ya bir ders vermeyi o gün aklına koyar. Günler geçer, bahar yerini yaza bırakır. Havalar iyice ısınır. Arpaların biildiğu günlerdir... Yine bir ikindi namazı sonrası cemaat saraya gelir. Cemaat tam takımdır; hiçbir eksiği yoktur. Aralarında Ahmet Ağa da Muharremo ingene de bulunmaktadır. Paşa Hazretleri hizmetçilerine güzel bir sofraya hazırlamalarını emretmiştir. Cemaat ardakta yerim altıktan sonra, her günkü gibi kahveler içilir, sigaralar tttrlr, muhabbet koyulaştığu bir anda saray hizmetçisi elinde leğen ve ibrikle içeri girer. Cemaatin ellerine su döker. Herkes

ellerini yıkadıktan sonra sofraya bezi serilir ve sofraya kurulur. Sıra dışı bir olay var gibidir fakat bu duruma bir anlam veremedi herkes sofrada yerini alır. Sofraya, tuzlusundan tatlısına kadar bütün yemekler gelir. Cemaat afiyetle yemeklerini yiyip sofradan kalkar. Hizmetçi, misafirler ellerini yıkamaları için tekrar leğenle içeri girer. Muharremo'nun önüne gelince Muharremo "Benim ellerim temiz, yıkamayacağım." der. Bu sözü duyan Ahmet Ağa, "Yufka pidesini yerken ellerin yağlanmadı mı ? Hadi çingeneliği bırak da ellerini yıka." diyerek onu terslemek ister. Muharremo, "Ben kahvenin lezzetini bu yemeklerle bozamam. hiçbirine dokunmadım, bu yüzden de ellerim temizdir." diye ekler. Tam bu esnada Paşa Hazretleri Ahmet Ağa'yla göz göze gelir, Ahmet Ağa hatasını anlar. Muharremo'yu kötülemiştir, ancak asıl kötünün Muharremo değil de kendisi olduğunu boşboğazlığı sayesinde ispatlamıştır. Ahmet Ağa hatasını anlar ve yerinde donakalır. Sanki ağzına kilit vurulmuştur. Yerinden kalkıp, gitmek ister. Ancak, yaptığı hatayı herkes anlamasın diye sabretmek zorunda kalır. Vakit ilerler. Akşam ezanı yaklaşmadan evvel izin ister ve arkasına bakmadan saraydan uzaklaşır. O gece, Paşa Hazretleri Ahmet Ağa'ya vermek istediği dersi, kelimelerle değil de derin anlam ifade eden bakışlarla vermeyi tercih etmiştir. İşte o günden, bugüne Mamuşa'da bu olay yeri geldiğinde konuşulmaktadır Düğünlerde, demeklerde, cemiyetlerde tiryakilik konusunda uygun muhabbet olduğu zaman bu olay hala örnek olarak gösterilmektedir.

Adam Kıtılığında Bende Birazayım: 1908 yılının sonbahar aylarında İstanbul'da hürriyet naraları atılırken, Prizren ağaları her sonbahar olduğu gibi, Novaka köyüne gelirler. Köy reaya statüsünde olduğu için ağaların emrindedir. Ağalar, Novaka köylülerini önlerine alarak Mamuşa sınırları içinde bulunan Torajdalar merasına gelirler. Bu mera 500 hektar büyüklüğündedir. Kendilerine uygun olan kısmına girerler. Şehirden getirdikleri sefa malzemelerini indirdikten sonra Novaka'da aldıkları kuzuları keserler. Çevirme işlemleri yapılırken, diğer yandan kış hazırlıkları için odun kesme emrini Novakalılar'a verirler. Böylece hem odun ihtiyaçlarını gidermeyi hem de açılan araziye kendi topraklarına katmayı düşünmüşlerdir. Ağalar kuzu çevirirken, emirlerinde bulunan Sırp köylüleri meşe ağaçlarını keserler.

Köyün bekçisi de ovayı gezerken merada kalabalık insanların olduğunu görür. Yanlarına gidince de Prizren ağaları olduklarını anlar. Selam vererek yanlarına

yaklaşır. Hayrola ağalar bu ne hal? der. Ağalar; tasadan ve sıkıntıdan tavşan avlamağa geldik, buralarda çok tavşan var mı? diye bekçiye alaylı bir şekilde sorarlar. Bekçi de gülerek, merak etmeyin her lugada birer tavşan vardır. Ağalar hepsi bir ağızdan: “Anlaşılan çok tavşan avlayacağız. Bugün güzel bir gün olacak.” Bekçi de “Evet ağam, vaziyet öyle görünüyor.” Hadi rasgele dedikten sonra hiç bozuntuya vermeden oradan ayrılır. Köye gelerek durumu köy halkına duyurur. Köyün gençleri toplanıp, sessizce Torajdalar'daki meraya giderler. Ağalara görünmeden lugalann arkalarına gizlenirler. Bekçi yine hiçbir şey olmamış gibi ağaların oturdukları alana gider. Selam verdikten sonra yanlarına oturur. Üç beş kelam ettikten sonra sözü ağalar alır. Köylüleri, küçük düşürücü, alaylı şakalara başladılar. Söz yine tavşana geldi. Ağalar, “Tavşan var dedin, ancak şimdiye kadar hiçbir tavşan avlayamadık. Tavşansız eve gideceğiz”. Bekçi, “ha ben sizden uzaklaştıktan sonra etrafı gezdim, tavşanları çağırdım. Lugalarda tavşanlar sizi bekliyor. İsterseniz kalkın, gezin, göreceksiniz her lugada bir tavşan vardır.”der.

Gülerek kalkarlar, lugalara doğru giderler. Mamuşalı gençler de hepsi birer meşe ağacından topuzlu toyaga yapmışlardır. Ağalar çalıların arkalarına doğru yaklaşır. Gençler ellerinde topuzlu toyagalarla hazır vaziyette beklerler. Yaklaşınca da ellerindeki topuzlu toyaga ile ağalara vurmağa başlarlar. Aralarında en yaşlısı olan bağırır. İnsanları sakat yapmamaları için vücudun herhangi bir yerine değil kaba etlerin bulunduğu yerlere vurulması söyler. Nitekim öyle de olur, her çalıdan (lugadan) çıkan gençler ağaları döverler. Ağalar da pırını pırtığını toplayıp, Prizren'e giderler. Giderler ama Prizren'de kadı ve müftü bulunuyordur. Kadı da müftü de her gün ve her saat bu ağalarla beraberlerdir. Dayağı yiyen ağalar hemen kadının yanına koşarlar. Durumu izah ettikten sonra zafer kazanmış birer komutan gibi evlerine giderler. Kadı, ilk iş olarak Mamuşa'daki muhtarı ve azaları acele yanına çağırır. Mamuşa'da o sırada muhtar Veli Goran'dır. Azalardan biri de Beço Destanın oğlu Bekir Amca'dır. Bekir Amca o zamanlarda genç bir delikanlıdır. 20 yaşını bile hala doldurmamıştır. Muhtarla, azalar kadının yanına varırlar. Selam verdikten sonra yanlarına otururlar.

-Kadı alaylı bir şekilde, hoş geldiniz ağalar, dedikten sonra soru sual etmeden teker teker, önce muhtarı sonra da azaları falakaya yatırır. Sıra Bekir Amcaya gelir. Kadı, Bekir Amca'ya oğlum sen nesen? Burada ne işin var?der.

-Bekir amca da" Adam kıtlığından ben de bir azayım" der. Bunu duyan kadı, kendine inanamaz. Bekir amcanın hala süt gibi taze olduğunu görünce ona dokunmaz. Bekir Amcanın dışındakiler ise çok fena halde dövülürler. Zar zor Mamuşa'ya gelirler. Mamuşa'ya gelirler ama dayağı yemeyen Bekir amcanın savunması artık herkesin ağzında dolaşır. O günden bu güne kadar hala Mamuşalılar tarafından yeri geldikçe deyim olarak kullanılmaktadır. "Adam kıtlığından ben de bir azayım."deyimi; kendinden daha üstün veya kaliteli insan varken her hangi bir görevi yüklenmesi durumunda kullanılmaktadır.

Eyvallah Şuto; Mamuşa ağzında bir bütünden bir parçası eksilmiş, kısa, tam olmayan, sessiz gibi anlamlara gelir. Mamuşa'da vaktiyle Halil Ağa pazardan bir çift öküz satın almıştır. Öküzler o kadar güzeldir ki her hangi bir eksiklik var mı, yok mu? Bakmaya bile fırsat bulamamıştır. Çok beğendiği bu öküzleri almıştır. Eve getirdikten sonra komşuları Halil Ağanın öküzlerini kutlamağa gelirler. Hali Ağa da gelenlere öküzlerin renginin güzelliğini ve uyumluluklarını anlatmakla bitiremez. Halil Ağa gibi komşuları da bu olaya çok sevinir. En az Halil Ağa kadar mutlu olmuşlardır. Ertesi gün sabah erkenden Halil Ağa ahıra girerek öküzleri hem okşar, hem de kendi kendine "Bu kadar güzel ve uyumlu öküzleri kimsenin yoktur." diye mırıldanırken komşusu Ali Dayı gelir. Ahırda ses olduğunu duyunca da ahıra yönelir. Ahırda, Halil Ağanın olduğunu ve öküzlerle konuştuğunu görür. Ali Dayı da yanına yaklaşır ve aldığı öküzleri baştan aşağı bir süzer. Öküzlerden birinin bir boynuzu kırık olduğunu fark eder. Kırık boynuzu görünce de Halil Ağaya, komşu, öküzlerin çok güzel ama birinin bir kusuru olduğunu görmedin mi? der. Halil Ağa heyecanlı bir şekilde "Ne kusuru diyorsun? Öküzleri özene bezene aldım. Pazarda bunlardan daha güzel bir çift yoktu." der. Ali Dayı "Evet güzellik için güzel de şunun bir boynuzuna bak." Der. Halil Ağa öküzün boynuzuna bakınca boynuzlardan birinin kırık olduğunu görür. Bu duruma çok üzülür. Ama yapılacak bir şey kalmamıştır. Ali Dayı evine gider. Halil Ağa da kendiyle baş başa kalır. Öğle ezanı olur, herkes gibi Halil Ağa da camiye çıkar. Namaz kılındıktan sonra her gün olduğu gibi o gün de cami avlusunda cemaat muhabbete dalar.

-Ali Dayı zaman kaybetmeden:

- "Cemaat, komşular; komşumuz Halil Ağa dün pazardan bir çift öküz aldı", dedi.

- Cemaat bir ağızdan hemen Halil Ağanın öküzlerini kutlarlar. Kutlarlar ama Ali Dayı lafa karıştır. “Öküzleri Allah özene bezene yaratmış, ama birinin bir boynuzunu da eksik bırakmış. Öküzlerin birinin boynuzu kırık, yani anlayacağınız öküzün biri şuto.” der. İşte o günden sonra Halil Ağanın lakabı "şuto" olur. O günden sonra Halil Ağaya, Şuto Halil Ağa lakabı takılır. Halil Ağa bir yandan öküzün boynuzuna üzülür, diğer yandan komşuları onu yeni lakabıyla çağırdıkları için daha çok üzülür. Üzülmesinde de haklıdır. Çünkü o günden sonra Halil Ağayı kimse adıyla çağırılmaz. Artık herkes yeni lakabı olan "Şuto Halil Ağa" lakabıyla çağırırlar. Şuto lakabından kurtulmak için ne yapmalıyım? Diye çok düşünür. Komşuları onu kızdırmak için de kasıtlı bu lafı kullanmaktan zevk alırlar. Bu rahatsızlığı Hali Ağa komşusu olan Hasan Ağaya anlatır. Hasan Ağa da düşünüp, taşındıktan sonra aklına bir çare gelir.

- Ağam, bu dertten kurtulmak için aklıma bak ne geçi? der.

- Halil Ağa gel bir kuşluk yemeği hazırlat. Kuşluğa bütün komşuları davet et. Davetin sebebini sorunca da “Bu yemek ten sonra bana şuto demeyesiniz diye bu sofrayı hazırladım.” dersin, diye söyler. Halil Ağa da bir gün hanımına güzel bir sofraya hazırlamasını söyler. Hanımı bir gün güzel bir sofraya hazırlar. Hali Ağa da komşularını yemeğe davet eder. Komşuları yemeğe gelirler. Sofraya otururlar. Yemek yerken de Halil Ağa “Artık beni Şuto lakabıyla çağırmayacaksınız. Bu lakaptan kurtulmak için sizi yemeğe davet ettim.” der Sofrada olanlar kaşık sallayarak, peki Halil Ağa bugünden sonra sana "şuto" diye hitap etmeyiz, derler. Neyse yemek yenilir, kahveler içilir. Vakit ilerlediği için ikinci namazı vakti gelir. Komşular Halil Ağandan izin isterler. Halil Ağa izin “Allah'tan” der ve komşular kalkarlar. Birer birer çıkarlar. Allaha ısmarladık derken komşuların hepsi "Eyvallah şuto " derler. Halil Ağa aldandığını anlar. Yemek yedirmekle bu lakabın çekilemeyeceğinin farkına varır. Ama iş işten geçer. Hali Ağa ölünceye kadar bu lakapla anılır. Eyvallah şuto deyimi o gün bugün Mamuşalılarda gereksiz harcamalar sonucunda kullanılmaktadır.

Ete Seno, Eto Kukuruz : Balkan harplerinden sonra millet yiyecek, içecek ve giyecek gibi ihtiyaçları bakımından hayli zor döneme girer. Yeni bir Dünya savaşı ortaya çıkınca sıkıntılar artar. Birinci Dünya Harbinde Bulgarlar, Osmanlı İmparatorluğunun ve Almanya'nın yanından yer alır. 1915 yılında Bulgar Askeri Kosova'ya geldiği gibi,

Mamuş'a da gelir. Bulgar askeri Mamuş'a gelince evlerde yiyecek, içecek ve giyecek ne bulduysa alır. Milleti canından bezdirmiştir. Milletin yiyecek, içecek ve giyecek eşyalarını Bulgar askerlerinden korumak için emin bulunduğu yerlerde saklamaktan başka çareleri kalmamıştır. Evlerinde bulunan mısır ve otlukları saklayanlardan biri de Haydar Duraklar'dır. Haydar Duraklar altı kardeştir. Kardeşlerden biri Osman'dır. Osman kendi halinde bir delikanlıdır. Kendi ana dilini bile zar zor konuşur. Türkçenin dışında başka bir dil öğrenmesi de imkânsızdır. Haydar Duraklar Bulgar askerinden korumak için ellerindeki mısırları ve otlukları hayvan gübrelere altına güzelce yerleştirerek saklar. Osman zaten kendi halinde ona herhangi bir tembihte bulunmaz. Bulgar askerleri bütün evleri aradıkları gibi Haydar Duraklar'ın evini de aramağa gelirler. Sağa sola giderken gübreliğin yanına gelirler. Osman da tam bu sıra da çıkıyordur ki askerlerin yanlarına yaklaşır. Askerlere ciddi bir şekilde eliyle göstererek "Ete seno, eto kukuruz." der. Bunun Türkçesi "işte mısır, işte otluk" tur. Askerler de Osman'ın gösterdiği yeri kazarak, saklanan mısırları ve otları bulur. O günden bu güne Mamuşalılarda "Beğendiğini seç al" anlamında kullanılmaktadır.

Osoların Odası: Osman İbolar'ın sülalesine osolar denilir. Osman İbolar da bir zamanlar köyün en zengin hanesidir. Bu ailenin hem çok malları vardır, hem de gönülleri zengindir. Zorda, darda kalan herkese yardım ederler. Bilindiği gibi eskiden de şimdi de Mamuşalılarda misafirlerin kalabileceği birer oda vardır. Ki bu misafirlerin geldikleri zaman her şeyleri hazırdır. Köye yabancı kim gelirse doğrudan doğruya Osolar'a gider.

Osoların odaları yalnız dışardan gelen misafirlere değil, Mamuşa içinde de boşta kalan, yaşlı veya işsiz insanların sıkça oturdukları mekân haline gelir. Öyle ki her gelen kapısı açık olan bu odaya gider, kahvesini içer. Bunun için gelen gidenin hiç eksik olmadığı gibi geleni gideni belli olmayan bir oda haline gelir. Dolayısıyla bugün bir eve çok ve sıkça misafir gelirse ve geleni gideni bol oluyorsa bu gibi hane sahiplerine "Osolar'ın odası" sözü deyim haline gelmiştir. Bu deyim hala bugün Mamuşalılar tarafından kullanılmaktadır.

Makası Getirin Dilimi Keseyim: Fetah Âdem'in babası Âdem Sadık günün birinde dayılarını ziyarete gitmiştir. Öğle zamanı olduğu için hane halkını sofrada bulmuştur. Sofrada ayran paparası vardır. Dayısı ve sofradakiler Âdem Sadık Dayıyı sofraya davet ederler. Âdem Sadık Dayının ayran paparasına karnı toktur. Bunun için Allah bereket versin, ben evde yedim de geldim, karnım toktur diyerek sofraya oturmaz. Sofradakiler de gel otur, yoksa pişman olursun, oturmak istersin ama biz kabul etmeyiz” diye ısrarda bulunurlar. Âdem Sadık Dayı da yine aynı lafı tekrarlayarak, sofraya oturmaz. Ayran paparasından sonra sofraya yufka pidesi gelir. Yufkalar yeni ateşten çıktığı için buram buram kokar. Oturmadığına bin pişman olur. Tekrar çağıracaklar diye çok bekler. Ama dayısı yeğenine bir ders vermek istediği için bir daha sofraya çağırılmaz. Âdem Sadık Dayı da çağırılmadan sofraya oturmayı gururuna yediremez. Böylece sofraya kalktıktan sonra muhabbette dalarlar. Kahveler gelir. Yufka pidesini yiyenler kahvelerini kıskandırıcı bir tavırla içerken, Adam Sadık Dayı da kendi gururuyla harp ediyordu. Fazla kalmadan izin ister ve evine gelir. Eve gelir gelmez karısına, “Makası getir, dilimi keseceğim” der. Karısı şaşırır. “Bu adama ne oldu? Delirdi mi yoksa?” der. En sonunda sebebini söyler. Bugün dayımlara gittim. Gittiğim zaman sofraya kuruluydu. Sofrada Ayran paparası vardı. Karnım biraz toktu. Paparadan hoşlanmadığım için oturmam. Ama paparadan sonra sofraya yufka pidesi geldi. Onlar beni bir daha sofraya buyur etmedikleri için ben de gururumu yenip, oturmam. Bunun için bu dil benim başıma dert açtı. Bunun için “Makası getir dilimi keseceğim.”, diye tekrarlar.

Gün bugün her hangi bir nedenle sofraya ile karşılanılırsa, sofraya buyurulur. Tokum, yiyemeyeceğim diyenlere sen de Adem Sabık gibi sonradan pişman olursun. Dilini kesmeden önce gel sofraya otur, deyimi kullanılmaktadır.

Tavana Değil, Sahana Bak : Evlenme düğünlerinden sonra yakın akrabalar gelinleri yemeğe davet ederler. Davet uygun bir zamana göre düzenlenir. Sık sık davet olayı zor olduğu için mümkün olduğu kadar düğünden sonra biraz zaman geçmesini kollarlar. Bu süre içinde diğer akrabalarda da evlenme olur, böylece bir davette birkaç gelin yemeğe davet edilir. İşte böyle bir durumda Aluş Kahveciler de akrabalarının gelinlerini yemeğe davet etmiştir. Aluş Kahvecinin o zamanki evleri eski tip olduğu için duvarları alçaktır. Kapısı moldanla kapanıyordur. Pencereleleri de küçüktür. Sofraya

yemekler gelir. Davetliler arasında olanlardan yabancı bir gelin bulunuyordur. Hem ev, hem de yemekler yabancı olduğu için etrafı seyretmekten yemek yiyemez. Neredeyse sofraya kalkacak, ama bu gelin sofradan aç kalkacaktır. Sofrada bulunan Leyla Hala: "Gelin gelin!tavana değil, sahana bak"der. İşte o günden bu güne kadar Mamuşalılar arasında herhangi bir sofrada yemek yerken sağa sola bakan olursa, Tavana değil sahana bak deyimini kullanılmaktadır. Aynı deyim ben fakirim, benim eşyalarım değil, hüner olarak hazırladığım sofraya bak anlamında da kullanılmaktadır.

Dik Çuri: Her yerde olduğu gibi, Mamuşalılarda da çingeneler yaşamaktadır. Çingeneler genellikle teroglan olarak çalışır. Osmanlı'dan sonra ise yine milletin yardımcı elemanı olarak, onların hizmetinde bulunmaktadırlar. Genellikle kendilerine ait bir taşınmaz malları yoktur. Çingeneler arasında hanedan olanı Muharremo'dur. Muharremo'nun evi, bağı, bahçesi, birde beygiri vardır. Beygiriyle her hafta Prizren'e saman satmaya gider. Üzüm vaktinde de milletin üzümünü pazara götürür, kiracılık yapar. Boş kaldığı zamanlarda da ırgat gider, böylece boşta kalmayıp, her Allanın günü kendine iş bulur. Dişiyle tırnağıyla kazanıp birkaç parça tarla almayı başarmıştır. Gününün birinde Muharremo'nun eşi ölür. Ölen eşinden iki erkek çocuğu vardır. Çocukları evlidir. Muharremo kendine yeni bir eş bularak, ikinci evliliği yapar. İkinci evlilikten de çocukları olur. İlk karısından olan çocukları üvey anneleriyle geçinemediklerinden dolayı ayrılmaya karar verirler. Ayrılma olayı vuku bulduğu zaman yakın akrabalar ve İmam Efendi davet edilir. Bu dönemde imam rah-metli İsmail Hoca'dır. İsmail Hoca da Muharremo'nun evine gelir. Muhabbet esnasında İsmail Hoca: Muharremo'ya sorar. Bu tarlaları kim kazandı. Çocukların bu tarlalarda her hangi bir katkıları var mı? Muharremo, "Hayır, ben bunları kendi dişimle tırnağımla çalışarak satın aldım." İsmail Hoca, "o zaman çocukların her hangi bir hakları yoktur. Sen ölünceye kadar, mal senindir. Öldükten sonra, mirasçılar kendi aralarında paylaşır." der. Bu söz Muharremo'nun hoşuna gider. Çocuklarını cemaatin bulunduğu odaya çağırır. Evlatlarım, bakın Hoca Efendi diyor ki bu mallar ancak ben öldükten sonra aranızda paylaşılabilir. Şimdi sizin herhangi bir hakkınız yok, ben öldükten sonra hakkınızı alırsınız. Çocukları, babalarına "dik çuri, dik çuri " derler. Dik çuri, Çingenece "bıçağı görüyor musun" anlamına gelir. Bununla, sen bize şimdi hisse vermezsen, seni bıcaqlarız, mesajını vermişlerdir. Çocuklarının tehdidini görünce

tekrar Hoca Efendi'ye, “Ben tarlalarımın evlatlarıma şimdi hisse vermeye razıyım.” der. Böylece Muharremo'nun malı hayatta iken evlatları ve kendi arasında paaylaşılır. Bu olaydan sonra istekle yapılmayan bir olayın arkasından "dik çuri" sözü, iyilikle olmazsa, zorla olur anlamında kullanılmaktadır.

3.1.3.3.Destan

Zun Mamuşa Destanı: Bu olay, Balkan savaşlarını müteakiben, henüz ateşle barut kokularının eksik olmadığı bir dönemde, yani 1920 yıllarında Mamuşa'da yaşanmıştır. Bu bir hayal ürünü olmayıp, bizzat destanın kahramanı olan Zennun Ağa ile Sırp askeri arasında olagelmiş tarihi bir vak'adır. Öteden beri, Mamuşa'da tavatüren günümüze kadar gelmiştir. Herhangi bir şekilde yazılı bir metin veya belgesi, var mıdır, yok mudur, bilinmemekte... Manzum şeklinde ise ancak Arnavut ozanlar tarafınca nesilden nesile aktarılıp devam edegelmektedir. Bugün bile Kosova'da ve Arnavutluk'ta sazlı sözlü düğün-derneklerde saygı ve coşku ile hala okunup dinlenmektedir.

Zun Mamuşa Destanı

Mamuşa'da destan yazmış yiğitler,

Birine de Zun Mamuşa dediler;

Destanı gün bugün dillerde gezer,

Sazıyla sözüyle ozanlar söyler.

Sırp Hükmü onu yoklamak ister,

Ansızın Mamuşa'ya yığar asker;

Köy muhtarına hışım sitem eder:

De muhtar, Zuno'nun evini göster!

Muhtar sıkışmışça bir cenderede,

Yemin ederim der, o yoktur evde der;

Altı aydır gözle görmedim, bilmem.

Arnavutluğa geçmiş der elalem.
Jandarmanın şu gaddarlığına bak!
Doldurmuş o tüfeğini süngütak,
Yürü muhtar, kül yutturmayı bırak,
Göster bize evini kapı, sokak!
Muhtar zar zor kalkıp onlarla gider,
Ve, evi ablukaya alır asker...
Jandarma çalıp kapıları, gürler:
Hey, Zuno ağa, çık bir kez, iniver,
Amirim seni Rahofça'ya bekler!
Kapılara ilkin bir kadın iner,
Zuno ağa çoktan evde değiller;
O, Arnavutluk'ta halk bilir cümle,
Altı aydır hiç görmedim gözümle...
İnan kadın tam bir aslan parçası,
Kükreyerek bir elinde baltası:
Ey jandarma, sakın basma avluma,
Korkular saçma sabi sibyanıma!
Ey jandarma hareme basma ayak,
Bakarsın Zuno çatar hortlayarak;
Bakarsın o uzun şapkanı çarpar,
O çil çil şapkan da başınla uçar...

Zuno der ki Ramiz kardeş n'idelim,
Yallah davran, zalimle dövüşelim!
Şu sabi sibyanı çiğnetmeyelim...
Ramiz dehşet bir sayha savurarak:
Katiyyen teslim olmam etme merak;
Kadermiş ailece şehit olmak...
İşte Padişah Babamızdan mavzer,
İşte hem de o yüz fişekli kemer!..
Zuno kapağı attı susmaz gayrı,
Tetiği çekip vurda jandarmayı;
Zaçıştalı Veli'nin ürktü atı,
Sahibini düşürüp feci bastı;
Adamcağız inleyerek yalvardı:
Aman Zuno, ayağını öpeyim,
Sırp zorla aldı, ben neye geleyim.
Hadi, dedi Zuno, hadi be Veli,
Seninle işim olmadığı belli;
Şu jandarmayla paylaşırım meydan,
Elverir ki çabuk çek git buradan!..
Zuno aşağıdan, Ramiz mazgaldan,
İkisi de hızlı atar ne yaman!..
Cenk koptu, duman kapladı her yeri:

Dokuz ölü verdi sırpın askeri.
Aralarında sağ kalan bir kelek,
Aman diler Zuno'dan, sürünerek.
Git başımdan be kıptı, hiç değer mi,
Senin pis kanına harcamam mermi!
Reis dedikleri de can havliyle,
Fırar etmeyi göze aldı bile...
Dur Vasil, kaçarsın ha, hele dene!
Peşindeyim, ta o belediyene...
Ey haçlı Vasil, ey cani, nerdesin,
Sen mi Mamuşalıyla cenk edersin?
Teyze bacı, tutturmuş o dik yolu,
Üstleri, etekleri mermi dolu:
Zennun ağa evlat, gayret et davran!..
Eyvah, nedir bugün Mazrek'e olan?
Yacaklar Mamuşa'yı dört yandan.
Sırp atlı Rahofça yoluna düşer,
Varır varmaz hemen durum arzeder:
Üç tabur asker, amirim, laekal,
Mamuşa'ya sevkedilmeli derhal!
Ziras Zuno hal getirdi başa, hal,
Vurdu kırdı, etti bizi izmihlal!

Amir, acı bir kahkahayla sordu:

Zuno'nun yandaşı mı vardı, n'oldu?

Yetmiş askeri, tek er nasıl bozdu?

Alip silahlarınızı omuzlardan,

Soğan soydurtacağım size, soğan!..

* * *

Şad ol ey Zuno ağa, saygı sana,

Adın şanın yayıldı dört bir yana.

Var oldukça hayat, yer ile gökler;

Hep var olacaktır nice yiğitler.

Güneş doğunca ay-yıldızlar söner,

Zuno'yu ender doğurur anneler!

* * *

Ozan der ki her duyan bu olayı,

Rahmet deyip, etsin hayır duayı;

Zuno'ya bahşederek Fatiha'yı,

Savundu kendini, hem Mamuşa'yı.

Derleyip Arnavutça'dan tercüme eden: Nusret İ. Morina,

Bursa, 23 Eylül 2004:11-13

3.2.Lakaplar

Aileler büyüklerin adıyla anılırlar. 1960 yılına kadar Mamuşa'da altı mahalle bulunmaktaydı. Bu mahalleler şunlardı:Orta Mahalle, Yukarı mahalle, Aşağı Mahalle, Potok Mahallesi, Paşa Mahallesi ve Goran Mahallesi.

Potok Mahallesinde yaşıyan aileler Şu adlarla anılırlardı: Zülfikarlar, Yusuf Zunolar, Fettah Ademler, Bilal Fatmalar, Cungalar, Zeynel Rifatlar, Hacı Halillar, Tahir Çavuşlar, Bahtolar, Hasan Muharemlcer, Ali Nukolar, Çazim Cüseler, Mustafa Hamitler, Şaykalar, Ramız Şakolar, Molla Ethemler, Kalamaşlılar.

Yukarı Mahalle: Fetah Tahirler, Veysolar, Polislar, Mehmet Sinanlar, Osman İbolar, Yetullah Ahmetler, Sungalalar, Corolar. Abdül Sinanlar, Ali Abolar.

Orta Mahalle: Hacı Hasanlar, Ekrem Begler, Osman Yusufklar, Mustafa Kaniler, Reşitler, Hüseyin Berberler, Begler, Halil Maksutlar, Aluş Kahveciler, Behçet Hocalar, Dervolar, Abidin Şakirler, Yakup Goralılar, Davut Maliçler.

Aşağı Mahalle: Mustafa Danolar. Zeço Danolar, Emin Hocalar, Lato Topallar, Yusuf Rausalılar, Sezairlar, Arif Şuçolar, Beçolar, Cungalar.

Paşa Mahallesi: Kerim Salkolar, Beço Destanlar, Sezairlar, Haydar Duraklar, Fetah Seyfulahlar, Rüstem Hocalar, Muharrem Mamolar, Şefket Limanlar, Halil Cemolar, Hamza Nezirler, Latif Punsolar, Yetulhah Babaylar,

Goran Mahallesi: Goranlar.

1970'lere, hatta 1980'lere kadar aileler bu lakaplarla çağırılmışlardır. Halkın indinde başka bir soy adı kullanılmaz. Ancak tarih sayfalarında gezinirsek görüyoruz ki bu soy adların dışında başka soy adlar da bulunmaktadır. 1878 yılında Prizren Birliğı kurulduğı dönemde, bölgede Büyük Arnavutluk ideallerinin temelleri zamanın padişahı tarafından atılmıştır. Büyük Arnavutluk toprakları Yanya'dan Niş'e kadar toplam 130.000 kilometre kareyi içine alan geniş bir arazidir. Bu alanda bu dönemlerde genellikle anadili Türkçe olan topluluklar yaşamıştır.

Niş, Vranja, Leskovaç, Kurşunli gibi yerleşim yerlerinde olduğu gibi, Mamuşa'da da Türkler yaşar. Büyük Arnavutluk idealinin gerçekleşmesi ve kabul görmesi için dünya siyasi arenasında yaşıyan halkın Arnavut olması gerekir. Dolayısıyla zamanın ileri gelenleri tarafından Türk halkına Arnavut lakapları verilir. Böylece Mamuşa'da Mazrek, Morina, Şala. Taç, Berişa, Krasniç, Elşan, Bütüç Krüezi gibi lakaplar ailelere verilir. Lakaplar verilirken mahalleler ele alınmıştır. Mesela Potok Mahallesinde bütün aileler Mazrek, Orta Mahallede, Morina, Goran Mahallesinde Taç, Paşa Mahallesinde

Şala gibi lakaplar verilmiş. Mazrek lakabını alanları incelediğimiz zaman Bahtolarla Fettah Ademlerin, Tahir Çavuşlarla Bilal Fatmaların, Hacı Hallilerle Şaykaların hiçbir akrabalık bağları yoktur. Aynı biçimde Orta Mahallede Beglerle , Emin Hocaların, Osman Yusuf'larla, Sezairların akrabalık bağları yoktur ama hepsinin soyadları Morina'dır. Paşa mahallesine gelince Haydar Duraklarla Hamza Nezirlerin, Kerim Salkolarla Veysel Sinanların akrabalıkları bulunmamaktadır, Ancak bütün bu aileler Şala soyadını taşımaktadırlar. Goranlarla, Coroların, Ali Abolarla, Beçoların akrabalıkları yoktur, ama bu ailelerinde soyadları Taçtır. Halil Maksutlarla Kalamaşlılar' in da akrabalıkları bulunmamasına rağmen soyadları Berişa'dır. Bunların dışında Mamuşa'da yaşayan Çingenerler de buldukları mahalleye göre soy adlarını almışlardır. Mesela Orta Mahallede yaşayan çingenerler Morina, Potok Mahallesinde yaşayan Çingenerler Berişa, Yukarı Mahallede yaşayan Çingenerler, Mazrek, Paşa Mahallesinde yaşan Çingenerler Şala soyadını taşımaktadırlar. Mamuşa'da soy adlar baba adıyla anılırken, Osmanlının son dönemlerinde böyle bir girişimde bulunulmuş. Ancak uygulama hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Bununla birlikte 1947 yılına kadar bütün bu aileler yine baba adlarıyla anılır. Mazrek, Morina, Şala, Taç, Gaş, Krüezi gibi lakaplar kullanılmaz. 1947 yılında Kosova'yı Arnavutluk'a bağlama girişimleri hakimdir. Dolayısıyla Türklerin varlığı Kosova'da hiçe sayılır. Yeni kurulan Yugoslavya şekillenirken Türkler görmezlikten gelinir. Türklerin tarihini, kültürünü, kimliğini kaybetmeleri için ilk planlar uygulanmaya başlanır. İlk planlardan biri 1947 yılında verilen yeni soy adlarıdır. Ki bu soy adlarla Mamuşa halkı Arnavutlaşmaya doğru ilk adımı atmıştır. 1948 yılına gelince Yugoslavya'da yapılan ilk sayımda Türkler gösterilmez. Türkler Arnavut yazılmak zorunda kalır. Ancak 1948 rezulusionundan sonra, Arnavutlukla Yugoslavya'nın ilişkileri tamamen bozulur. Planlar değişir. Tekrar Türk varlığı hatırlanır. Ancak yukarıda bahsedilen yeni Arnavut soyadları resmi kayıtlara işlenir. Değiştirilmeyerek günümüze kadar bu şekliyle gelir. Bunun esaslarını kütüklerde görmek mümkündür. Örnek olarak 1929 doğumlu olan İbrahim , kütüğe İbrahim Sinan olarak kaydolmuş. Aynı kişinin kütüğü incelendiği zaman görülüyor ki 1947 yılında Sinan soyadı yerine Şala yazılmış. Yine 1930 doğumlu Olan Zülfikar Mahmut, 1947 yılında Taç soyadı verilmiş. Zülfikar Mahmut yerine Zülfikar Taç olmuş. Yine 1931 doğumlu olan Haseyin Sadber 1947 yılından önce öldüğü için yeni soyadı almamış, Kütük kayıtlarında herhangi bir değişiklik

yapılmamış. Osmanlı dönemi kayıtları incelendiği zaman görülüyor ki İlyas Fettah, Abidin Şakir , Bayram Lütfi, Bayram Mürsel, Muharrem Hasan, Hamit Hüseyin, Hüseyin Ağa gibi adlarla kayıtlar tutulmuş ve günümüzde de aynısını korumaktadır. Dolayısıyla tekrar bu lakap meselesi ortaya çıkar ve yeni soy adlar kayıtlara ancak ve ancak 1947 yılında geçirilir. Bunun yanında Nüfus Kâtipliğini yapan memurlar Arnavut'tur. Yeni doğan çocuğun kaydı yapılmaya gidilince, memur kasıtlı olarak adları eksik ve Arnavut halkına mensup i ekini vererek , planlı çalışmaları tamamlamaya çalışmışlardır. Örnek olarak Cevahire, Mukaddesa, Bayrami, Hasani v.s. Bunun yanında Nüfus Kaydı alırken her seferinde farklı adlar yazılır. 1970'lerden sonra nüfus artınca ailelerin sayısı artar. Buldukları ev aileleri idare edemez duruma gelir. Böylece yeni mahalleler kurulur. Yeni kurulan mahallelere değişik kabilelerden aileler gelir. Yeni yerleşim esnasında komşuluk yeniden şekillenmiş olur. Eski pek araştırılmadan 1947 yılında verilen soy adlar ölçü alınmaya başlanır. Böylece sanki bütün Mazrekler aynı kökenden, bütün Morinalar, aynı kökenden, bütün Şalalar, aynı kökenden gelmiş gibi esas alınır. Dolayısıyla günümüzde Mazrekler, Morinalar, Şalalar, Taçlar, Krüziler , Krasniçler olarak kullanılmaktadır. (Sipahioğlu, 2004c:19)

3.3. Ağız Özellikleri

Ünlü Sesler: Genel Türkçe'mizde bulunan sekiz ünlüden M. Ağızında yalnız yedisi kullanılmaktadır. "a, e, ı, i, o, u ü"dür. M.T.A. da hiç kullanılmayan ünlü ise "ö" dür. Bu ünlü M.T.A. da kullanılmadığı gibi Kosova'nın bilhassa Makedonya Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk halkının birçok ağızlarında da hemen hemen hiç kullanılmaz. Bu yuvarlak ünlünün yerini M.T.A. da genellikle dar ünlü olan "ü" almaktadır.

Sayıları sınırlı olan birkaç sözcükteki yerini de kalın ve yuvarlak ünlü olan "o" ya bırakmaktadır.

Ör: Col<göl, obiri<öbürü, çor<kör, üzüm<özüm, Ümer <Ömer, ün<Ön, ürmek<örmek, ügmek<övmek, bürek<börek, üli<ölü, çüli<köylü, cük<gök, çüse<köse, çüti<kötü, v.b.

Ayrıca Mamuşa Ağızında "ö" ünlüsünün yerini sayı sıfatı olan dört sözcüğünde ince ve geniş ünlü olan "e" almaktadır.

Dert<dört, ondert<ondört, ellidert<ellidört...

Bazı sözcüklerde "a" ve "o" ünlülerinde hafif bir incelmenin olduğu göze batmaktadır.

Ör: silâ<sıla, silâ<silah, islâ<iyi, güzel, ko<koy gibi örneklerde görülmektedir.

Örneklerden anlaşıldığına göre M.T.A.'da "a" ünlüsünün önüne "L" (ince) ünsüzü geldiği zaman incelleme oluyor. Yani ince "L" ünsüzünün etkisiyle "a" incelmış oluyor.

"O" ünlüsünün incelmeye etki eden ünsüz ise "k" dir. Çünkü normalinden daha sert olan bu ön damak "k" ünsüzünden sonra gelen "O" ünlüsünün incelmesini görüyoruz. Bu değişikliğin Prizren ağzında olduğu gibi, Makedonya'nın birçok Türk Ağzlarında da görülmektedir.

Uzun ve Kısa Ünlüler: Türk dilinde olduğu gibi M.T.A.'da da uzunluk ve kısalıklarına göre vokaller sınıflara ayrılmazlar. Fakat, yine de her vokalin uzun ve kısa şekli olur.

M.A.'da normal vokaller şunlardır: "a, e, i, o, u, ü" dür. "I" vokali ise İstanbul Türkçesinde olduğu gibi M.T.A.'da da normalden biraz daha kısadır. M.T.'de diğer altı vokalin, tek başlarına hece olmalarına, bir hece sonunda veya içinde bulunmalarına göre normal, normalden biraz uzun ve normalden biraz kısa olan şekilleri vardır. Fakat bu normalden biraz kısalık ve uzunluk kulakla hissedilemeyecek bir derecededir. Bu zayıflığı nedeniyle "ı" vokali tek başına hece kurma durumunda kaldığı zaman, hecenin yükünü taşıyamayarak yerini kendisine en yakın olan normal vokal "i" ye bıraktığı görülür. Bazen de M. T. A.'da "ı" nın yerini tamamıyla "i" vokali almaktadır.

Or: T. T.'de yılan < E.A.T. ılan, M. T. A. ilan şeklindedir.

M.T.A.'da Türkçe asıllı uzun heceli kelimelere rastlamak pek nadirdir. Ancak bu uzun vokaller "h, y ve ayn" sessizlerinin düşmesi sırasında görülebilir: saba<sabah, bük<büyük, çü<köy. Bu özellik daha fazla Türkçeye yabancı (Arapça, Farsça) dillerden girmiş olan kelimelerin uzun söylendiği görülür.

Or: cemâ<cemaat, sât<saat. İtât<itaat, kabâtli<kabahatlı, mâbet<nuhabbet v.b.

Örneklerden de açıkça görüldüğü gibi "h, y ve ayn" ünsüzlerinin düşmesiyle ortaya çıkmakta.

İkiz Ünlüler : M. T. A.'nın özelliklerinden biri de yazı dilinden farklı olarak "ğ, y, v, h" ünsüzlerin erimesiyle ikiz ünlüler ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkmış olan bu ikiz ünlüler, Türkçe sözcüklerde olduğu gibi, daha fazla Türkçeye yabancı dillerden girmiş olan sözcüklerde görülmektedir.

Ör; beane<bahane, auç<avuç, ain<hain<hayın, souk<soğuk, saan<sahan raatlık<rahatlık. laik<layık auma<elma, aslı alma sözcüğünden gelmektedir. Bu benzerlik Prizren Türkçesinde de görülmektedir: çiiiz<çeyiz, v.s.

Ünlüler Uyumu: Kosova'nın diğer (Priştine, Prizren, (ulan, Dobruçan...) Türk Ağzlarında olduğu gibi M.T.A.'da da ünlü uyumu genel kuralla bağlı değildir. Demek oluyor ki, kalınlık-incelik, yuvarlaklık-düzlük, darlık ve genişlik bakımından M.T.A.'da ünlüler karışık bir biçimde görülmektedirler. Bu bozukluk kelime kökünde görüldüğü gibi, kök veya gövdeye eklenen eklerde de karşımıza çıkar (Tunalıgil, 1996:8)

Bu ağız özellikleri, Bursa'da yaşayan Mamuşalılarda az da olsa değişerek Bursalılara benzemeye başlamıştır.

SONUÇ

“Bursa’da yaşayan Mamuşa Türklerinin Halk Kültürü” konulu çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde çalışma alanı ile ilgili bilgiler Mamuşalıların halk kültürü ve anonim halk edebiyatı ürünleri yer almaktadır.

Çalışmada, Bursa’da yaşayan Mamuşalı Türklerin kültürel zenginlikleri, örf, adet, gelenek ve görenekleri ele alınmıştır. Bunun yanı sıra Bursa’ya göç sonucu oluşan kültürel değişiklikler de tespit edilmiştir.

Bursa’da yaşayan Mamuşalı Türklerin kültürel özelliklerinin belirlendiği bu çalışma, Türk kültürünün yaşayan örneklerinin tespiti ve bunların değerlendirilmesi bakımından milli kültüre katkı sağlamayı hedeflemiştir.

Yapılan çalışma sayesinde, halk kültürü unsurlarının yaşanan hızlı değişim ve gelişimler karşısında unutulmaması ve gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmıştır.

Çalışma ile ilgili genel bilgilerde, Mamuşalıların Kosova’daki ve Bursa’daki tarihi gelişimleri hakkında bilgi verilmiştir. Kosova’ya ilk yerleşim, Mamuşa’nın kuruluşu ile ilgili rivayetler, ilk olarak Türkiye’ye ne zaman geldiği anlatılmış, Mamuşalıların yaşadıkları olay ve durumlar tarihi seyri içinde dile getirilmiştir. Bunun sonucunda Mamuşalıların göç etmeden önce, göç ederken, göç ettikten sonra birçok zorlukla karşılaştığı görülmüştür. Kosova’daki karışıklıklar, yönetimin baskısı, Türkiye’ye geldiklerinde yaşadıkları sıkıntılar ve imkansızlıklar belirtilmiştir.

Araştırma alanının coğrafi özellikleri haritalarla birlikte gösterilmiş, Bursa’ya göç ettikleri mahallelerin, Kosova’daki yaşadıkları yerlere benzediği belirtilmiştir.

Çalışmada, Mamuşalıların meslekleri ve oturdukları mahalleler hakkında geniş çaplı bir araştırma yapılmıştır. Kosova’daki nüfusun ve ekonomik yapının özellikleri yanında Bursa’daki nüfusun ve ekonomik yapının özellikleri hakkında bilgiler verilmiş ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu şekilde nüfus oranları ve hareketleri tespit edilmiş, ekonomik gelişmelerin seyri saptanmıştır. Mamuşalıların zaman içerisinde ekonomik yönden hızla geliştikleri görülmüştür. Meslekleri ve oturdukları mahalleler tablolar halinde verilmiştir. Ayrıca Bursa’da ne işle meşgul oldukları ve açtıkları dükkanlar örnek resimlerle orta konmuştur.

Mamuşalıların yaşadıkları sosyal ve siyasal olaylar nedeniyle sürekli göç olayıyla karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir. Nüfus hareketleri yıllara göre değerlendirilmiş ve önceki gelenlerin, sonraki gelenlere göre daha çok sıkıntı çektiği tespit edilmiştir.

Mamuşalıların sosyal ve kültürel özellikleri tanıtılmış, sosyal yapı hakkında bilgi verilmiştir. Aile düzeni ve yapısı yapılan gözlemlerle, görüşmelerle ortaya konulmuş, Mamuşa'daki aile yapısının bir çoğunun Bursa'daki Mamuşalılarda da değişmediği, bir kısmının da değişikliğe uğradığı görülmüştür. Örneğin akrabalık bağlarının eskiye oranla değiştiği ama halen önemini koruduğu belirlenmiş, Teroglan gibi bazı sosyal statülerin tamamen ortadan kalktığı, hane reisliği statüsünde de kapsam daralması yaşandığı görülmüştür. Özellikle köy şartlarının değişmesinin ve çağımızdaki hızlı gelişmelerin bir kısım değişikliklerde etkili olduğu gözlenmiştir.

Mamuşalıların geçmişten günümüze eğitime gereken önemi verdiği tespit edilmiş, Mamuşalılarda şu anda da okuma oranının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Aşık Ferki Derneği, Mamuşa Spor Derneği, Mamuşa Türkleri Kültür Sosyal ve Yardımlaşma Derneği gibi derneklerin faaliyetleri anlatılmış, bu derneklerin birlik beraberliği ve kültürel gelişmeyi sağlamada etkili olduğu tespit edilmiştir.

Geçiş dönemlerindeki halk kültürü unsurları görüşme yöntemiyle tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu dönemler incelenirken gözlemlerden de yararlanılmıştır.

Doğum, düğün ve ölüm; bilimsel yöntemlerle sıraya konularak anlatılmıştır. Bunların öncesinde neler yapıldığı, bu dönemler sırasında, sonrasında yapılanların neler olduğu açıklanmıştır. Bu dönemlerin daha iyi anlaşılması için konu ile ilgili resimler çekilmiş ve konunun içerisine yerleştirilmiştir.

Yapılan çalışmalar sonucunda Mamuşalıların halk kültüründe ilginç özelliklerle karşılaşmış, Bursa'ya göç ettikten sonra da bu özelliklerin bir çoğunun devam ettiği görülmüştür. Örneğin çocuğu olmayan kadınlara uygulanan "çömlek vurma" adetinin unutulmaya başlandığı ortaya çıkartılmıştır. Doğumdan sonra kadınlar arasında yapılan "babina" töreninin de asırlardır devam ettiği görülmüştür.

Adların, son dönemlerde Arnavut adlardan etkilenecek konulduğu anlaşılmıştır.

Düğün ve ölüm törenleri; gözlemlerden, görüşmelerden ve de yazılı kaynaklardan yararlanılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Eski ve yeni mezarların fotoğrafları konuyla ilgili kısma yerleştirilmiş, taştan, mermerden ve demirden yapılan mezarların olduğu belirtilmiştir.

Eskiden Hıdrellezde ve yıl içinde yapılan birçok etkinliğin günümüzde yapılmadığı tespit edilmiştir.

Halk inanışlarının günümüzde de eskisine benzer bir şekilde devam ettiği ancak yatır ve ziyaret yerlerinin Bursa'daki kutsal yerler olarak değiştiği gözlenmiştir.

Yiyeceklerin tarifleri alınmış, geçmişten gelen yiyeceklerin günümüzde de kullanıldığı görülmüştür.

Sofra geleneklerini sürdüren Mamuşalıların özellikle reçel ve börek türlerinde meşhur oldukları belirlenmiştir.

Giyim – kuşamın çağa ayak uydurarak değiştiği, yalnız bazı özel günlerde giyilen çityan mintan gibi kıyafetlerin günümüzde de korunduğu resimlerle ortaya konmuştur.

Anonim halk edebiyatı ürünleri görüşmelerden ve yazılı kaynaklardan yararlanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Lakapların veriliş nedenleri ile ağız özellikleri belirlenmiş özellikle ağız özelliklerinin değişerek Bursa'dakilere benzemeye başladığı görülmüştür.

Yaptığımız çalışmanın bu zengin kültür unsurlarının unutulmaması açısından faydalı olacağı düşünülmüştür.

Özellikle günümüzdeki hızlı gelişmelerin, halk kültürüne olan olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ya da aza indirmek, bizi biz yapan Türk kültür unsurlarını gelecek kuşaklara aktarmak hedeflenmiştir.

Gençlerin Türk halk kültürüne sahip çıkmalarını sağlamak, kendi köklerinden uzaklaşmalarını engellemek amacıyla hazırlanan çalışmanın gelecek kuşaklar açısından faydalı olacağını umut ediyor, Türk halk kültürüne katkı sağlamasını temenni ediyoruz.

KAYNAKÇA

- BÜTÜÇ, Arif (1999), “Türkler, Gelenekler ve Göç”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 1, Ocak, s.12.
- İSLAMOĞLU, Aleaddin (2000), “Mamuşa Türkleri Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Derneği Kuruluşu”, *Sofra*, Yıl 2, Sayı 7, Ekim, s.33.
- MAZREK, Bayram (2002), “Geçmişte Mamuşa Düğün Adetleri”, *Derya*, Yıl 1, Sayı 2, Temmuz-Ağustos, s.46-47.
- MAZREK, Bayram (1999), “Aşık Feriki Derneği 20 Yaşında”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 1, Ocak, s.17.
- MAZREK, Suphi (1999), “Mamuşa’da Düğün Adetleri ve Kına Gecesi”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 2, Şubat, s.21.
- MAZREK, Şükrü (2005), “Mamuşa’da Söylenen Maniler”, *Derya*, Yıl 4, Sayı 12, Mart-Nisan, s.26.
- MAZREK, Şükrü (2002a), “Mamuşa’da Genç Kızların Söyledikleri Türküler ve Maniler”, *Derya*, Yıl 1, Sayı 4, Kasım-Aralık, s.24.
- MAZREK, Şükrü (2002b), “Mamuşa’nın Coğrafi ve Sosyolojik Yapısı”, *Derya*, Yıl 1, Sayı 1, Mayıs-Haziran, s.44.
- MAZREK, Şükrü (2001a), “Mamuşa’da Türklerin Dini İnançları”, *Sofra*, Yıl 3, Sayı 10, Aralık, s.28.
- MAZREK, Şükrü (2001b), “Mamuşa Türk Halk Türkülerinden Tarih Türküleri”, *Sofra*, Yıl 3, Sayı 8, Ocak-Mart, s.14.
- MAZREK, Şükrü (2000), “Mamuşa’da Türk Kültürü ve Türk Yaşamı”, *Sofra*, Yıl 2, Sayı 7, Ekim, s.27.
- MAZREK, Şükrü (1999), “Misafir Sofrasında Mamuşa İnsanı”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 2, Şubat, s.4.
- MORİNA, Nusret İ. (2004), “Zun Mamuşa Destanı”, *Derya*, Yıl 4, Sayı 11, Ocak-Şubat, s.11-13.

- ÖRNEK, Sedat Veyis (1977), *Türk Halk Bilimi*, 1. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- RECEBOĞLU, Alta Suray (1999), “Mamuşa’da Etnografya Müzesi”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 3, Eylül, s.7.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2006), “Bayramlar ve Mamuşa’da Bayramlaşma”, *Evlad-Fatihân*, Yıl 8, Sayı 88, Kasım, s.18-19.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2005a), “Mamuşa’da Söylenen Halk Türküleri”, *Derya*, Yıl 4, Sayı 13, Mayıs-Haziran, s.10.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2005b), “Hıdrellez ve Mamuşa’da Hıdrellez Eğlenceleri”, *Derya*, Yıl 4, Sayı 12, Mart-Nisan, s.18-20.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2005c), “Halkın Ağzından Edebi ve Anlamlı Sözler”, *Derya*, Yıl 4, Sayı 11, Ocak-Şubat, s.20-24.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2004a), “Mamuşa’da Yemek Kültürü”, *Derya*, Yıl 3, Sayı 10, Kasım-Aralık, s.18-21.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2004b), “Mamuşa’da Kültür ve Sosyal Yapı Hakkında Görüşler”, *Derya*, Yıl 3, Sayı 9, Eylül-Ekim, s.16-19.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2004c), “Mamuşa’da Adlar ve Soyadlar”, *Derya*, Yıl 3, Sayı 8, Mayıs-Ağustos, s.17-19.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2003), “Akrabalık ve Mamuşa’da Akrabalık İlişkileri”, *Derya*, Yıl 2, Sayı 7, Kasım-Aralık, s.17-19.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2002), “Eğitim ve Öğretmenlerimiz”, *Derya*, Yıl 1, Sayı 1, Mayıs-Haziran, s.14-15.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2001), “Bursa’daki Mamuşalılar”, *Sofra*, Yıl 3, Sayı 8, Ocak-Mart, s.4-7.
- SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (2000), “Göç Esnasında Mamuşa”, *Sofra*, Yıl 2, Sayı 7, Ekim, s.33.

SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (1999a), “Tarih Sofrasında Mamuşa”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 3, Eylül, s.4-5.

SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (1999b), “Tarih Sofrasında Mamuşa”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 2, Şubat, s.6-7.

SİPAHİOĞLU, Bahtiyar (1999c), “Tarih Sofrasında Mamuşa”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 1, Ocak, s.4.

TUNALIGİL, Cemali (2002), “Mamuşa’da Türkçe Eğitim Süreci ve Sorunlar”, *Sofra*, Yıl 4, Sayı 13, Eylül, s.24.

TUNALIGİL, Cemali (1999), “Orda Bir Saat Kulesi Var”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 1, Ocak, s.19.

TUNALIGİL, Cemali (1996), *Mamuşa Türk Ağzının Özellikleri*, 1. Baskı, Bay Yayınları, Prizren.

VİRMİÇA, Raif (1999a), *Kosova Osmanlı Mimari Eserleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

VİRMİÇA, Raif (1999b), “Mamuşa Camii”, *Sofra*, Yıl 1, Sayı 2, Şubat, s.28.

KAYNAK KİŞİLER:

İSLAMOĞLU Aleaddin

ÖZEN Durak

SİPAHİOĞLU Bahtiyar

TUNALIGİL Cemali

TAÇ Sami

YILDIZ Hızır

ÖZGEÇMİŞ

1977 yılında Bursa'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Bursa'da tamamladı. 2000 yılında Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Milli Eğitim Bakanlığı'nda Türkçe öğretmeni olarak göreve başladı. Bursa Orhaneli Göynükbelen İlköğretim Okulu, Gaziantep Sam İlköğretim Okulu, Bursa Osmangazi Çınar Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. Halen Bursa Nilüfer Feriha Uyar Kız Meslek Lisesi'nde Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım öğretmenliğine devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.